

Onsdagen den
14 mars 1979

Onsdagen den 14 mars

Kl. 10.00

---

*Förlängning av
riksmötet*

§ 1 Justerades protokollet för den 6 innevarande månad.

*Meddelande om
tidsplan och ären-
deplan*

§ 2 Förlängning av riksmötet

TALMANNEN:

I 1 kap. 4 § RO stadgas att om synnerliga skäl föreligger kan riksdager förlänga riksmötet, dock längst t. o. m. den 15 juni.

Vid sammanträde den 7 mars har talmanskonferensen med hänsyn till den mycket stora arbetsbelastningen i riksmötets slutskede tillstyrkt att riksmötet 1978/79 pågår längst t. o. m. lördagen den 9 juni.

Kammaren beslöt att riksmötet skulle pågå längst t. o. m. den 9 juni 1979.

§ 3 Meddelande om tidsplan och ärendepän

TALMANNEN:

Till kammarens ledamöter har utdelats ett protokollsutdrag från talmanskonferensens sammanträde den 7 mars. Därav framgår bl. a. att företrädare för samtliga partigrupper gemensamt skall pröva vilka ärenden som kan uppskjutas till nästa riksmöte och fastställa riktlinjer för frivilliga överenskommelser mellan partigrupperna och inom utskotten om begränsning av kammaranförendenas antal och längd. Sedan dessa överläggningar avslutats kommer preliminära tids- och ärendepän att upprättas för återstoden av riksmötet.

Redan nu kan jag förutskicka

att kammarens arbetspän oftare än hittills varit fallet kommer att börja kl. 09.00,

att det fr. o. m. vecka 13 blir nödvändigt att anordna arbetspän tre dagar i veckan, onsdag t. o. m. fredag,

att ärendebehandlingen vid arbetspän på fredagar kommer att avslutas senast kl. 16.00 i stället för kl. 14.00 och

att ett arbetsplenium med fortsättning på kvällen kommer att anordnas dagen efter Kristi Himmelfärdsdag, dvs. fredagen den 25 maj.

§ 4 Föredrogs och hänvisades

Propositioner

1978/79:98 till lagutskottet

parter att söka lösa motsättningarna med fredliga medel, eventuellt under den medverkan av internationella organ som kan behövas och vara möjlig.

Mellan de båda koreanska staterna har tagits vissa kontakter. Vi har anledning att välkomna alla initiativ som syftar till att minska den starka spänningen i Korea.

Folkresningen i Iran, som ledde till schahens fall, visade hur misskrediterad regimen hade blivit. Kraven på demokrati, respekt för mänskliga rättigheter och en utvecklingspolitik grundad på ekonomisk och social rättvisa har haft vårt självklara stöd. Man löser emellertid inte problemen endast genom att avlägsna en förhatlig regim. Grupper med mycket skilda politiska mål har varit eniga i sitt motstånd mot schahen, men inte i mycket annat. Det gäller nu för de nya makthavarna att positivt ta till vara de krafter som frigjorts genom resningen och föra en i verklig mening framstegsvänlig politik. Det gäller också att hävda respekten för de mänskliga rättigheterna. De rapporter som når oss från dagens Iran inger härvidlag allvarlig oro.

Krisen i Iran visar med smärtsam tydlighet hur sårbara de västliga industriländerna är på grund av sitt stora oljeberoende. Om tillförseln stoppas från ett viktigt producentland, kan allvarliga störningar uppstå i våra samhällen. Krisen i Iran ger därför en påminnelse – om någon behöver den – om att Sveriges oljeberoende måste minskas.

Herr talman! Mötet i Camp David för ett halvt år sedan väckte förhoppningar om en fredlig lösning av den långvariga konflikten i Mellanöstern. Dessa har ännu inte infriats. Nya svårigheter har gång efter annan fått förhandlingarna att köra fast. President Carters resa till Kairo och Jerusalem har emellertid gett oss nytt hopp om att ett första steg snart skall kunna tas mot en allomfattande och varaktig lösning av Mellanösternfrågan.

Säkerhetsrådets båda resolutioner 242 och 338 måste förbli grundvalarna för en sådan lösning. Israel och alla andra stater i området har rätt till existens och integritet inom säkra och erkända gränser. De principer som fastlagts av säkerhetsrådet måste kompletteras med ett erkännande av det palestinska folkets legitima nationella rättigheter. Dessa inbegriper rätten att ge uttryck åt sin nationella identitet inom ramen för en egen statsbildning, som lever i fred med Israel. Det palestinska folkets erkännande av Israels rätt till existens, liksom Israels erkännande av Palestinaarabernas rätt till självbestämmande, måste enligt vårt synsätt ingå i en uppgörelse.

Palestinaaraberna måste ges möjlighet att medverka i en uppgörelse som rör deras egen framtid och vars förpliktelser de skall uppfylla. Att vi konstaterar att PLO är den mest representativa talesmannen för Palestinaaraberna innebär givetvis inte att vi godtar organisationens alla politiska mål och medel.

Det är väsentligt att alla parter i konflikten i nuvarande förhandlingarna kritiska läge visar återhållsamhet. De stater och organisationer som motsätter sig fredssträngningarna tar på sig ett tungt ansvar om utvecklingen i stället åter skulle gå mot krig. Betydande hinder återstår på vägen mot en verklig fred. Ett av dessa är den israeliska bosättningspolitiken. Vi uppmanar enträget Israel att ompröva denna politik.

viktiga resultat i den avspänningsprocess som ledde fram till den europeiska säkerhets- och samarbetskonferensen i Helsingfors 1975. Kanske väckte denna utveckling alltför stora förhoppningar om samarbete mellan blocken och om gradvisa förbättringar i den mänskliga rättighetssituationen i öststaterna. ESK:s uppföljningskonferens i Belgrad sågs på många håll som ett bakslag.

Förhållandet mellan Förenta staterna och Sovjetunionen präglas ännu i mycket av fruktan och misstro beträffande motpartens avsikter. Besvikelsen över de begränsade framstegen skulle ha varit mindre, om förväntningarna inte hade varit så uppskruvade. Det är dock viktigt att konstatera att avspänningspolitiken fortsätter från mer realistiska utgångspunkter. Det sker i medvetande om att skillnaderna mellan demokratierna i väst och folkdemokratierna i öst sätter gränser för närmandet mellan dessa stater. På svensk sida vill vi bidra till att fördjupa avspänningen och främja ett praktiskt samarbete mellan öst och väst. Det är inte de högstämda deklARATIONERNA, utan den dagliga praktiska samlevnaden och ett framgångsrikt samarbete som främjar ett verkligt ömsesidigt förtroende.

En väsentlig förändring i förhållandet mellan stormakterna har inträtt genom Kinas vänskaps- och fredsavtal med Japan och upprättandet av diplomatiska förbindelser mellan USA och Kina. Vi välkomnar denna utveckling, som gör definitivt slut på isoleringspolitiken gentemot Kina. När Kina nu snabbt öppnar sig, är det en viktig och positiv förändring. Vi tror också att Kinas nya hållning kommer att påskynda landets egen utveckling. Det är givetvis samtidigt angeläget att dessa förändringar inte leder till en skärpning av motsättningarna mellan Kina och Sovjet och en försämring av världsläget. De pågående konflikterna i Indokina väcker härvidlag största oro.

Förhoppningarna från 1975 om en fredlig utveckling i det av krig så länge och så hårt drabbade Indokina har svikits. Åter ser vi på TV-skärmarna kolonner av människor på flykt undan kriget. Åter bryter kriget det fredliga uppbyggnadsarbetet. Orsakerna till stridshandlingarna finns att söka i gamla konflikter mellan Vietnam och Cambodja och mellan Kina och Vietnam. Men dessa konflikter har tillspetsats av motsättningarna mellan Kina och Sovjetunionen.

Den svenska regeringens inställning är klar. Vi tar avstånd från Vietnams militära intervention i Cambodja. Sverige har alltid slagit vakt om små staters nationella oberoende. Vi gjorde det inte minst när det gällde Vietnam självt under den amerikanska interventionen. Att det i Cambodja rört sig om en regim, som gjort sig skyldig till de grövsta kränkningar av de mänskliga rättigheterna, förändrar inte saken. Alla brott mot noninterventionsprincipen utgör ett hot mot de små staternas intressen.

För knappt en månad sedan gick kinesiska styrkor till anfall mot Vietnam. Lika bestämt som vi tagit avstånd från Vietnams intervention i Cambodja har vi vänt oss mot Kinas angrepp på Vietnam. Kina påtog sig ett stort ansvar genom denna handling, som medförde risk för en ytterligare upptrappning med oöverskådliga följder för freden i området och i världen. Vi vädjar till alla

parter att söka lösa motsättningarna med fredliga medel, eventuellt under den medverkan av internationella organ som kan behövas och vara möjlig.

Mellan de båda koreanska staterna har tagits vissa kontakter. Vi har anledning att välkomna alla initiativ som syftar till att minska den starka spänningen i Korea.

Folkresningen i Iran, som ledde till schahens fall, visade hur misskrediterad regimen hade blivit. Kraven på demokrati, respekt för mänskliga rättigheter och en utvecklingspolitik grundad på ekonomisk och social rättvisa har haft vårt självklara stöd. Man löser emellertid inte problemen endast genom att avlägsna en förhatlig regim. Grupper med mycket skilda politiska mål har varit eniga i sitt motstånd mot schahen, men inte i mycket annat. Det gäller nu för de nya makthavarna att positivt ta till vara de krafter som frigjorts genom resningen och föra en i verklig mening framstegsvänlig politik. Det gäller också att hävda respekten för de mänskliga rättigheterna. De rapporter som når oss från dagens Iran inger härvidlag allvarlig oro.

Krisen i Iran visar med smärtsam tydlighet hur sårbara de västliga industriländerna är på grund av sitt stora oljeberoende. Om tillförseln stoppas från ett viktigt producentland, kan allvarliga störningar uppstå i våra samhällen. Krisen i Iran ger därför en påminnelse – om någon behöver den – om att Sveriges oljeberoende måste minskas.

Herr talman! Mötet i Camp David för ett halvt år sedan väckte förhoppningar om en fredlig lösning av den långvariga konflikten i Mellanöstern. Dessa har ännu inte infriats. Nya svårigheter har gång efter annan fått förhandlingarna att köra fast. President Carters resa till Kairo och Jerusalem har emellertid gett oss nytt hopp om att ett första steg snart skall kunna tas mot en allomfattande och varaktig lösning av Mellanösternfrågan.

Säkerhetsrådets båda resolutioner 242 och 338 måste förbli grundvalarna för en sådan lösning. Israel och alla andra stater i området har rätt till existens och integritet inom säkra och erkända gränser. De principer som fastlagts av säkerhetsrådet måste kompletteras med ett erkännande av det palestinska folkets legitima nationella rättigheter. Dessa inbegriper rätten att ge uttryck åt sin nationella identitet inom ramen för en egen statsbildning, som lever i fred med Israel. Det palestinska folkets erkännande av Israels rätt till existens, liksom Israels erkännande av Palestinaarabernas rätt till självbestämmande, måste enligt vårt synsätt ingå i en uppgörelse.

Palestinaaraberna måste ges möjlighet att medverka i en uppgörelse som rör deras egen framtid och vars förpliktelser de skall uppfylla. Att vi konstaterar att PLO är den mest representativa talesmannen för Palestinaaraberna innebär givetvis inte att vi godtar organisationens alla politiska mål och medel.

Det är väsentligt att alla parter i konflikten i nuvarande förhandlingarna kritiska läge visar återhållsamhet. De stater och organisationer som motsätter sig fredsanssträngningarna tar på sig ett tungt ansvar om utvecklingen i stället åter skulle gå mot krig. Betydande hinder återstår på vägen mot en verklig fred. Ett av dessa är den israeliska bosättningspolitiken. Vi uppmanar enträget Israel att ompröva denna politik.

I södra Afrika har de vita minoritetsregimerna sökt hejda förändringens vind. Följden kan nu bli att den bryter fram som storm. I Zimbabwekonflikten har Ian Smiths motstånd mot en förhandlingsuppgörelse, som omfattar Patriotiska fronten, lett till en upptrappning av våldet. Bombanfall mot mål i frontstaterna har krävt många offer. Tiotusentals människor har tvingats att ge sig i väg från Zimbabwe till Moçambique, Botswana och Zambia och till flyktinglägrens ofattbara nöd. Vårt humanitära bistånd till dessa länder och till Patriotiska fronten är ett självklart uttryck för vår solidaritet med människor i nöd.

I Namibia har Sydafrika förhalat och försvårat en FN-kontrollerad övergång till majoritetsstyre. Sydafrika säger sig godta en FN-närvaro, men ställer samtidigt krav som ger oss skäl att misstro dess avsikter. Det vore tragiskt om man inte efter det långvariga arbetet nu skulle kunna få till stånd en fredlig lösning. Sverige stöder helhjärtat generalsekreterarens ansträngningar och står berett att bidra till en FN-insats i Namibia.

Ingenting tyder på att apartheidregimen i Sydafrika är villig att minska rasförtrycket. De vitas privilegier erhålls alltjämt till priset av de svartas förödmjukelser. Det internationella samfundet har i årtionden sökt förmå Sydafrikas nationalister att ta sitt förnuft till fånga och avskaffa apartheidsystemet. Det har skett för döva öron. Ekonomisk egoism och religiösa fördomar har förenats i en politisk dogm, som inte låter sig påverkas av sakskalet. Det är nu det internationella samfundets skyldighet att sätta Sydafrika under ökat tryck. Här har de stater som betyder mest för Sydafrikas ekonomi ett särskilt ansvar. De borde åtminstone vara redo att avstå från att tillföra Sydafrikas ekonomi nya resurser. Detta är också FN:s generalförsamlings mening. På svenskt förslag har med överväldigande majoritet antagits en resolution, som uppmanar säkerhetsrådet att överväga stopp för utländska nyinvesteringar i Sydafrika. Den svenska regeringen handlar i resolutionens anda, då den förelägger vårriksdagen förslag till lag om förbud mot investeringar i Sydafrika och Namibia.

Det är angeläget att även andra praktiska åtgärder övervägs. Ett internationellt symposium här i Stockholm diskuterade i går medel som bör användas i kampen mot apartheid. Vi anser det också vara vår skyldighet att utvidga det humanitära stödet till apartheidpolitikens offer, liksom till befrielseströrelserna och de frontstater som är särskilt utsatta för följderna av Sydafrikas politik.

Herr talman! Skilda konflikter har här berörts, där stormaktsintressen skär sig eller där riskerna för en urladdning är särskilt stora. Det område där militärallianserna står direkt mot varandra, där vi långa tider sett stark spänning och där vapenarsenalerna är som störst, Europa, visar en väsentligt lugnare bild.

Vårt nordiska närområde har under hela efterkrigstiden kunnat hållas utanför de spänningar som kännetecknat det övriga Europa. De nordiska ländernas hållning har bidragit till en säkerhetspolitisk stabilitet, vilken ofta kallats den nordiska balansen. Det är en helhet som bygger på de skilda lösningar som de nordiska länderna har valt för att trygga sin säkerhet. Ett

Onsdagen den
14 mars 1979

---

*Utrikes- och
handelspolitisk
debatt*

väsentligt element är att omvärlden, inkl. stormakterna, dragit slutsatsen att denna ordning tillgodoser även dess intressen.

Vårt mål är att bevara denna säkerhetspolitiska stabilitet. Den är inte självklar. Förskjutningar i stormaktspolitiken påverkar situationen även i vår del av Europa. Därtill kommer de förändringar som har sin grund i den vapentekniska och i den ekonomiska utvecklingen. Det ligger emellertid i allas intresse att förändringar sker på ett sådant sätt att den nordiska balansen inte rubbas. Alla har därvidlag ett ansvar. Vi kan lämna vårt bidrag genom att med konsekvens och fasthet hävda vår alliansfria politik, syftande till neutralitet i händelse av krig. Denna politik måste stödjas av ett efter våra förhållanden starkt försvar. Vi bör göra detta också i medvetande om att vår politik är av stor betydelse för våra nordiska grannländer, liksom deras politik är för Sverige. Vi vill också verka för att stormakterna visar varsamhet i Nordeuropa. Vi har pekat på riskerna med att kärnvapenbärare av skilda slag stationeras i vår närhet, och vi följer noga den militära utvecklingen på Nordkalotten.

En viktig händelse i europeisk politik blir EG:s utvidgning med tre länder i södra Europa. Grekland har nått långt i sina förhandlingar om ett medlemskap i gemenskapen. Portugal och Spanien beräknas göra sitt inträde i EG under första delen av 1980-talet. När dessa tre länder ansluter sig till gemenskapen, sker det även utifrån en önskan hos dem att ytterligare befästa sina demokratiska styrelseskick. Det är även från vår synpunkt en väsentlig utveckling, att vägen nu synes öppen för dessa länders fulla deltagande i det europeiska samarbetet.

Tillkomsten senare i år av ett direktvalt Europaparlament utgör en annan betydelsefull händelse i det europeiska samarbetet. Det blir världens första mellanstatliga folkrepresentation som tillsätts genom direkta val. Även om Europaparlamentets befogenheter inte väsentligt vidgas, innebär direktvalen att det europeiska samarbetet på ett annat sätt än tidigare kommer att kunna förankras hos folken i medlemsländerna.

När EG utvidgas och Europaparlamentet får en ny karaktär, är det vår förhoppning att de länder som inte sökt medlemskap tillsammans med gemenskapens institutioner fortsatt skall kunna utveckla ett fruktbart samarbete. Det är också angeläget att Europarådet även under de nya förhållandena kan spela en viktig roll i det europeiska samarbetet. Det förutsätter att Europaparlamentet och Europarådsförsamlingen finner kompletterande och inte konkurrerande uppgifter.

I maj firar Europarådet sitt 30-årsjubileum. Organisationen intar i dag en central ställning i samarbetet mellan Europas demokratier, bl. a. beträffande skyddet av de mänskliga rättigheterna samt sociala och kulturella frågor. Europarådet beslöt nyligen på svenskt initiativ att en ministerkonferens om invandrarfrågor skall hållas i Strasbourg 1980. Därmed har rådet vidgat sin verksamhet på ett praktiskt viktigt fält.

Av största vikt för det europeiska samarbetet är uppföljningen av den europeiska säkerhetskonferensen. Efter mötet i Belgrad 1977-1978, som på många håll väckte besvikelse, är det väsentligt för den politiska atmosfären i

Europa att avspänningsprocessen finner nya uttryck och att uppföljningsmötet i Madrid i november 1980 blir en framgång.

Vi kommer att i samarbete med andra länder söka finna realistiska vägar att vidareutveckla Helsingforsdokumentets principer, så att de konkreta förslag som presenteras i Madrid har möjlighet att vinna samfällt godkännande. Det är främst på två områden som Sverige förbereder insatser. Det ena gäller förtroendeskapande åtgärder för att minska den militära spänningen i Europa. Det andra gäller gemensamma åtgärder till skydd av vår miljö.

Herr talman! Vår säkerhetspolitik måste i varje skede utformas mot bakgrund av då rådande politiska och militära förhållanden. Det är emellertid en väsentlig uppgift för vår utrikespolitik att söka förändra dessa förhållanden i fredlig riktning. Sveriges mycket aktiva deltagande i det internationella nedrustningsarbetet är ett sätt att angripa denna uppgift. Vi medverkade bl. a. i att utarbeta det långsiktiga handlingsprogram för nedrustningsansträngningarna som antogs vid FN:s generalförsamlings extra möte om nedrustning 1978. Den svenska regeringen har föreslagit olika åtgärder i syfte att främja detta programs genomförande. Vi har pekat på behovet att snabbt få till stånd förhandlingar om den stora grupp kärnvapen som inte omfattas av SALT-förhandlingarna. I denna grupp finns minikärnvapen, neutronbomben och medeldistansrobotar såsom SS-20. Vi har vid höstens generalförsamling också genomdrivit att en särskild FN-studie av kärnvapnen företas.

Det är av största vikt att verkliga framsteg på kärnvapenedrustningens område uppnås mycket snart. Förhandlingarna mellan USA och Sovjetunionen om begränsningar av de strategiska vapnen är långt framskridna. SALT II-avtalet kommer emellertid av allt att döma inte att innehålla några väsentliga reduktioner av de strategiska arsenalerna. Inte heller bromsar det utvecklingen av vapnets prestanda. Vi anser ändå SALT II vara betydelsefullt som ett led i en process. Det måste följas av ett betydligt mer långtgående SALT III-avtal. Detta bör omfatta direkta nedskärningar av arsenalerna och väsentliga begränsningar i den vapenutveckling som nu medför allt större risker inte bara i Europa utan i världen i dess helhet.

Förenta staterna, Sovjetunionen och Storbritannien, som länge förhandlat om ett fullständigt provstopp, har ännu inte framlagt något avtalsutkast. Detta är nedslående. Det innebär att den kvalitativa kapprustningen kan fortgå ohämmad och riskerar att underminera ansträngningarna att förhindra kärnvapenspridning. Regeringen har i framställningar hos de förhandlande staterna understrukit vikten av att resultat uppnås utan ytterligare dröjsmål. Andra länder har följt vårt exempel.

Kapprustningen innebär inte bara oerhörda risker för hela mänskligheten. Den innebär också ett vanvettigt slöseri med resurser i en värld där miljoner människor svälter. Minskade rustningar skulle kunna öppna betydande möjligheter att överföra resurser från militär till civil verksamhet och från länder till u-länder. Sverige tog därför tillsammans med övriga nordiska länder initiativet till FN-studien om sambandet mellan nedrustning och utveckling. Vi förväntar oss att den skall utmytna i rekommendationer om konkreta åtgärder.

En ny nedrustningskommitté, Committee on Disarmament, inledde sitt arbete i januari 1979. Den har fler medlemmar än sin föregångare. Frankrike medverkar, och en plats står öppen för Kina. Det är regeringens förhoppning att kommitténs förändrade sammansättning och arbetsformer skall främja konkreta resultat. Sverige kommer att med oförminskad energi söka bidra med konstruktiva insatser i de många viktiga frågor som kommittén har att behandla.

På ett till nedrustningen gränsande område kan positiva resultat antecknas. Riksdagen har nyligen godkänt två tilläggsprotokoll till 1949 års Genèvekonvention. De nya överenskommelserna innefattar väsentliga förändringar i reglerna om krigföring. Eftersom de av staterna i stor utsträckning antagits enhälligt, bör det finnas goda utsikter att de kommer att respekteras. Ett långvarigt förhandlingsarbete med aktiv svensk medverkan har lett till praktiska resultat i form av regler, som bl. a. stävjar ekologisk och elektronisk krigföring och användandet av svält som krigföringsmetod.

Det är regeringens förhoppning att vi i år vidare skall få se resultat av Sveriges och andra länders ansträngningar att begränsa eller förbjuda användningen av särskilt inhumana vapen. Ett avgörande tillfälle till beslut erbjuds vid FN:s vapenkonferens i höst i Genève. Det är vår förhoppning att världens stater då skall ena sig om att ur sina arsenaler utmönstra vapen som napalm, vilka bragt civila och soldater ohyggligt lidande, att till civilas skydd inskränka användningen av landminor och att sätta gränser för en teknisk utveckling som ger vanliga handeldvapen en förödande skadeeffekt. Vi har på svensk sida länge spelat en ledande roll i förberedelsearbetet för denna konferens, och vi kommer att göra vårt yttersta för att bidra till dess framgång.

Herr talman! Biståndspolitiken kommer att ägnas en särskild debatt i riksdagen. Här skall därför endast vissa aspekter av utvecklingssamarbetet beröras.

Utgångspunkten är given. Det är ett moraliskt och politiskt ohållbart tillstånd att en majoritet av världens länder lider av svår fattigdom, medan ett fåtal industrinationer lever i överflöd. Vi vet att u-länderna själva måste dra det tyngsta lasset i utvecklingsansträngningarna. Men vi vet också att i-ländernas bistånd och u-landspolitik har stor betydelse för att underlätta dessa ansträngningar.

Det svenska biståndet har med brett stöd i riksdagen uppnått 1 % av vår bruttonationalprodukt. Det är otvivelaktigt av stor politisk betydelse för nord-sydrelationerna att de industrialiserade staterna i öst och väst visar sin solidaritet med de fattiga länderna genom att snarast öka sin biståndsvolym. Det är nedslående att i-ländernas samlade bistånd f. n. utgör en minskande andel av i-världens produktion i stället för att närma sig det internationellt uppställda målet på 0,7 %.

Under den långvariga lågkonjunkturen har man kommit till allt klarare insikt om vilken positiv roll u-länderna spelar som avnämare av i-världens produktion. Resursöverföringar till u-länderna i form av bistånd, lån, investeringar eller betalning för varor kommer åter till i-världen som

upphandling. Beroendet mellan u-länder och i-länder är ömsesidigt. Vi har också börjat klarare inse fördelarna i en internationell arbetsfördelning och handel, som inbegriper u-länderna inte bara som råvaruleverantörer utan också som producenter av färdigvaror.

Viktiga slutsatser måste dras av dessa insikter. Bl. a. måste vår egen långsiktiga u-landspolitik, inkl. industripolitiken, utformas i medvetande om u-ländernas frammarsch som industristater. Vi måste också verka för ökade resursöverföringar till u-länderna. De möjliggör inte bara en snabbare utveckling. De ökar också efterfrågan på våra produkter och tjänster och därmed även sysselsättningen i vårt näringsliv. Det är glädjande att de idéer om ökade resursöverföringar, som bl. a. från svensk sida under det gångna året framförts i internationella fora, nyligen fick starkt gensvar av u-länderna vid ett möte i Arusha i Tanzania.

En ny ekonomisk världsordning är samlingsnamnet på en rad reformer, som syftar till att på ett rättvisare sätt inlemma u-länderna i världsekonomin och att till deras politiska självständighet föga ett större ekonomiskt oberoende. Sverige har uttalat sin principiella anslutning till dessa tankar.

Från förslagen är emellertid steget långt till praktisk handling. Bristen på framsteg i de internationella förhandlingarna i nord-sydfrågor är påtaglig. Detta är djupt oroande. Desto viktigare är det i detta läge att Sverige tillsammans med de övriga nordiska länderna fortsätter att spela rollen av brobyggare. Det gäller inte minst när vi nu går in i slutskedet av förberedelserna för den femte Världshandelskonferensen, som skall hållas i Manila i maj.

Herr talman! Medan kärnvapenarsenalerna hotar det biologiska livet på jorden med plötslig utsläckning, reser miljöförstöring och resursplundring risken av långsam utplåning. Vår generation måste besinna att världen inte tillhör oss utan vi den och att vi inte får överlämna den förgiftad och utarmad till kommande generationer. Detta kräver kraftfulla åtgärder i de enskilda staterna, men också energiska insatser på det internationella planet.

Ett FN-symposium, som Sverige tagit initiativ till, om sambandet mellan resurser, miljö, befolkning och utveckling planeras äga rum i Stockholm i augusti 1979. Vi hoppas att det skall bidra till att ge oss ett bättre underlag för ställningstaganden till resurs- och miljöfrågorna under 1980- och 1990-talen och särskilt till dessa frågars behandling inom FN:s tredje utvecklingsstrategi. Redan innan fullständiga fakta finns tillgängliga, måste vi dock vidta åtgärder, lokalt och globalt. Nya ansträngningar måste göras för att hejda befolkningsexplosionen. Förnybara resurser som skogar, betesmarker och fiskbestånd måste utnyttjas på ett sätt som garanterar förnyelse och inte förödelse. Icke-förnybara resurser måste utnyttjas utan det slöseri som hittills varit vanligt. Dessa krav måste riktas särskilt till i-länderna, som förbrukar en överväldigande del av världens samlade uttag av råvaror. Utvecklingen av resurssnåla teknologier och livsstilar tar lång tid. Sverige har inom FN:s Europakommission, ECE, aktivt bidragit i arbetet på en deklaration om ökad satsning på utveckling av resurs- och energisnåla teknologier.

Sverige verkar också med kraft inom denna kommission för att en

Onsdagen den
14 mars 1979

*Utrikes- och
handelspolitisk
debatt*

konvention skall antas om bekämpande av s. k. gränsöverskridande luftföroreningar. Detta är inget akademiskt problem. Det handlar om de svavelföroreningar som faller ned i våra sjöar och skogar. I tusentals sjöar i Sverige är fisklivet utrotat till följd av föroreningar, som till större delen förs in över våra gränser från andra europeiska länder. Sedan vi inlett ett omfattande program för att hålla rent i vårt eget hus, kan vi börja ställa krav på andra att inte smutsa ned och föröda vår miljö. Vi begär därför att en konvention skall slutas, med bindande utfästelser från de europeiska staterna, att bekämpa de gränsöverskridande luftföroreningarna.

Ett annat område där internationella regler krävs för miljöskydd är kärnkraften. *Opinionen i Sverige och flera andra länder har med rätta krävt garantier för att avfallslagring, utsläpp, fysiskt skydd av klyvbart material m. m. skall vara sådant att full trygghet mot skador finns både nu och i framtiden.* Dessa frågor berör inte bara staterna var och en för sig, utan har också betydelse över gränserna. Vi behöver betryggande normer, som respekteras av alla stater, både i deras program för kärnkraftens fredliga utnyttjande och – inte minst – av kärnvapenstaterna i deras militära program. Dessa frågor har av regeringen redan förts fram för diskussion på det internationella planet och kommer att drivas vidare.

Herr talman! Arbetet på en ny ekonomisk världsordning, på ökade resursöverföringar till u-länderna, på reformer för resurssnåla tekniker, på regler mot gränsöverskridande luftföroreningar och på säkerhetsnormer i samband med kärnkraftens utnyttjande ingår i den internationella vardagsreformismen. Det gäller här ett praktiskt viktigt, men inte så iögonenfallande, internationellt samarbete. Det pågår alla dagar året runt och bör kanske inge oss de största förhoppningarna om en på sikt mer fredligt samarbete värld.

Till den internationella vardagsreformismen kan man också hänföra arbetet på att främja respekten för mänskliga rättigheter. Efter naziepokens obeskrivliga grymheter och judeförföljelser kände man i FN behovet av en världssamfundets gemensamma förklaring om de mänskliga rättigheterna. Denna deklaration, som antogs för drygt 30 år sedan, har haft och har en oerhörd politisk genomslagskraft och har bildat underlag för ett omfattande arbete på konventioner och särskilda regler till skydd för utsatta grupper av människor. De rättigheter den proklamerar kan förefalla oss självklara. Att den ständigt återopnas visar dess värre att respekten för dessa rättigheter ingalunda är självfallen.

Överträdelserna är otaliga. Vi får inte förtrötta i att påtala förtrycket i Chile, rättslösheten i Argentina, slaveriet i Ekvatorialguinea, polisterrorn i Sydafrika, massmördandet i Uganda, förtrycket av oliktankande i öststaterna eller diskrimineringen av judar och andra minoritetsgrupper på många håll. Vi får inte heller förtrötta i ansträngningarna att inrätta internationella organ, där brott mot de mänskliga rättigheterna kan granskas och brännmärkas. Skyddet av människan är en angelägenhet för hela det internationella samfundet. Alla våra ansträngningar på det internationella planet går ut på att

skapa en människovänligare värld. I en sådan värld krävs inte bara fred och bröd utan också rätt.

Nr 102

Onsdagen den
14 mars 1979

OLOF PALME (s):

Herr talman! Världen står med all sannolikhet inför ett oroligt årtionde, präglad av kriser, konflikter och förändringar. Vi upplever detta med särskild skärpa i den tredje världen, men även vår egen kontinent och dess ekonomiska och politiska system utsätts för svåra prövningar. Vi kan redan nu skönja hur utvecklingen i olika världsdelar tycks stå på tröskeln till något nytt och kanske avgörande. Det är en utveckling som drivits framåt av sociala och politiska krafter inom nationerna, i kapprustningens och den globala obalansens slagskugga.

*Utrikes- och
handelspolitisk
debatt*

Problemen är mycket speciella för vår tid, men många har sina rötter i det förflutna och vi gör klokt i att dra upp handlingslinjerna för framtiden i ett historiskt perspektiv.

Det är nu 50 år sedan den stora depressionen bröt ut. De kriser och motsättningar som följde i börskraschens spår ledde tio år senare till det andra världskrigets utbrott.

Världen fick erfa att ekonomisk kris och politisk polarisering kan utlösa storkrig. Den erfarenheten borde ha lärt världens nationer att gripa sig an med sina egna och gemensamma ödesfrågor med större målmedvetenhet och politisk vilja än som i dag är fallet.

Ty utvecklingen är i sanning oroande. Asien har åter blivit en arena för motstridiga stormaktsintressen, som underblåser historiska och lokala konflikter. Afrikas naturtillgångar och strategiska betydelse lockar stormakter till ökad inblandning, ofta mot afrikanernas vilja. Och i södra Afrika framhärdar de vita minoritetsregimerna med sitt förtryck och sin rasförföljelse.

I latinamerikanska länder förkvävs folkmajoriteten av militärjuntor, medan de få nya demokratierna i området upplever ekonomisk kris och destabilisering. För Sveriges del måste det vara ett oeftergivligt villkor att vi ger de demokratiska och nationella krafterna vårt stöd.

Den permanenta oron i Mellersta Östern har genom den iranska revolutionen dramatiskt och plötsligt utvidgats till att omfatta hela Västasien. Jag har med stor spänning följt de senaste dagarnas förhandlingar. Än är väl läget oklart, men ett fredsavtal mellan Egypten och Israel måste välkomnas. Det skulle bidra till att minska spänningen i området och vara ett väsentligt inslag i en allomfattande fredsuppgörelse i Mellanöstern. I en sådan måste också ingå att det palestinska folkets nationella rättigheter tillgodoses.

I vår egen världsdel består den djupa ekonomiska krisen med alla dess förödande politiska återverkningar. I Västeuropa prövas solidariteten och hållfastheten i vårt demokratiska system. I Östeuropa ger just avsaknaden av demokratiska, vitala institutioner den ekonomiska krisen skarpa politiska övertoner.

Herr talman! Socialdemokratiska riksdagsledamöter kommer i debatten att ta upp bl. a. de frågor som jag här mera rubrikmässigt berört. Sven Andersson

i Stockholm kommer t. ex. att ta upp utvecklingen i Mellanöstern. De kommer också att ta upp till kritisk granskning vissa aspekter av borgerlig utrikespolitik. Visserligen har man i det väsentliga försökt värna kontinuiteten, men i vissa frågor, såsom stödet till IDB och viss vapenexport, har man gjort betänkliga avvikelser. Jag har aldrig hört ett statsråd göra en så slät figur som handelsministern i debatten mot Mats Hellström i dessa frågor häromdagen. Det beror helt enkelt på att han försvarade en dålig sak med ohållbara argument.

Under flera år har bl. a. jag ägnat mycken tid under utrikesdebatterna åt att diskutera problemen i Afrika. Det har ofta skett i ett hoppfullt tonläge, i en förväntan att en förändring i södra Afrika skulle vara möjlig att åstadkomma på fredlig väg. I dag tvingas man måla i mörka färger. Sydafrikas och Rhodesias flyg- och kommandosoldater sprider död och förstörelse i Moçambique, Angola och Zambia. Dessa stater, som nyligen vunnit sin självständighet efter svåra uppoffringar och mycket lidande, utsätts nära nog dagligen för utländska aggressioner. Reaktionen i världssopinionen är dess värre mycket begränsade.

I Zimbabwe för den vita regimen en alltmer desperat kamp. Utvandringen av vita ökar, gerillan utvidgar sina områden. Likväl fullföljer man en från början förfelad inhemsk s. k. lösning. Den vita regimen är dömd att förlora. Det tragiska är att den slutliga upplösningen kan bli ytterligt våldsam och att risken finns att den kan efterföljas av ett inbördeskrig. Dessa faror hade kunnat undvikas om man hade följt den väg till majoritetsstyre med fredliga metoder som finns angivna i t. ex. den anglo-amerikanska planen.

I Namibia förvägras folkmajoriteten alltjämt sin självständighet. Sydafrika försöker permanenta sitt olagliga valde genom att kringgå och förhala FN:s enhälligt antagna plan för oberoende. Det förefaller mer och mer som om Sydafrikas medverkan i dessa förhandlingar icke någonsin varit allvarligt menad. Det framstår vidare allt tydligare att de fem västmakterna icke är beredda att använda de påtryckningsmedel som kunde få Sydafrika att ge efter. Kombinationen av dessa båda faktorer – den enas brist på god vilja och den andres brist på handlingskraft – medför att man för dagen måste se mörkt på möjligheten till en fredlig lösning av Namibiafrågan. Det är icke att förvåna om en befrielseerörelse åter drar konsekvensen att våldsanvändningen är det enda som återstår för att befria landet. Det vore på nytt en motgång för freden.

Det blir mer och mer uppenbart att Sydafrikas inre förhållanden och dess aggressiva maktpolitik utgör ett hot mot internationell säkerhet och fred. Det är hög tid för utökade internationella sanktioner mot apartheidregimen. Att kritisera FN för kraftlöshet batar föga. Det är i detta fall västmakternas ovilja till handling som försvårar FN:s möjligheter att agera. Nu när Iran slutat sina oljeleveranser till landet blir ett internationellt omfattande oljeembargo ett genomförbart projekt, om den politiska viljan kan mobiliseras. Sverige borde verka för att säkerhetsrådet tar ett sådant initiativ.

Händelserna i Indokina under de senaste månaderna har hos många väckt sorg och besvikelse, framför allt hos dem som starkt engagerat sig för

Vietnams sak och som hoppats att fördrivningen av amerikanarna skulle betyda fred och samarbete inom regionen. Andra har i stället tagit tillfället i akt att åter misstänkliggöra solidariteten med frihetskampen i den tredje världen. Dessa är de oförbätterliga. En svensk partiledare hävdade nyligen att han "fått rätt". År 1972 hävdade han att USA bombade för fredens skull. Och han sade att USA var i Vietnam för att hävda demokratiska principer.

Inför dessa angrepp finns det skäl att slå fast, klart och entydigt: Det var riktigt att stödja Vietnams kamp för nationellt oberoende. Varje folk har rätt att självt få forma sin framtid. Nationellt oberoende är en förutsättning för en varaktig fred i världen och för att nå social rättvisa och en demokratisk utveckling. Därför stödjer svensk socialdemokrati frigörelsekampen i tredje världen. Och därför stödde vi Vietnams kamp för nationell självständighet.

Att försvara rätten till oberoende utesluter naturligtvis inte att vi kan kritisera landets samhällssystem och ta avstånd från vad det företar sig efter självständigheten. Inför den situation som nu råder i Indokina finns det skäl att än en gång erinra om stormakternas inblandning i området och de tragiska konsekvenser detta haft. USA-invasionen i Cambodja 1970 fick ödesdigra följder för det landet och för hela regionen. Prins Sihanouks regering, som genom sin neutralitetspolitik bidrog till att upprätthålla en ömtålig balans i området, störtades. Efter det brast också den nationella och sociala sammanhållningen i landet. Så banades väg för de röda khmerernas maktövertagande.

Bakom konflikten mellan Vietnam och Cambodja ligger de historiska motsättningarna mellan folken i Indokina. Det förekom obestriddigen gränskränkningar från Pol Pot-regimens sida. Denna regim var säkert förhatlig för befolkningen, och utvecklingen har visat att Vietnams farhågor för en kinesisk kniptång inte var rena fantasifoster. Men en invasion i ett annat land kan inte rättfärdigas. Vi måste klart ta avstånd från den vietnamesiska inmarschen. Vietnam måste dra tillbaka sina trupper från Cambodja.

Under en rundresa i USA i början av året talade vice premiärminister Deng Xiaoping om behovet av att straffa Vietnam. Efter hemkomsten utsände den kinesiska regimen en omfattande "straffexpedition" över gränsen mot Vietnam. Detta angreppskrig har vi tagit bestämt avstånd från. Kina använder ett språkbruk som egentligen inte kommit till användning sedan kolonialmakternas dagar. Man talar om bestraffningar, t. o. m. för påstådda uttalanden om slagkraften hos Vietnams krigsmakt. De metoder som används i den kinesiska krigföringen har vi nyligen sett skildrade i televisionen – ett systematiskt skövlande, där det inte görs någon åtskillnad mellan civilt och militärt.

I realiteten inför Kina på nytt ett förlegat begrepp i det internationella umgänget. Man tar sig rätten att i kraft av sin stormaktsposition agera polis utan hänsyn till andra länders suveränitet eller den ömtåliga styrkebalansen i världen. Konflikter mellan stater kan aldrig få en varaktig lösning genom militära straffexpeditioner. De leder bara till död och lidande för civilbefolk-

Onsdagen den
14 mars 1979

---

*Utrikes- och
handelspolitisk
debatt*

ningen. Och att sätta straffexpeditioner i stället för folkrätt och förhandlingar leder bara till en internationell rättslöshet.

Vad folken i Indokina behöver mest av allt är fred och en möjlighet att åter få bygga upp sina länder.

I Vietnam behövs hjälpen nu mer än kanske någonsin tidigare. Landet kom ur kriget som ett av jordens fattigaste länder. Under senare år har Vietnam drabbats av naturkatastrofer, med översvämningar utan motstycke i manna-minne.

Det svenska biståndet går till ett pappersbruk, till barnsjukhus och till ett allmänsjukhus i Vietnam. Att nu avbryta våra åtaganden vore inte bara ett avsteg från våra biståndspolitiska principer. Det vore också ett grymt svek mot humanitära principer, ett svek mot människorna i detta det mest krigshärjade området i världen och i historien.

Folken i Indokina behöver hjälp – och de behöver fred. Vi socialdemokrater har tillsammans med alla andra riksdagspartier, utom moderata samlingspartiet, anslutit oss till den fredsappell för Indokinas folk som Svenska kommittén för Vietnam, Laos och Cambodja gått ut med. Där vädjar vi till alla parter att besinna sitt ansvar och uppmanar alla stormakter att sluta upp med sin inblandning i Sydostasien. Och vi betonar att folken i Vietnam, Laos och Cambodja behöver bygga upp sina länder efter 30 års förödande krig. De måste äntligen få fred.

Herr talman! Den iranska revolutionen har i ett slag utvidgat den permanenta oron i Mellanöstern till att omfatta hela Västasien. Nu inbegrips i konfliktområdet också det strategiskt viktiga Ormuzundet, varigenom 60 % av västvärldens och 80 % av Japans oljeleveranser fraktats.

Återverkningarna av den folkliga resningen mot schahdiktaturen är lika genomgripande som svåröverskådliga.

För världsliden innebär det att väldiga vapenkontrakt och flygplansbeställningar sägs upp. Sysselsättningen påverkas, och oljepriserna höjs.

För Sydafrika och Israel, som fick huvudparten av sin olja från Iran, blir det inga mer leveranser.

För USA:s del innebär det att en viktig allierad lämnat scenen. Därmed omkullkastas också tidigare administrationers strategier.

Schahen skulle göra sitt kejsardöme till en stormakt. Iran skulle enligt honom bli världens femte mäktigaste nation, mäktigare än Västtyskland. Genom en av världens starkaste militärmakter skulle västerlandets oljetillförsel komma under hans beskydd. Men schahen institutionaliserade också diktatur och fruktansvärd korruption, forcerade samhällsutvecklingen och glömde folket. I en mycket intressant insändare i Economist, påpekar George Ball att president Nixon förutom ett stort antal militära rådgivare också försåg schahen med moderna vapen till ett värde av nära 20 miljarder dollar. Inte underligt att det uppstod falska storhetsdrömmar!

Nu kritiseras president Carter för undfallenhet och bristande handlingskraft. Han "förlorade" Iran. Världen kan vara tacksam för att USA:s president lärt av tidigare administrationers misstag och inte upprepat dem i Iran. Jimmy Carters administration är i själva verket en av de få som i

liknande situationer i USA:s historia visat berömvärd återhållsamhet. I stället för att lyssna på revanschistiska tongångar borde president Carters kritiker hörsamma den kloke kolumnisten Anthony Lewis som skriver:

”Det är inte upp till USA att ’förlora’ andra länder. Regeringar som praktiserar ekonomiskt vanvett och förtrycker sitt folk förlorar sig själva.”

Om det är någon lärdom vi kan dra av händelserna i Iran är det att mot styrkan i nationalismen och människornas revolt mot en förhatlig regim förslår inte aldrig så många hemliga agenter, elitförband och massiva vapenleveranser från utlandet. Mönstret från Iran går igen på många andra håll.

Frankrike satte upp en väldig kolonialarmé för att kväsa Algeriets självständighetssträvanden. I Afrika upprustade portugiserna hundratusentals soldater med moderna NATO-vapen, men Angola, Moçambique och Guinea-Bissau blev till sist ändå fria. I Vietnam misslyckades världens genom tiderna mäktigaste krigsmaskin att slå ned det vietnamesiska folkets frihetskamp. I Iran kunde schahens väldiga förtryckarapparat inte stå emot en nationell resning under ledning av en präst, trots att denna inte hade några som helst militära maktmedel till sitt förfogande.

Västvärldens delaktighet i schahdiktaturens uppbyggnad har lett till en misstänksamhet mot västs exempel och avsikter. Vi ser nu en återgång till traditionella kulturmönster och sedvänjor. Detta visar också på det vanskliga i att söka skapa en social ordning som inte har sina rötter i ett lands kultur och historia. En sådan uppfattning betyder inte att vi visar överseende mot de överdrifter och övergrepp som nu följer i maktskiftets spår. Vi måste ta avstånd från de summariska rättegångarna och avrättningarna, från intoleransen mot oliktankande och avvikande.

Herr talman! Det finns inga hållbara tecken på att den djupa ekonomiska krisen i Västeuropa skulle vara på väg att hävas. Arbetslösheten fortsätter att förmörka vardagen och framtiden för miljontals människor. I januari nådde EG-staterna ett nytt bottenrekord: 6,2 miljoner medborgare utan arbete. Av dessa var 2 miljoner ungdomar under 25 år.

I ett sådant klimat blir kampen om jobben hård och tron på demokratiska lösningar undergrävd. Medmänsklighet och framtidstro ger vika för egoism och uppgiven hopplöshet. Motsättningar mellan grupper, samhällsklasser och ideologier ökar. Sammanhållningen och solidariteten inom och mellan länder och regioner hotas. Drömmen om en ny, rättvisare internationell ordning skingras.

Till det mest oroande i denna situation – det underströk jag även i fjolårets utrikesdebatt – hör hotet om att det växer fram en permanent underklass av särskilt utsatta: kvinnor, lågutbildade, invandrare, på olika sätt handikappade. De saknar i många fall egen kraft och egen organisation för att värna sina intressen på en krympande arbetsmarknad och i ett hårdnande samhällsklimat.

Socialdemokratin kommer aldrig att acceptera tanken på att en betydande grupp av samhällets medborgare skall tillhöra några oundvikliga procent av arbetslösa eller på annat sätt utanförstående. Det är inte de svaga och utsatta

som skall betala för kapitalismens kris. Den skall mötas med kraftfulla motåtgärder, i en anda av solidaritet och gemensamt ansvar, där full sysselsättning, en effektiv näringspolitik och social rättvisa står i förgrunden. Vårt gamla krav på hela folket i arbete tillhör verkligen de mänskliga rättigheterna.

Att angripa orättvisor, att garantera medborgarna en social och ekonomisk trygghet, att skapa ett ökande medbestämmande på alla samhällsområden bidrar till att grundlägga sammanhållning och gemenskap i våra länder.

Det är min övertygelse, att en sådan politik på sikt också är ett väsentligt bidrag till internationell säkerhet och fred. Ty grunden för en varaktig avspänning mellan nationerna läggs i samhällen som präglas av sund självkänsla, av medborgarnas tillit och tilltro till nationens stabilitet och utvecklingsbarhet. En nationell rättvisepolitik är förutsättningen för att tanken på en internationell solidaritet skall vinna stöd hos medborgarna.

Detta samband mellan inre reformpolitik och vår internationella solidaritet har under årtionden varit ett kännetecken för vårt land.

I Östeuropa ger avsaknaden av demokratiska och vitala institutioner den ekonomiska krisen skarpa politiska övertoner. Kraven på en decentralisering av beslutsfattandet och en demokratisering i stort växer i styrka.

Kommuniststaterna saknar i själva verket den nödvändiga graden av social och politisk uppslutning för att samhällssystemet i längden skall kunna utvecklas. I vissa länder är läget t. o. m. så pass labilt, att en urladdning med svåröverskådliga konsekvenser inte kan uteslutas. Polisstatens absoluta makt är ingen garanti för lugn och ordning, än mindre för nödvändig ekonomisk tillväxt. Den kan i stället utgöra en säkerhetsrisk, både nationellt och internationellt.

Makthavarna försöker möta ett brett folkligt missnöje med att i första hand öka utbudet av konsumtionsvaror. Men det är i stället de fri- och medborgerliga rättigheterna som måste ökas i Östeuropa.

Krisen i Europa får givetvis följder också för vårt land. Det blir inför 1980-talet viktigare än någonsin att vi som liten, alliansfri nation noga försöker analysera den framtida utvecklingen och därigenom öka vår handlingsberedskap.

Vi måste kunna hävda oss som en konkurrenskraftig industristat, samtidigt som vi måste öka vårt engagemang för omsorgen om varandra och för en solidarisk u-landspolitik.

Detta förutsätter en handlingskraftig och beslutsam regering, som stödjer sin politik på de breda löntagargrupperna i hela folkets intresse. Det betyder också att vi måste föra en aktiv och förtroendeingivande Europapolitik.

Här intar våra relationer till den västeuropeiska gemenskapen EG en särskild plats. EG-staterna är som kollektiv vår viktigaste handelspartner. Under 1980-talet kommer antalet medlemmar att öka från nio till tolv genom Greklands, Portugals och Spaniens inträde.

Som ett led i samarbetssträvandena inom EG kommer i juni världens första flernationella val att hållas. 180 miljoner väljare skall då utse 410 representanter till det s. k. Europaparlamentet. Rent formellt blir församlingen liksom

tidigare föga inflytelserik, dess kompetensområde vidgas inte. Men en rad parlamentariker kommer genom de direkta valen att i EG-parlamentet kunna företräda sina väljargrupper med större auktoritet än tidigare.

Mot denna bakgrund är det väsentligt att vi noga följer utvecklingen inom EG i stort och att vi på olika sätt, inom neutralitetspolitikens ram, söker fördjupa våra kontakter och vårt samarbete med organisationen och dess medlemmar.

Att göra så är inget nytt ställningstagande. Det utsades klart i frihandelsavtalet Sverige slöt med EG, att så kunde och borde ske på en rad områden. Detta avtal duger också i framtiden gott som bas för våra förbindelser med EG.

Vårt mål är ett utvidgat samarbete för framsteg och fred i hela Europa. Ett viktigt etappmål för svensk socialdemokrati är att vi förenar oss med de krafter inom EG som vill bygga ett medborgarnas Europa, inte ett storkapitalets.

Svensk fackföreningsrörelse, både för arbetare och tjänstemän, har redan knutit sådana kontakter genom sitt medlemskap i det s. k. Europafacket.

Socialdemokratiska partiet har för sin del länge samarbetat med EG:s socialdemokratiska partier inom Socialistiska internationalen. Att svensk arbetarrörelse på detta sätt knutit nära och vänskapliga förbindelser med den starkaste politiska kraften inom EG är förstås också, menar vi, av stort värde för Sveriges nationella intressen i stort.

Internationalismen, det ömsesidiga beroendet, måste emellertid ses ur ett ännu bredare perspektiv. Sedan det andra världskrigets slut, har mer än 100 stater vunnit självständighet. De forna kolonialväldena har vittrat sönder, nationalismen har gått segrande fram.

Men självständigheten betyder icke jämlikhet mellan världens nationer. Nuläget kan enkelt beskrivas med några korta data: 70 % av världens befolkning råder över bara 12 % av den totala världsproduktionen. Samma 70 % svarar för 20 % av världshandeln och investeringarna, 7 à 8 % av industriproduktionen och mindre än 1 % av forskningen.

Även om ett antal u-länder nu genomgår en snabb industrialisering, har klyftan mellan i-länderna och u-landsgruppen stadigt vidgats. I ett tal nyligen beskrev Tanzanias president Julius Nyerere u-ländernas upplevelser på följande sätt:

”Vi fick lära oss från Amerika och Europa att om man arbetade hårt fick man det bättre. Men så småningom märkte vi att hårt arbete och välstånd inte var som orsak och verkan – det tycktes alltid komma något emellan som för u-ländernas del upphävde detta samband. Det internationella marknadssystemets s. k. neutralitet visade sig vara en neutralitet mellan utsugaren och den utsugne, mellan rovfågeln och dess offer.”

President Nyerere belyser hur man, för att få tag i resurser för utveckling, blivit alltmer beroende av multinationella företag och internationella organisationer, som tvingat fram en för dem passande politik i u-landet. Världshandeln på den fria marknaden har många förtjänster. Men den fungerar inte för att hjälpa människor ur svält, sjukdom och den djupaste fattigdom, för att

trygga rimliga, stabila priser för u-ländernas produkter, för att bygga upp deras offentliga sektor, för att värna jordens ekosystem.

Det här är en bakgrund så god som någon annan till u-ländernas samlade krav på en radikal omgestaltning av det system, som präglar världsekonomin. En ny ekonomisk världsordning – det innebär för dem en annan och rättvisare fördelning av jordens resurser, men också en annan och rättvisare fördelning av inflytande och beslutsmakt. Om dessa u-landskrav – som förvisso är många, långtgående och inte alltid inbördes samstämmiga – har internationella förhandlingar nu bedrivits i fem år, i stort sett utan resultat.

Man har mötts i FN:s generalförsamling, i UNCTAD, i den s. k. Parisdialogen – och snart är det dags för en ny omgång i UNCTAD. Men dessa förhandlingar, som sysselsatt tusentals människor, har varit i det närmaste helt resultatlösa. De stora, rika industriländerna bär ofrånkomligen huvudansvaret härför. Den politiska viljan att genom medvetna, framförhandlade beslut reformera världsekonomin har saknats.

Det gäller att bryta denna utveckling. Det sades för en del år sedan att om de fattiga länderna skulle sjunka i havet och försvinna, skulle detta icke märkas i den rika världen. Det är icke längre så. U-landsgruppen är för sin utveckling beroende av ett stort flöde av kapital i varor och kunnande från i-länderna. Men deras efterfrågan på våra produkter och vårt kunnande blir en allt viktigare faktor för att hålla hjulen i gång i våra industriländer. Det ömsesidiga beroendet blir allt större.

En tredjedel av OECD-kretsens hela export av kapitalvaror går i dag till u-länderna. Dessa länders efterfrågan betyder mycket för sysselsättningen i Europa och USA. Men deras förmåga att fortsätta att efterfråga våra produkter styrs i hög grad av vårt eget handlande, dvs. hur mycket av u-ländernas varor vi är beredda att ta emot på våra marknader och hur stora finansiella resurser vi är beredda att ställa till deras förfogande, genom u-hjälp och genom kommersiella krediter.

Åren efter oljekrisen har u-länderna försökt att hålla den ekonomiska aktiviteten och importen hög genom en aldrig tidigare skådad upplåning. På fyra år steg deras skuldbörda med uppskattningsvis 150 miljarder dollar. Det fanns gott om pengar att låna på den internationella kreditmarknaden, dit oljeländernas överskott sökte sig. Resultatet blev för u-länderna fortsatta utvecklingsinvesteringar till priset av en enorm ränte- och amorteringsbörda; för i-länderna fortsatt hög export till u-länderna och starkt positiv återverkan på sysselsättningen.

Denna skuldbörda kan inte fortsätta att öka i samma former och i samma omfattning. Detta kommer omedelbart att slå på exporten från och sysselsättningen i de rika länderna. Det ligger således i dessa länders eget intresse att lätta u-ländernas skuldbörda.

På samma sätt är ett system för att stabilisera råvarupriserna till fördel också för de råvaruförbrukande länderna, både genom den ökande stabiliteten i prisutvecklingen och genom den jämnare u-landsefterfrågan på industriprodukter som indirekt skulle bli följden. Vidgat tillträde för u-

landsvaror på i-landsmarknaderna, liksom någon form av automatik i resursöverföringen till u-länderna genom länk eller annat, ökar på liknande sätt de fattiga ländernas efterfrågan. Det stora problemet är inte hur sådana mekanismer skall utformas utan hur politikerna på olika håll i världen skall fås att begripa att mekanismerna är nödvändiga.

Att finna en form av massiva resursöverföringar till de fattiga länderna – en Marshallplan i modern tappning, som det stundom kallats – står sålunda i samklang även med de rika ländernas egenintressen. För att undvika arbetslöshet i det egna landet använde amerikanarna sin under kriget uppbyggda industriapparat till att bygga upp det härjade Västeuropa. Det var en av efterkrigstidens stora och kloka handlingar. Nu skulle man kunna utföra den på ett nytt sätt i en ny tid. Vi är alla betjänta av att dynamiken i världens ekonomi återvinns så snart som möjligt. Det innebär inte tillväxt till varje pris och inte heller att man bortser från fördelningsproblemen inom länderna. Men om vi inte visste det förr, så borde den nuvarande krisen ha lärt oss hur oändligt mycket svårare det är att komma till rätta med orättvisor i inkomst- och förmögenhetsfördelning när den gemensamma kakan krymper.

Det borde vara möjligt att fram till sekelskiftet, fram till år 2000, avskaffa hungern, avskaffa vad som kallas den absoluta fattigdomen i världen. Det är en fråga om handlingskraft och politisk vilja. Man bestämde sig en gång i Amerika för att nå till månen ett visst årtal. Då gällde det att mobilisera och använda teknologin. Bestämmer man sig för att avskaffa svälten och fattigdomen, är det fråga om att förändra politiska och sociala förhållanden – människors villkor. Och det är betydligt svårare. Men det finns ingen annan åtgärd som skulle ha större betydelse i vår tid för att värna freden i världen.

Herr talman! 1970-talet var, trots alla missräkningar, det årtionde då man började finna vägar till dialog och avspänning i konflikten mellan öst och väst. Det förblir viktigt för freden att värna avspänningen. Sverige skall alltid stödja avspänningen.

1980-talet blir det årtionde då dialogen och strävan att finna former för konstruktivt samarbete mellan nord och syd rycker fram i förgrunden för intresset för dem som vill värna freden. Det är en fråga om fred och ömsesidigt beroende. Och ytterst är det en fråga om solidaritet med människor i deras strävan till social och ekonomisk rättvisa.

KARIN SÖDER (c):

Herr talman! Drömmen om en värld av fred och samarbete, där varje människa är tillförsäkrad ett liv fritt från nöd och förtryck, är ännu långt ifrån verklighet. Våldet härskar på många håll med obruten makt. På varje kontinent skördas offer för krig och förtryck. För majoriteten av jordens befolkning är brödet för dagen fortfarande det allt överskuggande problemet.

Detta är verklighetens bild, även om det för oss i vår del av världen kan vara svårt att inse till fullo. När vi betraktar vår närmaste omvärld är bilden en helt

annan. Norden är en lugn och välmående del av världen.

De nordiska ländernas inbördes förhållande präglas av samförstånd och samarbete. Den nordiska balansen har utvecklats så att den lett fram till en säkerhetspolitisk lösning som inger respekt i omvärlden. Det gör den därför att de nordiska länderna kan leva i ett öppet samarbete, trots att varje land för sig utformar sin egen utrikespolitik. Detta tillsammans har givit en stabilitet som är få andra delar av världen förunnad. Vi måste dock följa utvecklingen i vår omvärld med vaksamhet. Vi måste analysera varje förändring både inom Norden och utanför Norden i syfte att förebygga en negativ förändring av vår situation. Vi har ett värdefullt arv att förvalta – men inte bara att förvalta och bevara, det måste även utvecklas.

Nordiska rådet är en utomordentlig manifestation av detta nordiska samarbete. Den alltmer konkreta samarbetsdebatten är glädjande. Den är ett bevis på styrkan i de demokratiska ideal som de nordiska länderna bekänner sig till. Tillsammans måste vi värja oss för de hot mot dessa ideal som kommer ifrån vår omvärld och finns i hela världen.

Flera förslag och väl utvecklade projekt har framtagits för nordiskt samarbete. Tyvärr gick Volvoavtalet om intet. Naturgasprojektet är ett annat nordiskt samarbetsprojekt som skulle verksamt bidra till att minska vårt lands oljeberoende. Tyvärr hotar det att bli det andra stora nordiska projekt som omintetgörs på några månader. Det är en viktig uppgift för regeringen att i konkret handlande visa att vi menar allvar när vi vill samarbeta på industriområdet och arbetsmarknadsområdet för att tillgodose alla människors rätt till arbete och ta till vara var regions naturtillgångar och tekniska kunnande.

Ett annat mycket betydelsefullt område i det nordiska samarbetet är kulturen. Trots att vi har så många traditioner gemensamt, så enhetlig kulturell bakgrund, har vi i de nordiska länderna mycket att lära av varandra. Och vi har långt ifrån den öppenhet och det utbyte mellan våra länder som vore eftersträvsvärt. Inte minst har vi anledning att här i vårt land rannsaka oss själva när det gäller information om våra nordiska grannländers kultur. Detsamma är förhållandet med nyhetsförmedlingen. Hur är det t. ex. med radions och TV:s bevakning av händelseutvecklingen i våra grannländer?

Väsentliga frågor är förknippade med den stora invandringen inte minst från Finland till Sverige. Hemspråksundervisning, möjligheten för invandrarna att bevara sin egen kultur, sina egna traditioner här i vårt land är värdefulla faktorer i samarbetet mellan våra länder. Vi får inte heller stänga dörrarna för våra invandrare, oavsett var de kommer ifrån, utan ta emot vad de har att erbjuda oss av kulturella impulser och erbjuda dem delaktighet i vår kultur, i vår vardag. Många fler samarbetsområden i Norden skulle vara värda att nämna. Det finns goda utvecklingsmöjligheter.

Nordens goda utgångsläge och stabila situation är till gagn inte bara för oss. I Norden står inte stormaktsblocken öga mot öga som i övriga Europa. Här finns det neutrala länder som skiljer dem åt. Det är till gagn för hela Europa. Det nordiska samarbetet har också en annan internationell aspekt. Vi har likartad syn på solidaritetsarbetet i världen. Många är de tillfällen när de

nordiska länderna gemensamt i Förenta nationerna och i andra sammanhang har slutit upp bakom förslag som varit steg på vägen mot en bättre och en rättvisare värld. Många är de gemensamma initiativ där det gäller att stödja de människor som kämpar för sin frihet och sina mänskliga rättigheter. De nordiska länderna har som små stater förstått att hjälpa varandra och därigenom fått styrka att bistå dem som känner sig förtryckta eller hotar att bli förtryckta. De nordiska länderna har inte tvekat att ta sitt ansvar i världssamfundet. Denna politik måste på allt sätt vidareutvecklas.

Grundvalen för den svenska utrikespolitiken är alliansfrihet i fred som syftar till neutralitet i krig. Denna kända tes och djupt förankrade huvudlinje är för vårt land en stor tillgång som vi på allt sätt måste värna om. Det framgick ju också av utrikesdeklarationen att denna samstämmighet finns mellan regeringen och riksdagspartierna, och jag kan i allt väsentligt instämma i den regeringsdeklaration som här har framburits. Neutralitetspolitiken är ett uttryck för Sveriges strävan att stå utanför varje stormaktskonflikt. Den ger oss också möjligheter att på ett aktivt sätt delta i strävandena att bygga upp en anda av samförstånd i samarbetet i Europa och mellan öst och väst. Vår fria ställning gör att man lyssnar på oss med ett särskilt intresse. Av samma skäl kan vi bidra till att överbygga klyftorna mellan nord och syd. Alla vet att vi inte går någon stormakts ärenden.

Vår obundna ställning gör att det ställs större krav på vårt försvar än om vi ställt oss under något militärblocks beskydd. Vi måste så långt som möjligt undvika att göra oss beroende av stormakterna när det gäller att utrusta vårt försvar. Trovärdigheten i vår neutralitetspolitik har haft stor tyngd när centern tagit positiv ställning för en svensk flygplansutveckling.

Herr talman! Utvecklingen från en nära nog total supermaktsdominans till mera mångfasetterade relationer mellan stormakterna fortsätter. Båda de politiska blocken har genom denna utveckling luckrats upp: Kina, Västtyskland, Japan och andra länder har genom en fortsatt snabb ekonomisk tillväxt stärkt sina positioner. På det militära området är dock USA:s och Sovjets ledarställning alltjämt obestridd. Relationerna mellan dessa båda makter kännetecknas fortfarande i hög grad av misstroende. Strävandena till avspänning har emellertid också nått framsteg. Maktrelationerna påverkas även av den allt intensivare kampen om oljan och andra råvaror. Samtidigt har den s. k. nord-sydkonflikten förstärkts.

En fortsatt sådan utveckling rymmer möjligheter att utjämna tidigare motsättningar. Men den rymmer också risker för nya allvarliga konflikter. Hotet om en världsomfattande militär konflikt torde i dag inte vara överhängande. Risken finns däremot för ännu fler utdragna regionala konflikter av det slag som vi fått bevittna i Asien och Afrika de senaste åren. Dessa har i flera fall utvecklats till en kamp mellan flera olika parter, där stormaktsintressen, nationella strävanden och lokala intressekonflikter blandats på ett ofta mycket svåröverskådligt sätt.

Det mest påtagliga inslaget det senaste året i denna utveckling mot delvis nya stormaktsrelationer utgör USA:s och Kinas beslut att uppta diplomatiska förbindelser. Utväxlingen av ambassadörer mellan Washington och Peking

utgör emellertid samtidigt en bekräftelse på en längre tids utveckling. Någon omedelbar negativ inverkan på relationerna mellan Sovjet och USA tycks beslutet inte heller ha fått. Avspänningspolitiken är för värdefull för att äventyras i denna nya situation.

Sin största betydelse torde det amerikansk-kinesiska närmandet i stället få på det ekonomiska området. Det följer också av att den ökande kinesiska öppenheten har ett så nära samband med den inre utvecklingen i Kina.

Både i USA och på andra håll i västvärlden har denna utveckling fött en mycket stark optimism beträffande möjligheterna till ökat handelsutbyte. Det kan därför vara skäl att påminna om att Kinas utrikeshandel hittills varit av så blygsam omfattning, att inte ens en mycket kraftig tillväxt på kort sikt på något avgörande sätt kan påverka de stora ländernas handelsmönster. Det hindrar naturligtvis inte att t. ex. vi i Sverige på alla sätt bör söka ta till vara de ökade export- och handelsmöjligheter som den kinesiska marknaden av allt att döma kommer att erbjuda – på samma sätt som vi tillvaratar sådana möjligheter på andra marknader.

Herr talman! Fredsförhandlingarna mellan Israel och Egypten tycktes i höstas kunna leda fram till ett slut på det långvariga krigs- och spänningstillståndet i Mellersta Östern. Men förhoppningarna grusades då än en gång. De fortsatta kontakterna, liksom de för kort tid sedan återupptagna förhandlingarna under den amerikanske presidentens direkta ledning, har fött nya förhoppningar. President Carters besök i Mellersta Östern kan kanske visa sig bli något av ett genombrott i de fredssträvanden som en hel värld har hoppats på. Fred kan dock inte uppnås i denna del av världen utan betydande eftergifter från alla parter i sann samarbetsanda. De nyheter som når oss om nya israeliska attacker i Libanon i dag visar att vi inte får hoppas för mycket på fredsviljan.

En fredsuppgörelse i Mellersta Östern måste – som understrukits många gånger från svenskt håll – tillförsäkra Israel rätt att existera inom säkra och erkända gränser. Men den måste samtidigt ge Palestinaaraberna deras nationella rättigheter och möjlighet att bilda en egen stat. Den nu bebadade uppgörelsen kan bara vara en början på den långa vägen från konfrontation till fredligt samarbete mellan alla folk i detta område.

Omvälvningarna i Iran har haft stark nationell och religiös karaktär. USA, som traditionellt gett schahen stöd, har denna gång spelat en påtagligt passiv roll. Schahens missgrepp och övergrepp mot olika demokratiska, humanitära och sociala strävanden gjorde det i längden omöjligt för honom att fullfölja sin politik.

Det är samtidigt svårt att tänka sig att ett land som Iran i längden skall kunna utvecklas och bestå som det ortodoxa islamiska samhälle som tycks föresväva den nuvarande ledningen. Därför får också den nuvarande situationen betraktas som ytterst osäker. Samtidigt ökar riskerna för stormaktsbindning om utvecklingen leder till nya omvälvningar.

Det finns också anledning att skarpt reagera mot de övergrepp mot de mänskliga rättigheterna som den nya regimen redan har gjort sig skyldig till.

Herr talman! Även i Indokina har förhoppningarna om en fredlig utveckling gått om intet. Den senaste tidens händelseutveckling i det området avspeglar på samma sätt som tidigare historiska motsättningar, olika nationella regimers maktsträvanden och stormaktsintressen.

Vår egen bedömning av den utveckling som nu pågår i Indokina måste på samma sätt som tidigare utgå från varje nations rätt till självbestämmande. Mot den bakgrunden finns det anledning att fördöma både Vietnams intrång i Kampuchea och den kinesiska aktionen mot Vietnam.

Herr talman! Också i södra Afrika förkvävs folkens strävan efter självbestämmande med militära maktmedel. Det lagfästa förtryck och rasförakt som präglar det sydafrikanska systemet är en utmaning i särklass mot hela världssamfundet. Apartheidsystemet och de vita minoriteternas desperata försök att behålla kontroll också över Namibia och Zimbabwe måste mötas av beslutsamma åtgärder från omvärlden. Vi får inte låta lura oss av några skenmanövrer såsom "självständighet" för stamländer i Sydafrika, den "inre lösningen" i Zimbabwe eller de av Sydafrika iscensatta "valen" i Namibia. Det framstår i dag tydligare än någonsin att rasistregimerna inte kommer att frivilligt släppa greppet om södra Afrika. Endast befrielseörelsernas egen kamp och ett aktivt politiskt stöd utifrån kan leda till södra Afrikas befrielse. Jag välkomnar därför att regeringen nu verkställt riksdagens beställning av ett förslag till förbud mot svenska investeringar i Sydafrika. De stormakter som har de starkaste banden med Sydafrika har dock det största ansvaret för att effektiva påtryckningar kommer till stånd. Som det nu är, är förhållandena i södra Afrika en skamfläck för mänskligheten och ett hot mot världsfreden.

Dessa och andra konflikter utspelas i en alltmer rustad värld. Varje konflikt kan inom sig bära fröet till en världsbrand. Därför kan också de stora vapenarsenalerna i världen utgöra ett ständigt hot mot hela vår civilisation.

Behovet av konkreta åtgärder för att stoppa kapprustningen är i dag större än någonsin. Naturresurser, mänsklig skaparkraft och materiella ting föröds i en kapprustning, vars yttersta konsekvenser övergår mänskligt förnuft. Det borde vara självklart att jordens resurser skall användas för att förbättra människors livsvillkor världen över – inte för att öka förmågan att rycka undan själva grunden för mänskligt liv. För att en nedrustning i reell mening skall kunna inledas krävs politisk vilja från främst stormakternas sida. Men också små stater som Sverige måste ta ett ansvar i det internationella nedrustnings- och fredsarbetet.

Det mest skrämmande inslaget i rustningskapplöpningen utgörs av kärnvapnen. Dessa vapens förstörelseförmåga ligger långt bortom gränsen för det fattningsbara. Många tecken tyder på att den tekniska utvecklingen går vidare mot nya och alltmer sofistikerade vapen. Världen har upprörts över neutronvapnet, SS 20 och kryssningsrobotarna. Man frågar sig vad som kommer härnäst. Utvecklingen har en tendens att gå snabbare än nedrustningsförhandlingarna. När ett avtal är träffat har egentligen själva grunden för det avtalet ryckts undan av den vapenteknologiska utvecklingen. Därmed

är inte sagt att rustningsbegränsningsavtal inte fyller någon uppgift. De har varit och kommer att förbli viktiga. Det är därför att beklaga att något SALT II-avtal ännu inte undertecknats. Vi hoppas dock att detta skall bli ett faktum inom den närmaste framtiden.

Ett verkligt nedrustningsavtal fordrar att man också får ett stopp på utvecklingen av de nya vapnen och vapensystemen. Ett fullständigt provstoppavtal för kärnvapen skulle vara ett mycket viktigt steg på denna väg. Därmed skulle grunden för en vidareutveckling ryckas undan. Ett provstopp skulle också verksamt bidra till att förhindra en vidare spridning av kärnvapen.

Det långsiktiga målet vill jag ange genom att citera dåvarande statsministern Thorbjörn Fälldins tal vid FN:s specialsession om nedrustning sommaren 1978:

”Den logiska, långsiktiga slutpunkten på nuvarande och framtida förhandlingar om kärnvapenedrustning må synas avlägsen. Det är givetvis total avveckling. Denna avveckling måste ske under effektiv internationell kontroll. Därtill måste komma ett bindande internationellt åtagande av alla stater att inte anskaffa kärnvapen, dvs. i praktiken ett globalt förbud mot kärnvapen.

Alla regioner måste befrias från kärnvapenhotet. Som representant för ett europeiskt land tänker jag inte minst på Europa som i dag hyser den ojämförligt största ansamlingen av kärnvapen. Så länge de ledande kärnvapenmakterna inte avskaffar dessa vapen ställs de allra största krav på deras förmåga till besinning. De har ett gemensamt ansvar för att inte ytterligare försämra situationen vare sig globalt eller i någon enskild region.”

Risken för kärnvapenspridning hänger intimt samman med spridning av kärnkraftstekniken. Vi måste därför slå vakt om och skärpa icke-spridningsfördraget. Mot bakgrund av risken för spridning av kärnvapen och med hänsyn till de många andra stora problem som kärnkraften är förenad med är det viktigt att skapa reella valmöjligheter för de länder, inte minst u-länder, som står i begrepp att bygga upp sina energisystem. I-länderna med sina stora forskningsresurser har här ett särskilt ansvar när det gäller att utveckla alternativa energikällor och energilösningar som är byggda på ländernas egna resurser.

Kärnvapen är det största hotet mot fred och mänskligt liv på jorden, men vi får för den skull inte glömma bort den redan enorma och växande förstörelsestyrkan hos de konventionella vapnen.

Att föra nedrustningsarbetet på alla områden vidare måste vara en av världssamfundets viktigaste uppgifter för framtiden. Om inte nedrustningsproblemen angrips på allvar, är möjligheterna små att förverkliga en ny ekonomisk världsordning med en rättvisare och solidarisk fördelning av våra resurser. Det nedrustningsarbete och de studier som hittills bedrivits inom FN:s ram har varit viktiga inslag i strävan att öka medvetenheten om rustningarnas negativa konsekvenser.

Den vid FN:s extra generalförsamling beslutade djupgående studien om sambandet mellan nedrustning och utveckling bör särskilt behandla frågan

hur de resurser som frigörs genom en nedrustning skall överföras till utvecklingsländerna för social och ekonomisk utveckling där och på detta sätt undanröja konflikthanledningar.

Nedrustningsarbetet får inte stanna vid endast deklARATIONER utan måste också leda till praktiska resultat. Centern har i en motion till riksdagen föreslagit att Sverige redan nu börjar planera för hur man skall gå vidare i arbetet med att förverkliga FN-studiens resultat. För att öka realismen bör vi i vårt land erbjuda oss att genomföra en pilotstudie, där man analyserar hur en övergång från militär till civil produktion kan ske.

Freds- och konfliktforskningen har mycket stor betydelse för nedrustningen. Vi måste uppmärksamma och lösa bakomliggande orsaker till konflikter och spänningar. Parallellt med att vi själva aktivt stödjer freds-forskningen, bör vi inom FN-arbetets ram arbeta för en ökad forskning kring freds- och konfliktfrågor.

Herr talman! Vi har under de senaste årtiondena vant oss vid att krig och våld i stor skala är något som hör hemma i andra världsdelar än vår egen. Men det är i år bara 40 år sedan ett världskrig bröt ut i vår omedelbara närhet. Under de senaste dagarna har vi genom TV fått en stark påminnelse om vilka grymheter som var möjliga i vårt eget Europa, i vår egen tid. Med stor upprördhet har vi reagerat mot det folk-mord som då ägde rum och som skildras i serien Förintelsen. När vi påminns om den fruktansvärda förödelse som åstadkoms under andra världskriget och av dess våldsregimer säger vi oss: Det får inte upprepas att sex miljoner människor gasas ihjäl på grund av sin ras. Det får inte hända igen att många miljoner ryssar, tyskar, polacker, fransmän, andra européer och amerikaner dör och nära nog en hel kontinent slås i spillror. Vi frågar oss: Måste vietnamesers, kinesers och kampucheaners blod flyta i Ostasien? Måste den nyvunna friheten i Iran betalas med motståndarnas liv? Måste oskyldiga flyktingar i södra Afrika falla offer för bombraider? Svaret är nej! Man skapar inte en ny värld, en rättvis värld med våld och vapen. Det är maktbegär som uttrycks med vapenhot. Det är förtrycket som uttrycks med vapenskrammel.

FN:s deklARATION om de mänskliga rättigheterna är som utrikesministern nyss påpekade 30 år gammal och åberopas inte så sällan. Alltför ofta får vi dock i dagens värld uppleva hur de mänskliga rättigheterna åsidosätts på det mest brutala sätt. Det politiska och religiösa förtrycket i många sydamerikanska länder liksom i många öststater är några exempel. Det är även en mänsklig rättighet att få äta sig mätt, att få utbildning, att få arbete, liksom att kunna hävda sin åsikt oberoende av ras och nationalitet. I själva verket är det bara en minoritet i världen som med rätta kan säga att de i huvudsak är tillgodosedda när det gäller mänskliga rättigheter som anges i FN:s deklARATION. Arbetet för att hävda de mänskliga rättigheterna måste oavbrutet pågå i alla internationella sammanhang. Vi måste också vara vaksamma på vad som sker här i vårt eget land.

Herr talman! Den internationella vardagsreformism som utrikesministern så riktigt nyss talade om måste börja i vårt eget land. Vi måste ta vår del av ansvaret för det resursslöseri som pågår. Vi måste ta vår del av ansvaret för

den orättvisa fördelningen i världen. Vi måste här hemma visa att vår internationella solidaritet också omfattar de nya svenskarna i vårt land. Vi har inte rätt att förfasa oss över det förtryck som minoriteter i andra länder utsätts för, om inte vi själva här hemma i vårt eget land, i vår egen kommun och på vår egen gata är beredda att ge de nya svenskarna, våra invandrare, vårt stöd. I det dagliga umgänget på arbetsplatsen, i skolan, på bussen eller varhelst människor träffas har vi möjligheter att visa allvaret i vårt engagemang för dem som har det svårt och känner sig hemlösa. Våra medmänniskor i de fattiga länderna kan vi hjälpa över skattsedeln, genom enskilda bidrag och genom politisk opinionsbildning. Våra medmänniskor från främmande länder i vårt eget land kan vi även hjälpa och stödja genom personligt engagemang. Det är kanske det största provet på om vi menar allvar med vår vardagsreformism.

Herr talman! Kampen för fred, nedrustning och mänskliga rättigheter måste gå vidare. Samtidigt måste vi vara medvetna om att djupgående förändringar i världens sätt att fungera är nödvändiga, om en varaktig världsfred skall bli möjlig. Fred utan rättvisa kan inte bestå i längden. Fred som inte baseras på ett ansvar för kommande generationer har inte heller några framtidsutsikter.

Praktiskt taget alla väpnade konflikter äger f. n. rum i tredje världen, och de stridande parterna är u-länder. Men det vore fel att för den sakens skull tro att orsakerna till dessa konflikter bara ligger hos dessa länder. En mycket stor del av ansvaret faller tvärtom på de industrialiserade stormakterna och övriga industrialiserade länder och har sin grund i en ekonomisk världsordning som skapats för att tillgodose i första hand de rika ländernas intressen.

Den ekonomiska världsordning vi har grundlades under kolonialismen för att förse de rika industristaterna med råvaror, med billig arbetskraft och med marknader för de egna industrivarorna. Under 1960-talet avvecklades i huvudsak den politiska kontrollen av u-länderna. Arbetsfördelningen mellan de rika och de fattiga kvarstår däremot oförändrad. Det innebär också att den industrialiserade världen är beroende av råvaruförsörjningen från fattigvärlden för sitt välstånd och sin ständigt växande varuproduktion. Det är i stor utsträckning detta beroende av de fattiga ländernas råvaror och av handelslederna som driver de rika stormakterna att bygga upp sina världsomspännande intressesfärer.

Det finns inga politiska skeenden av betydelse som inte berör stormakternas vitala försörjningsintressen. Därför underhåller man regimer med skilda ideologiska förtecken, därför är det så mycket lättare för många u-länder att få kanoner än att få bröd och därför förvandlas varje lokal konflikt så lätt till ett ställföreträdarkrig mellan stormakterna. Vietnamkriget hade kanske aldrig kommit till stånd utan först Frankrikes och sedan USA:s intresse för Sydostasiens naturtillgångar och handelsleder. Mellanösternkonflikten hade haft mycket mindre dimensioner, om inte supermakterna rustat bägge sidor till tänderna i sin vilja att få kontroll över oljan. Det var inte hotet från Vietnam som fick Kina att gå till angrepp utan prestigekampen med Sovjetunionen. Utan Sydafrikas unika mineraltillgångar och strategiska läge

ur kommunikationssynpunkt hade apartheidregimen för länge sedan varit bortsopad.

Också ur en annan synvinkel kan man se hur den orättvisa resursfördelningen i världen är ett hot mot freden. Krig utlöses naturligtvis ofta av utrikespolitiska skäl – för att nå fördelar på en annan stats bekostnad eller för att undanröja ett upplevt hot. Men förbluffande ofta är det i stället inrikespolitiska skäl som faller utslaget. Att ställa till med en yttre konflikt är en välkänd metod att mobilisera ett sviktande stöd inifrån. Var det kanske ett sådant behov hos Pol Pot-regimen i Kampuchea som föranledde de första militära konfrontationerna med Vietnam och som i sin tur gav Vietnam chansen att brutalt göra sig av med en besvärlig granne? Helt säkert var det en sådan anledning som fick Idi Amin att först marschera in i Tanzania.

Fattigdomen, den politiska och materiella underutvecklingen och ledarnas oförmåga att tillfredsställa sina innevånarnes mest elementära behov driver lätt fram militära vågspel.

Våld föder våld. Världen kan inte förändras förrän alla inser att den enda säkra vägen till fred i en rättvis värld är förtroendefullt samarbete.

Den rika minoriteten, den som vi tillhör, måste inse att det är dags att ge den fattiga majoriteten den rättvisa som borde vara självklar. Vi måste inse att utsorteringen av människor – en förintelse – pågår varje minut. Läkare och annan sjukvårdspersonal som arbetar med mycket knappa resurser måste varje dag fråga sig: Vilken patient skall vi hjälpa i dag, vilket barn skall vi rädda till ett vuxet liv, när varken medicin eller mat räcker till alla?

Den indiske poeten Appdurai skriver i en dikt som rubriceras Fattigdomens räknekonst:

”Mamma, välj vem som skall bli utan.

Är det Rama, den starkaste som kanske inte behöver något den dagen?

Eller Bala, den svagaste som kanske inte behöver det länge till?

Eller är det Zita man kan klara sig utan?

Mamma, välj, döda en del av dig själv när du löser dilemmat.

Välj, mamma, välj och hata.”

Det går inte att på ett mera uttrycksfullt sätt beskriva den situation som många mammor och andra anförvanter världen över befinner sig i. Det är en uppmaning till oss att göra något för att få en ändring i en värld där hundratals miljoner svälter, att ge dessa miljoner en framtid. Det är FN:s barnår i år. Barnen är vår framtid. Men vilken framtid har dessa barn som varken får mat eller medicin?

Det borde stämma till eftertanke och handling att barnen är de som drabbas särskilt hårt i en värld där bara en del av mänskligheten får sina grundläggande behov tillgodosedda.

För många i utvecklingsländerna är varje dag en kamp för tillvaron. Det gäller att skaffa sig så mycket mat att man kan överleva. Det gäller att man kan skaffa sig så mycket vatten att man kan släcka den värsta törsten. För många, framför allt kvinnorna i de fattigaste länderna, är varje dag också en kamp för att få tag på brännved för att kunna laga sin knappa föda.

Mot den här bakgrunden framstår det som oerhört angeläget att den rika

världen som besitter kunskapen, har tekniken och vetenskapsmännen, medverkar till att underlätta för utvecklingsländerna att på ett riktigt sätt använda sina egna tillgångar liksom vi behöver göra det. De behöver en teknik som gör energin i deras omgivning tillgänglig för dem. Man behöver t. ex. en teknik där man kan utnyttja solen, vinden och vattnet på ett enkelt men effektivt sätt i varenda liten by.

Det är inte högteknologin som utvecklingsländernas majoritet i första hand behöver. Vad de behöver är en teknik som de kan använda omedelbart, som gör det möjligt för dem att engagera den arbetskraft de har för att producera vad människorna behöver, så att de kan arbeta för sitt land, sitt folk och sin framtid.

De rika industriländerna måste nu ta på allvar arbetet med en ny ekonomisk världsordning. Vi får inte längre svika de fattiga medmänskorna. Jag framhöll detta i FN i höstas. Olof Palme talade nyss om samma sak. Vi måste verkligen gå till roten med det onda. Vi måste konkret gå in och söka få fram en modern Marshallplan med massiv resursöverföring till utvecklingsländerna. I det långa loppet skulle det gagna oss alla.

Herr talman! De ekologiska problemen på vår jord är också mycket allvarliga. Vi måste ta itu med dem också med mycket stort allvar. Vi har därför från centerns sida föreslagit att här i Sverige skulle inrättas ett ekologiskt institut, som skulle kunna vara en grundval för de internationella beslut som kan fattas för att komma till rätta med den skövling av jorden, den förstöring av vattnet och den förstöring av luften som pågår i hela vår värld.

Vår jord räcker för alla att leva på i fred och välstånd. Men det kräver ett radikalt nytänkande hos den del av mänskligheten som har tagit hand om merparten av världens tillgångar. Det kräver stora förändringar i våra egna samhällen. Och vi måste börja nu, för medan vi funderar över hur vi skall gå till väga, blöder världen.

GÖSTA BOHMAN (m):

Herr talman! Det gångna årets utveckling runt om i världen har bjudit på dramatiska och betydelsefulla förändringar. Om deras långsiktiga betydelse är det svårt att göra några bestämda uttalanden. Men de påverkar ändå i hög grad den debatt som vi skall föra och som vi för här i dag.

Det gäller Fjärran Östern. Där har det framväxande moderna Kina råkat i konflikt med ett Vietnam mera militant än vad någon kunde drömma om för ett par år sedan. Motsättningarna mellan Kina och Sovjet har skärpts. Japans roll blir för varje år alltmer betydelsefull.

Det gäller Mellanöstern – från det nymarxistiska Afghanistan, över det av inre konflikter söndertrasade Iran och det för hela världens oljeförsörjning betydelsefulla Saudi-Arabien, till det Egypten och det Israel som från sina starkt skilda utgångspunkter nu tycks finna en fredlig lösning.

Förändringarna gäller också andra delar av världen. Och det är om vad allt detta betyder och kan komma att betyda för svensk utrikespolitik som dagens debatt skall handla. Den utrikesdeklaration som vi nyss hört utrikesministern

föredra innehåller den vanliga redovisningen av insikter och åsikter, förhoppningar och besvikelser, som vi alla i allt väsentligt är och har varit överens om.

Jag behöver därför inte ägna mig så mycket åt deklarationen utan skall i stället rikta uppmärksamheten på några särskilt viktiga ämnesområden, nämligen läget i Sydostasien, våra relationer till Europa samt utvecklingen i det nordeuropeiska och nordatlantiska området.

Vår uppmärksamhet, herr talman, har under de senaste månaderna av naturliga skäl starkt koncentrerats på det dramatiska skeendet i Sydostasien och på en del av världen som under tidigare år varit föremål för speciellt stort intresse och svenska ställningstaganden.

Utvecklingen i Vietnam blev inte vad många hade hoppats och trott efter det att Nordvietnamns pansardivisioner rullade in i Saigon i april 1975. Många väntade att det nya Vietnam skulle bli ett fredens Vietnam, ett nationellt och någorlunda demokratiskt samhälle. Man tecknade en bild av ett nytt Jugoslavien i den tredje världen – oberoende, sansat och fredligt. Den sympati som strömmade emot Vietnam och de förväntningar som då byggdes upp ledde till snabbt ökade svenska biståndsinsatser. Vietnam är i dag det största mottagarlandet av svensk hjälp.

Utvecklingen blev den rakt motsatta. Under förra året lades kursen i Hanoi om på ett drastiskt sätt. De kinesiska befolkningsgrupper som sedan lång tid tillbaka finns utspridda i nästan alla sydostasiatiska länder och ofta utgör en ryggrad i den ekonomiska utvecklingen utsattes för våld och förtryck. De skulle fördrivas. Människor tvingades fly i tiotusental varje månad och fick betala enorma summor till representanter för den nya regimen. Motsättningar till Kina skärptes. Vietnam blev medlem av öststaternas ekonomiska samarbetsorganisation Comecon, och de slöt ett långtgående samarbetsavtal med Sovjetunionen.

Invasionen i Cambodja kan kanske betraktas som en logisk följd av en politik som steg för steg gjort Hanoiregimen till en sovjetlojal dogmatisk och aggressiv samarbetspartner, en regim fjärran de ideal om nationellt oberoende, frihet och demokrati som många i vårt land och på andra håll blint trodde på.

När de stridsvana vietnamesiska divisionerna ryckte in i Cambodja var det en militär blixtoperation, som krossade inte bara en oberoende stat utan i minst lika hög grad många av de myter som under årtiondenas debatt byggts upp i västvärlden. Det vietnamesiska angreppet blev därmed också en attack mot föreställningar som tidigare varit näst intill heliga i svensk debatt, och en attack inte minst mot de politiker som bidragit till att ge föreställningsvärlden en sådan styrka, att det betraktades som nära nog brottsligt att ifrågasätta dess hållfasthet.

Det måste, herr talman, vara en grundläggande princip för det internationella umgänget att gränser skall respekteras. Den principen skall gälla även gränser som omger stater och regimer som vi känner avsky inför. Det må gälla Pol Pot-regimen i Cambodja eller Aminregimen i Uganda. Det måste vara så, eftersom vi den dag vi accepterar att gränser och nationellt oberoende är

Onsdagen den
14 mars 1979

*Utrikes- och
handelspolitisk
debatt*

någonting relativt, som kan trampas ner av den som råkar disponera de nödvändiga militära resurserna, den dagen har vi godtagit en värld där de svaga och små kommer att vara utlämnade åt de starka och stora. Därför ligger det i allra högsta grad i vårt eget lands intresse att åter och åter hävda dessa principers okränkbarhet. En motsatt grundsyn skulle rycka undan grunden för våra möjligheter att hävda vår egen frihet och vårt eget oberoende i en framtid som i dag ter sig mera oroande än tidigare.

Det är därför som vi så kraftigt har fördömt den vietnamesiska inmarschen i Cambodja och den ockupation som därefter följde. En kommunistisk förtryckarregim har förgjort *en annan* – den ena måhända sämre än den andra. Vi har fått bevis för att angreppskrig inte bara är förbehållna – som det brukar heta – imperialistiska stater utan i lika hög grad socialistiska. Men för oss är det inte en fråga om mer eller mindre sympati med eller antipati mot den ena eller andra. För oss måste det helt enkelt vara fråga om brott mot principer som ligger till grund för vårt eget lands utrikespolitik och för vår syn på utrikespolitik över huvud taget.

Det kinesiska angreppet på Vietnam måste självfallet bedömas med samma mått. Ingen blir helgon på andras synder. Även om den kinesiska straffexpeditionen skulle ha utgjort ett svar på den vietnamesiska Cambodjainvasionen, kan detta aldrig godtas som en ursäkt eller ens som en förklaring. Den internationella rättsordning som vi utgår ifrån kan inte godtas att stormakter eller makter över huvud taget griper till militära bestraffningsexpeditioner mot grannländer som de menar inte sköter sig.

Vietnam har nu att möta en svår framtid. Landets ledning har valt krig före fred. Den kommer att få betala dyrt för sitt vägval. Dess arméer måste hållas rustade och folket mobiliserat i år framöver – i Laos, i Cambodja, i det södra Vietnam som ännu inte riktigt kontrolleras och längs den kinesiska gränsen. Och regeringarna i Sydostasien har nu lärt sig att de inte kan lita på Hanoiregeringens deklamationer. Om inte ett radikalt omtänkande kommer till stånd, tycks för ledarna i Hanoi nu finnas bara ett alternativ – att fortsätta den sovjetiska kurs som de för något år sedan slog in på och att fullfölja den så långt, att Vietnams beroende av Sovjet blir lika hundraprocentigt som Cubas blev efter en utveckling som uppvisar många drag parallella med den vietnamesiska.

Vietnam är, som jag sade, Sveriges största biståndsmottagarland. I Bai Bang arbetar många svenskar under osäkra förhållanden vid ett projekt som blir allt dyrare, ett projekt för vilket Vietnam kräver alltmer av svenska skattepengar för att kunna få i gång. Det är min bestämda mening, herr talman, att så får det inte fortsätta. Sveriges bistånd till Vietnam måste skäras ned. Vi kan inte stå oberörda av den politik som Vietnams regering har slagit in på. De projekt som vi bundit oss för skall slutföras. Men att ingå nya och omfattande åtaganden rörande Bai Bang eller andra projekt – det vore helt enkelt oförsvarligt. Sådana åtaganden skulle inte vara ägnade att öka förtroendet för vår biståndspolitik bland de människor som med sina skatter skall betala miljoner och miljarder till Vietnam. Det finns ett gammalt latinskt juridiskt uttryck – *animus donandi* – som överfört till svenskt bistånd

fritt skulle kunna översättas med orden "att tycka om att ge". Om människorna i vårt land skulle börja tycka allt mindre om att ge sina pengar till länder och människor som har det oändligt svårare än vi, då kommer det att bli allt svårare för oss att i den internationella solidaritetens namn fullfölja våra biståndsinsatser.

Att inte nu göra nya åtaganden i Vietnam betecknades för en stund sedan här i kammaren som ett svek mot humanitära principer, som ett svek mot människorna. Men vilka är det som sviker? frågar jag. Är det ett land som vägrar att ge mera pengar till ett land som ägnar sig åt militär aggression, våld och förtryck? Eller är det den regim som utan hänsyn till människors lidande valt krigets väg framför fredens och försoningens? För mig är svaret givet, men tydligen har Olof Palme ett annat svar att ge på den frågan.

Herr talman! Någon har sagt att en förutsättning för Sveriges utrikespolitik är att vi erkänner vår europeiska identitet, att vi med andra ord inser att Sverige är en del av Europa och att sambandet med andra delar av denna gamla världsdel är av grundläggande betydelse för vårt lands samhällsutveckling i stort.

När vi blickar ut över världen – mot Sydostasien, Mellersta Östern, Afrika och Latinamerika – ser vi tilltagande oro och osäkerhet, såväl inom länderna som mellan dem. Betraktar vi däremot den del av Europa med vilken vi har en stark ideologisk och ekonomisk samhörighet, visar den även under dessa besvärliga år en bild av stabilitet och sammanhållning. Visst har den ekonomiska krisen hårt drabbat de västeuropeiska länderna. Men ingenstans har krisen lett till de sociala och politiska förändringar som många befarade för bara några år sedan. Det är den fasta sammanhållningen som dominerar. Och den utgör ett betydelsefullt bidrag till vår egen samhällsutveckling, inte minst i ekonomiskt hänseende.

År 1979 blir ett viktigt år för Europa. De spanska valen har visat en demokratisk mognad som det finns all anledning att beundra. Vi har nu att se fram emot parlamentariska val i Finland, i Storbritannien, i Österrike och i vårt eget land – med stor sannolikhet också i Italien. Vart och ett av dessa blir betydelsefullt på sitt sätt. Tillsammans bidrar de till att forma den europeiska utveckling som även vårt land är en del av.

Men allra viktigast blir valet till det för EG-staterna gemensamma Europaparlamentet den 7–10 juni. Att nio självständiga nationer på en kontinent, vars historia präglats av krig och konflikter, nu går att välja ett gemensamt parlament, detta är en händelse av utomordentlig betydelse.

Visst kan det väl göras gällande, att Europaparlamentets maktbefogenheter inte är särskilt imponerande. Men det imponerande är att parlamentet kommer att existera och fungera med mandat lämnade direkt av väljare och partier i nio europeiska nationer. Någon motsvarighet till detta finns inte i historien. På längre sikt kommer det direktvalda Europaparlamentet att få långtgående psykologiska och politiska konsekvenser.

Sverige står utanför detta skeende. Och vi kommer att fortsätta att göra det under överskådlig tid. Men det berör ändå oss. Och det kommer att beröra oss än mer i framtiden i takt med att EG-samarbetet byggs ut och i takt med att

vårt beroende av vad som händer ute i Europa därmed ökar. Och vi kan inte isolera oss från strömningarna ute i Europa, där samarbetet mellan olika demokratiska partier blir en allt viktigare del av ett nätverk av allt tätare förbindelser.

Våra relationer med EG förbättrades under trepartiregeringens tid. Folkpartiregeringen har fortsatt i samma spår. Det är bra. Det är uppenbart att vi har både intresse och nytta av att stärka samarbetet med världens största handelsområde. Vi borde därför mera medvetet än hittills gå igenom våra förhållanden till EG för att studera i vilka hänseenden och med vilka medel dessa skall kunna fördjupas och förstärkas, allt inom ramen för det avtal vi har och vilket ligger fast.

Vi får för den skull inte glömma Europa i övrigt. Vår strävan att fördjupa samarbetet i Europa måste omfatta försök att brygga över motsättningar, att skapa en så bred bas som det över huvud taget är möjligt för en utbyggd samverkan med de centraleuropeiska nationer som en gång ingick i den europeiska kulturkretsen men som nu inlemmats i Östeuropa. Vår historiska samhörighet med dessa länder är mycket djupare än de samarbetslinjer som efter andra världskriget knutits mellan dem och supermakten längre österut.

Herr talman! Svensk utrikespolitikens allra viktigaste uppgift är att som ett led i vår säkerhetspolitik bidra till vårt lands utveckling i fred och frihet. Därför måste vårt eget närområde stå i centrum för vår uppmärksamhet, mycket mer än vad som har varit fallet under den hittillsvarande delen av denna debatt.

Under större delen av efterkrigstiden har utvecklingen i vår del av världen kännetecknats av en betydande stabilitet. Motsättningarna i Centraleuropa mellan de båda supermakterna har visserligen då och då lett till att spänningen höjts också här uppe i Norden. Men vi har ändå i allt väsentligt haft förmånen att leva i en del av världen som varken Moskva eller Washington haft anledning att ägna särskild uppmärksamhet.

Den situationen har nu förändrats. Därom torde ingen längre sväva i tvivelsmål. Det nordeuropeiska och nordatlantiska området har under den senaste tioårsperioden fått växande betydelse för de båda supermakterna. Och allt tyder på att denna utveckling kommer att ytterligare accentueras.

Bakom tyngdpunktsförskjutningen ligger främst den strategiska kärnvapenkapprustningen mellan Förenta staterna och Sovjetunionen och framför allt den snabba uppbyggnaden av Sovjets ubåtsbaserade kärnvapenstyrkor, vilket till avgörande del kommit att ske just i vårt lands omedelbara närhet. Basområdet på Kolahalvön och i havet där omkring är i dag av helt avgörande betydelse för den sovjetiska kärnvapenstrategin och därmed också för förhållandet i dess helhet mellan de båda supermakterna, eftersom avspänningen dem emellan ytterst vilar på stabiliteten i terrorbalansen – ett oomtvistligt men tragiskt faktum.

Till följd av SALT-avtalens begränsningar av de strategiska kärnvapenrustningarna har en viss sådan stabilitet skapats. Men samtidigt – och det är det allvarliga – kan med allt större fog göras gällande att SALT-förhandling-

arna riskerar att öka snarare än att minska spänningen i just vår del av världen.

1972 års SALT I-avtal gav Sovjetunionen möjlighet att bygga upp sin utbåtsbaserade kärnvapenstyrka i Kolaområdet på samma sätt som Förenta staterna tidigare byggt upp sin motsvarande styrka. För tio år sedan hade Sovjetunionen bara någon enstaka modern kärnvapenubåt. I dag har Sovjet ett tjugotal fler sådana ubåtar än Förenta staterna, och de allra flesta av dessa är stationerade i omedelbar närhet av Norden.

Det SALT II-avtal som sannolikt kommer att slutas inom kort avskaffar det tak för utbyggnaden av de ubåtsbaserade kärnvapenstyrkorna som trots allt fanns i SALT I. Därmed öppnas nya möjligheter för Sovjet att fortsätta att bygga ut kärnvapenstyrkor baserade i vårt närområde. Alla tillgängliga informationer tyder också på att man kommer att göra detta. SALT II kommer att utgöra ett framsteg för strävandena att ge stabilitet åt förhållandet mellan USA och Sovjetunionen och att få en viss kontroll över kärnvapenrustningen. Men det kommer att ske på ett sätt som inte enbart är till fördel för oss här i Sverige.

Ser vi litet längre framåt i tiden – i det perspektiv som omfattas av kommande SALT III-överläggningar – finns det risk för att den här utvecklingen kommer att fortsätta. När landbaserade interkontinentala robotar blir alltmer träffsäkra blir de också alltmer sårbara för motståndarens motsvarande vapen. Både Förenta staterna och Sovjetunionen tvingas då satsa på andra och bättre skyddade system. Ännu fler kärnvapenubåtar uppe i norr är en del av det sannolika svaret på den framtida utvecklingen.

Det är, herr talman, minst sagt märkligt att den utveckling jag här tecknat och de förändringar i vår närhet som den medfört inte ens noterats i regeringens deklaration. Där slås bara den truismen fast, att alla har ett "ansvar" för att balansen inte rubbas. Självfallet är det så. Och som en konsekvens härav konstateras i deklarationen att vi – dvs. Sverige – lämnar vårt bidrag i detta hänseende "genom att med konsekvens och fasthet hävda vår alliansfria politik". Detta låter ju väldigt bra.

Men, herr talman, folkpartiregeringens beslut att lägga ner utvecklingen av stridsflygplan i vårt land är inte ägnat att förstärka förtroendet för vår säkerhetspolitik, det förtroende som man syftar till i regeringsdeklarationen. Och inte gör det förhållandet saken bättre, att regeringen inte tycks ha någon klar uppfattning om vad den vill göra i stället. Försvarspolitiken tycks över huvud taget ha blivit satt på undantag av regeringen Ullsten på ett sätt som skulle vara direkt farligt, om regeringen kunde göra anspråk på att styra vårt land under en längre tidsperiod.

När regeringen nu emellertid anser att Sverige inte skall utveckla sina egna stridsflygplan återstår bara alternativet att köpa sådana från andra länder. Förr eller senare kommer vi förmodligen att tvingas att gå till Förenta staterna och fråga vad de har att erbjuda oss. Detta innebär nackdelar i ekonomiskt, militärt och utrikespolitiskt hänseende. Men vi kommer att tvingas därtill, när nu den handlingsfrihet vi annars skulle ha haft berövats oss genom folkpartiregeringens beslut.

Sveriges försvar är en del av vår säkerhetspolitik. Försvaret måste självfallet anpassas till förändringar i utrikespolitiken och även till nya förhållanden i vårt närområde. De utvecklingstendenser som jag här beskrivit innebär att vi måste fästa än större vikt än tidigare vid försvarets roll att bidra till bevarad stabilitet i det för supermakterna allt intressantare området i Nordeuropa. Försvarets styrka, dess inriktning och sammansättning får därför inte förändras på ett sådant sätt, att dess förmåga i dessa hänseenden kan sättas i fråga eller rubbas.

Det är här som den kanske största faran med regeringens flygplansbeslut ligger. Det svenska flygvapnet har hittills sannolikt utgjort den viktigaste enskilda militära komponenten i det säkerhetspolitiska stabilitetsmönster som rått och fortfarande råder i Norden. Avvecklas den flygindustri som är detta starka flygvapens förutsättning, utan att något annat sätts i stället, då finns det stor risk för att balansen inom vårt försvar kommer att förändras på ett sätt som gör att försvarets fredsstabiliserande effekt väsentligt nedgår. I så fall skulle vi här i Sverige bidra till instabilitet i stället för som hittills varit fallet till stabilitet.

I den försvarsdebatt som i dag förs i Sverige förefaller det som om alla – oavsett partipolitisk tillhörighet – var ense om att vårt försvar, för att fylla sin säkerhetspolitiska uppgift, måste disponera kvalificerade stridskrafter, som med kort förvarning och med stor kraft kan sättas in. Har vi däremot ett försvar som är inriktat på ett långt och segt krig men som saknar den nödvändiga förmågan att möta snabba begränsade anfall, då kan vi befaras få ett försvar som inte kan bevara freden men väl förlänga kriget. Ett försvar utan ett starkt flygvapen kan inte fylla sin roll i vår säkerhetspolitik. Vår säkerhetspolitiks förmåga att bidra till stabilitet och balans i Nordeuropa nedgår, om vi inte har ett starkt flygvapen.

Om detta är utrikesministern säkert klart medveten – jag är övertygad om det – liksom också om den uppmärksamhet med vilken dessa frågor följs i andra länder. I Washington ses med all sannolikhet ett försvagat och obalanserat framtida svenskt försvar som ett destabiliserande inslag i Nordeuropa. Och i Moskva är det inte osannolikt, för att uttrycka sig försiktigt, att den NATO-anknytning som en anskaffning av t. ex. amerikanska flygplan skulle anses utgöra, ses med viss oro. På lösa försvarspolitiska grunder, under ett partipolitiskt tryck som man inte förmådde stå emot, utan ansats till säkerhetspolitisk analys och utan tillstymmelse till en klar bild av vad man vill göra i stället, har alltså folkpartiregeringen fattat ett beslut som kan få mycket oroande konsekvenser för många år framöver.

Herr talman! Låt mig anknyta till mina inledningsord. Vi lever inte i en fredlig värld – alla hittillsvarande talare har bekräftat det. Den etablerade ordningen – om man nu kan tala om ordning i detta hänseende – visar tecken på att gradvis falla sönder. De allt allvarigare kriserna i det internationella systemets periferi tycks steg för steg leda till en kris för systemet i dess helhet, ungefär så som fallet var under årtiondena före första världskriget. – Så här skulle pessimisterna kunna uttrycka sin syn på dagsläget. Men man kan också om man är mera optimistisk fråga sig, om inte i den situation som just nu

råder avspänningen blivit så fast att den inte kan rubbas. Kriserna, de massiva rustningarna och de risker dessa för med sig, skulle i själva verket kunna sägas ha förstärkt avspänningstendenserna. Vad som är sant vet vi inte. Något exakt svar på dessa frågor kan vi inte ge och kommer inte heller att kunna ge.

Det enda vi vet är att det allra senaste årets utveckling har ökat osäkerheten och gjort det mycket svårare än tidigare att avgöra i vilken riktning utvecklingen i världen kommer att gå – mot ökad stabilitet eller ökad instabilitet, mot fred eller mot krig. Det är i detta osäkerhetstillstånd som vi har att dra våra slutsatser på den svenska utrikes- och säkerhetspolitikens område.

Hur vi än bedömer den framtida utvecklingen – om de stabiliserande inslagen kommer att bli starkare eller om tendenser till upplösning kommer att göra sig gällande – har vi all anledning att driva vår utrikes- och säkerhetspolitik med klarsyn, fasthet och, inte minst, med realism samt att inte hänge oss åt önsketänkande.

Utrikesministern HANS BLIX:

Herr talman! Efter att ha hört de tre föregående talarna tror jag att jag kan konstatera att det råder en mycket stor enighet om den svenska utrikespolitiken. Gösta Bohman föreföll i stora stycken vara så enig med oss andra att han transformerade sitt anförande till en diskussion om försvarspolitiken. Karin Söder instämde i mycket av det som står i utrikesdeklarationen. Jag glädde mig åt att i hennes anförande höra den emfas hon gav åt vardagsreformismen, som jag ser som ett betydelsefullt inslag, kanske för litet uppmärksammat i vår debatt.

Den här enigheten om utrikespolitiken är glädjande för landet men kanske litet tråkig för debatten. Det är dock viktigare för vårt lands skull att vi har denna enighet.

Det finns en stor kontinuitet i den svenska utrikespolitiken, och jag tror att vi har alla skäl att slå vakt om den. Den ökar förtroendet för vårt land i omvärlden.

Det finns många exempel på områden där samstämmigheten är utomordentligt stor. Naturligtvis gäller det främst neutralitetspolitiken. Men jag kan konstatera att det också gäller i fråga om behovet av ett nära samarbete med EG på frihandelsavtalets grund. På den punkten konstaterar jag enighet från Olof Palme till Gösta Bohman.

Enigheten gäller också synen på konfliktområdena i världen. Beträffande Indokina kan jag instämma i Olof Palmes ord om straffexpedition och att den till en del påminner om de beteenden som stormakterna ägnade sig åt i början av detta sekel.

Enigheten är också stor om synen på händelserna i Iran och oron för att exempelvis kvinnoemancipationen skall hejdas där, att nya grymma typer av straff kommer till användning.

Vi är också dess värre eniga i vår pessimism om läget i Sydafrika. Regeringen är också inställd på att uppmärksamma alla möjligheter som kan

finnas för den utanför stående världen att öka trycket på Sydafrika. Ändå tror jag man måste vara medveten om att det väsentligaste trycket kommer inifrån, den explosiva kraft som de svarta i Sydafrika själva står för och som man redan ser påverkar situationen.

Vi skall naturligtvis granska alla möjligheter som finns att genom FN och säkerhetsrådet få till stånd ett ökat tryck inkl. undersöka frågan om ett oljeembargo. Vi har som första land bestämt oss för att framlägga en proposition om en lag mot investeringar i Sydafrika. Jag tror det minsta man kan begära av omvärlden är att den åtminstone inte deltar i att öka resurserna i Sydafrika, att den inte bidrar till ett växande av en ekonomi som grundar sig på exploatering och förtryck av den svarta befolkningen.

Vi har alla välkomnat de senaste dagarnas utveckling i Mellersta Östern och president Jimmy Carters ansträngningar för att få till stånd en fredlig lösning där.

Vår enighet har också gällt u-länderna och behovet av att få mera fart på förhandlingarna om en ny ekonomisk världsordning. Vi är också eniga i vår kritik mot att dialogen gått långsamt och gett relativt dåliga resultat hittills. Vi är eniga om att vi måste öppna våra marknader för u-länderna så att också deras efterfrågan på våra varor kan öka – det ömsesidiga beroende som vi har konstaterat mellan u-länderna och oss.

Olof Palme talade om den stora upplåning som u-länderna har gjort på i-ländernas marknader. Han framhöll vilken god effekt detta hade haft på efterfrågan i i-länderna och att det lett till en stor skuldbörda för u-länderna. Jag vill erinra om att en av de mest lyckade politiska åtgärder som vi har vidtagit på senare år var den skuldavskrivningsaktion för de fattigaste u-länderna som Ola Ullsten signerade såsom biståndsminister. Vi avskrev ungefär 1 miljard kronor i svenska krediter till u-länderna. Det har i sin tur lett till att andra länder har följt vårt exempel, och avskrivningar på bortåt 20 miljarder kronor har gjorts eller kan förväntas göras. Det är ett väsentligt tillskott som skett genom en verkningfull idé från svensk sida.

Jag konstaterar också med tillfredsställelse att det finns ett starkt stöd hos både Olof Palme och Karin Söder för tanken på massiva resursöverföringar till u-länderna, till glädje både för deras utveckling och för de västliga ekonomierna. Såsom jag sade i utrikesdeklarationen är det en tanke som vi har drivit hårt internationellt och som börjat möta ökande förståelse.

Vissa skillnader i debatten måste dock noteras. I Gösta Bohmans anförande fanns antydningar om att det skulle existera skillnader i synen på läget i vårt närområde. Han kritiserade vår utrikesdeklaration för att vi bara skulle ha framfört en truism om att alla har ett ansvar för läget i vårt närområde. Men om Gösta Bohman läser närmare i texten, kommer han att finna att vi pekar på riskerna med att kärnvapenbärare av skilda slag stationeras i vårt närområde. Vi följer noga den militära utvecklingen på Nordkalotten.

Vad som explicit har sagts här kan kanske vara av mindre betydelse. Beträffande synen på farorna i vårt närområde tror jag inte att partierna skiljer sig nämnvärt. Däremot finns det uppenbarligen vissa skillnader i synen på

vilka konsekvenser som skall dras av det läget för vårt försvar. Gösta Bohman ägnade en stor del av sitt anförande åt att kritisera folkpartiets beslut i flygplansfrågan. Jag vill inte ge mig in i en försvarspolitisk debatt, men jag vill dock ta upp denna fråga med tanke på den relevans den har för neutralitetspolitikens trovärdighet.

Det är riktigt att det svenska försvaret är av central betydelse för neutralitetspolitikens trovärdighet. Den saken är alla de stora partierna ense om. Vi kommer också gemensamt att se till att vi bevarar ett efter våra förhållanden starkt försvar i framtiden. Däremot är det inte givet vilka tekniska medel vi väljer för att göra det. Den frågan måste vi pröva förutsättningslöst utan att känna oss bundna vid lösningar som vi valde under en tid när de tekniska förutsättningarna var annorlunda. Det är ett faktum att den teknologiska utvecklingen gör det allt dyrare att ta fram och utveckla egna stridsflygplan. Därför måste vi pröva om vi verkligen får ut den bästa försvarseffekten av de pengar som vi ger till försvaret genom att satsa på och utveckla egna plan. Vi kan få resurser över till andra delar av försvaret, om vi nöjer oss med att tillverka planen i Sverige.

Sådana bedömningar, herr talman, måste göras om man ser frågan från synpunkten av neutralitetspolitikens trovärdighet. Jag är också övertygad om att det är så man ser saken utomlands. Där finner man det naturligt att vi sakligt och utan prestigehänsyn prövar om vi i längden kommer att ha råd att utveckla egna plan när så många andra stater inte har det. Jag har utomlands inte mött det minsta tecken på att man känner det slags farhågor som här framförts. Tvärtom fäster man sig utomlands vid det väsentliga: det svenska försvaret är alltjämt starkt och kommer att vara det även i fortsättningen.

GÖSTA BOHMAN (m) kort genmäle:

Herr talman! Låt mig först säga en sak som jag borde ha sagt tidigare, nämligen att jag blev imponerad av det starka engagemang som lyste igenom Karin Söders anförande. Vi måste komma till roten på det onda, sade hon. Hon påtog sig där en mycket ambitiös arbetsuppgift med tanke på hur dagens värld ser ut, men jag tycker att den färdriktning som Karin Söder angav och det starka engagemang mot orättvisor och fattigdom i världen som hon gav uttryck åt måste ligga i botten för mycket av vårt internationella handlande – som personer, som partier och som nation. Jag vill ha sagt detta, herr talman.

Sedan till utrikesministern, som först tyckte att det var egendomligt att jag tog upp en försvarspolitisk debatt men som därefter själv konstaterade att försvaret är en väsentlig, kanske avgörande beståndsdel i våra möjligheter att föra den alliansfria utrikespolitik som vi allihop är helt överens om.

Jag har i mitt inledningsanförande icke diskuterat teknik i försvaret. Jag har talat om balans i försvaret, och jag har talat om att vi alla är ense om att den hotbild som vi nu ser avteckna sig mot världshorisonten fordrar att vi har ett försvar med mycket hög beredskap som snabbt kan göra kraftfulla insatser. Vi måste inrikta vårt försvar på att ingenting i dagsläget – och vi vet inte någonting om vad som händer långt framöver i tiden – tyder på att vi kan

skapa ett sådant försvar med erforderlig balans utan att ha ett starkt flygvapen.

I detta läge fattar alltså regeringen ett beslut som innebär att man stryker ett streck över de möjligheter att utveckla ett svenskt flygplan som Sverige med mycket stora uppoffringar byggde upp under 1940-talet.

Det är detta som är i allra högsta grad oroande, och det är oroande framför allt därför att den situation som vi har att ta hänsyn till i Nordeuropa i dag är mycket mera bekymmersam med hänsyn till vår egen strävan att bevara frihet och fred och stabilitet än vad fallet var för en del år sedan. Vi borde alltså i dag ha ännu starkare argument för att se till att vi säkerställer ett svenskt attackflyg för åren framöver än vi måhända hade för några år sedan.

Vad som oroar mig mest av allt – och det var det jag framför allt strök under i mitt förra anförande – är att regeringen på det här viktiga området förefaller stå handfallen. Regeringen har sagt nej till utveckling av ett svenskt attackflygplan, men man har inte talat om vad man vill sätta i stället.

Detta innebär att den säkerhetspolitik som vi alla är ense om kommer att försvagas. Och jag vill gärna säga att min oro inte har lugnats efter det att jag har läst försvarsminister De Geers inlägg i dagens nummer av Svenska Dagbladet. Han talar där om att Sveriges attackflyg möjligen skulle kunna utrustas med skolflygplan, som skulle ges en mindre ambitiös beväpning, någon gång på 1990-talet.

Herr utrikesministern må förlåta mig, men uttalanden av det här slaget och hela det inlägg som försvarsministern gör i Svenska Dagbladet i dag väcker åtskilliga frågor som har ett intimt samband med svensk säkerhets- och utrikespolitik.

Vi måste ju ha klart för oss att den stabilitet uppe i Norden som vi alla slår vakt om och som är avgörande för vår egen säkerhet på sikt beror på hur supermakterna ser inte bara på sina relationer sinsemellan utan också på hur andra stater handlar och vilka möjligheter andra stater har att handla.

Det är obestridligt att man både i Moskva och i Washington med tillfredsställelse har sett på Sveriges möjligheter att bidra till stabiliteten. Man gör där sina planer och bygger förutsättningarna för sitt handlande i framtiden på det faktum att Sverige har möjlighet att lämna bidrag av olika slag till denna stabilitet.

Varje åtgärd som vi i ett sådant läge vidtar här i Sverige är därför av betydelse. Om vi skulle rusta ner, för att använda ett populärt och litet slitet uttryck, om vi skulle omöjliggöra för oss att skapa de flygplan som vi behöver ha i framtiden eller om vi vidtar andra åtgärder i vårt försvarspolitiska handlande som gör att våra möjligheter att bidra till stabiliteten väsentligt går ner, då lägger de stora makterna om sina planer och gör andra bedömningar än de gjort tidigare. Ingen skall tro att herrarna i Moskva och Washington drar sina slutsatser med hänsyn till vad jag står och säger i riksdagens talarstol eller vad utrikesministern själv eventuellt står här och säger, utan de registrerar kalla fakta. De ser vilka åtgärder Sverige vidtar, och de bedömer vilka konsekvenser de åtgärderna kan få för Sveriges handlande i olika framtida hypotetiska situationer. Det är mot den bakgrunden – jag upprepar det – som

dess synpunkter på Sveriges försvar och flygvapenfrågan har en given, naturlig plats i den debatt vi för här i dag.

Nr 102

Onsdagen den
14 mars 1979

KARIN SÖDER (c) kort genmäle:

Herr talman! Eftersom frågan om den framtida flygplansutvecklingen kom på tal här i flera anföranden vill jag för klarhetens skull säga, att det alternativ vi från centern har förespråkat ryms inom de ekonomiska ramar som har fastslagits för det svenska försvaret. Det är ytterst tvivelaktigt om det flygplan som finns med i flygplanspropositionen egentligen ryms där, det är nämligen mycket oklart med kostnaderna. Man talar om utveckling av både ett jaktflygplan och ett skolflygplan, men det torde bli ganska mycket dyrare än centerns alternativ, som innebär nyutveckling av bara ett plan.

*Utrikes- och
handelspolitisk
debatt*

Jag vill också, när jag har ordet, något anknyta till det utrikesministern tog upp om vardagsreformismen. Det är så oerhört väsentligt att denna vardagsreformism får fotfäste här i vårt land när vi bestämmer våra välfärds mål. Samtidigt måste det också vara utgångspunkten för välfärds målen i utvecklingsländerna. Vi vet att i många av utvecklingsländerna är jordbruket den viktigaste exportsektorn, den som tillför landet inkomster utifrån. Men inte så sällan råkar man där i konflikt med landets egna behov. Jordbruket utgör ju basen för en god hälsa och en god näringsstandard. Men frågan är: Vad skall prioriteras – exporten eller födandet av det egna folket? Inte sällan är det bristen på valuta som leder till att de s. k. kontantgrödorna får ta allt större arealer i anspråk. De här grödorna inverkar menligt på den ekologiska balansen och bidrar till utarmning av jorden och en erosion som ofta får oreparerbara skador.

Det finns mycket mer att säga om den vardagsreformism som också måste finnas för att man skall klara av de ekologiska problemen. Vi vet i dag väldigt litet om vad skövlingen av Amazonas djungler betyder för hela världen. Vi vet väldigt litet om vad ökenutbredningen kommer att leda till. Vi vet väldigt litet om vad utfiskningen i de stora havsdjupen leder till – det fanns också med i utrikesdeklarationen. Och man kunde ta fram många fler exempel.

Menar vi verkligen allvar med talet om fred på jorden och en rättvis värld blir det en utmaning för vår vilja att överföra resurser, kunskap och kapital till u-länderna och att omforma världshandelns villkor efter dessa förutsättningar och till deras förmån. Vi får inte blunda för konsekvenserna för oss själva i vår egen vardag, för vi har byggt upp vårt produktions- och konsumtionsmönster från utgångspunkten att vi har ousinliga råvaruresurser att ösa ur. Att på en gång försöka förverkliga rättvis resursfördelning i världen och föreställa sig en ständigt växande råvaruförbrukning för egen del går inte. Vi måste lära oss att hushålla. Vi måste utveckla en teknik som tar vara på råvarorna bättre. Vi måste satsa på en produktion präglad av kvalitet och lång livstid. Vi måste lära oss att reparera i stället för att slita och slänga. Vi måste återanvända råvaruinnehållet i de varor vi har använt. Vi måste kort sagt lära oss att bruka utan att förbruka.

Solidariteten med världens fattiga kommer att kräva av oss att vi förändrar våra välfärds mål, och när allt kommer omkring kanske det är tur för oss. Det

är kanske inte ständigt växande varumängder vi bäst behöver i ett land som Sverige. Det är mera immateriella ting som mänsklig gemenskap, ren och stimulerande livsmiljö, arbetsglädje och medinflytande som vi bör sätta som våra viktigaste samhällsmål från de utgångspunkter vi i dag har. Det behöver inte finnas någon motsättning i grunden mellan vår strävan efter bättre livskvalitet och de fattiga folkens krav på sin rättvisa andel av världens resurser. Det är en fråga om solidaritet och gemensam välfärd.

OLOF PALME (s) kort genmäle:

Herr talman! Efter allt utrikesministerns varmhjärtade tal om vardagsreformismen förstår jag att utrikesdepartementet numera arbetar under valspråket "aldrig på en söndag". Men jag tycker att man inte onödigtvis bör krångla till det. Det finns ett enkelt ord med förankring i arbetarrörelsen, och det är solidaritet.

Det är i det praktiska arbetet vi behöver visa solidaritet med de fattiga länderna. Vi måste ha klart för oss att när en mycket stor del av jordens befolkning svälter, när hundratals miljoner är arbetslösa och när miljarder lever i absolut fattigdom innebär den solidariteten att världens utvecklingsproblem måste lösas inom ramen för en dynamisk ekonomi. Vi kan ju inte svälta oss ur svälten. Vi måste skapa förnödenheter som människorna kan leva av. Jag tror inte heller att vi hjälper de fattiga länderna genom att gå tillbaka här – det är ett missförstånd. Genom att öka arbetslösheten, minska produktionen eller minska framtidsbyggandet i de rika länderna får icke länderna det bättre. De får det sämre, och vi får mindre möjligheter att hjälpa dem – protektionismen kommer att sprida sig.

Det är alltså inom ramen för en expanderande världsekonomi som vi kan lösa fattigdomens problem. Det är icke en tillväxt till varje pris men en förbättring av levnadsvillkoren som gör att människor kan se med generositet på varandra. Detta glöms stundom bort, när man tror att vi är solidariska om vi får det sämre som länder.

Sedan höll debatten på att bli litet parodisk. Först gick moderatledaren till ett verkligt hårt angrepp mot regeringen på två punkter – biståndet till Vietnam och flygplansfrågan – varefter utrikesministern ihärdigt förklarade att de var eniga men till slut ändå kom med något slags replik. Den debatten kan jag inte lägga mig i.

Inte heller kan jag nu säga mycket om den s. k. uslingen, dvs. det nya flygplan som inte finns och som fru Söder talade om.

Men jag kan använda en minut till ett principiellt resonemang när det gäller bistånd och våld. Ur nöd, orättvisor och svält uppstår våld och krig. Detta är underutvecklingens förbannelse, och det är ofta ett tungt, djupt och svårt arv från kolonialtidens försyndelser. Hur skall vi ställa oss i sådana situationer? Vi tycker ju rätt illa om våld och aggressioner av alla slag. Vi stödde t. ex. i många år PAIGC i Guinea-Bissau. Det var egentligen en mycket fridsam rörelse, som så småningom grep till vapen när alla andra möjligheter var uttömda men som hela tiden allteftersom man befriade delar av sitt land införde en civil administration och civila reformer. Skulle vi ha låtit bli att

stödja PAIGC? Det fanns de här i riksdagen som ville det, men vi ville det inte. Vi gav dem stöd. Och det var rätt, för de var, kan man säga, påtvingade våldet.

Ta vad som kan hända i Namibia nu! Vi har tillsammans med världssamfundet som helhet länge verkat för att man skall nå en fredlig lösning i Namibia, för att Sydafrika skall dra sig tillbaka godvilligt från sin helt illegala ockupation av det gamla tyska Sydvästafrika, dvs. Namibia. Nu blir det förmodligen inte så, utan det ser ganska dystert ut f. n. Det är antagligen också så att västmakterna inte kommer att använda de påtryckningsmedel som de borde använda. Konsekvensen blir då att SWAPO kommer att trappa upp våldsanvändningen. Skall vi därför undandra SWAPO vårt stöd? Nej, säger jag. Vi måste fortsätta att visa vår solidaritet med dess frihetskamp.

När det gäller den tredje världen måste vi lära oss och försöka leva oss in i att dess befrielsekamp, utan att de som för kampen själva har velat det, har blivit fylld av våld, blodsutgjutelse och hemska lidanden. Och då är frågan: Skall vi se till våldet eller skall vi se till det som ändå är målet för befrielseströrelsernas kamp, nämligen det fredliga samhällsbyggandet?

Det här sättet att se på saken fordrar en viss inlevelse, och det gör att biståndspolitikerna kanske inte är så alldeles enkla som somliga i vissa stunder vill framställa den.

LARS WERNER (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Jag trodde att svensk utrikespolitik gällde hela det svenska folket. Som jag ser det hade det därför varit anständigare om den nye utrikesministern hade väntat med att gå in i debatten till dess företrädare för alla här i riksdagen representerade partier hade talat. Jag tror inte att det är bra att som utrikesministern gjorde börja ändra i den ordning som gällt sedan flera år tillbaka.

Utrikesministern har i sin deklaration i dag försökt framställa den borgerliga regeringens utrikespolitik som en aktiv sådan. Som bevis för detta anför han en mängd uttalanden och initiativ, men som bekant skiljer sig ord från handling i det här fallet. Utrikesministerns många exempel till trots måste omdömet om folkpartiregeringens utrikespolitik bli att den varit en passiv politik. En sådan politik kan bli förödande, därför att motståndarna till avspänningen och freden aldrig är passiva. Kampen för avspänning och fred i världen är nödvändig, och den måste föras konsekvent och aktivt. Alla kalla krigshetsare måste slås tillbaka, och vi måste avslöja vad deras människofientliga politik i grunden är.

I utrikesdebatten förra året ställde jag en fråga till den dåvarande regeringens utrikesminister, om den regeringen avsåg att ta ytterligare initiativ liknande det som den holländska regeringen hade tagit mot USA:s planer på att tillverka neutronbomben. I mitt genmäle nu vill jag ställa samma fråga till utrikesminister Blix och den nuvarande regeringen: Avser regeringen att ta ytterligare initiativ för att stoppa USA:s planer på att tillverka neutronbomben? Vilka initiativ är i så fall aktuella? Jag tror det vore bra om utrikesministern kunde ge ett klart besked om detta här i utrikesdebatten.

USA har ju ännu inte avskrivit planerna på att producera neutronbomben, vilket gör att opinionsarbetet mot detta destruktiva och människofientliga vapen måste aktivt fortsätta.

Låt mig också ställa ytterligare en fråga. Utrikesministern tog i sin deklaration upp frågan om palestiniernas rättigheter, och det tycker jag är bra. Men utrikesministerns lovord över de pågående förhandlingarna, ledda av president Carter, förtar tron på regeringens uppslutning bakom kravet på palestiniernas rättigheter. President Carters förhandlingar är ju inget annat än ett försök att tillförsäkra USA ett avgörande inflytande över Mellanöstern, och det bidrar inte på något sätt till Palestinafrågans lösning eller på sikt till en rättvis och varaktig fred.

Krisen i Iran behandlades också i utrikesministerns deklaration. Den slutsats som utrikesministern därvid drog menar jag är ofullständig. Folkresningen i Iran mot schahens förtryck var också en resning och en protest mot USA-imperialismen och mot de länder som understödde schahen och hans förtryck av folket. Indirekt deltog också Sverige i utnyttjandet av det iranska folket. Också detta måste vara en viktig slutsats att dra. Om vi inte gör det, riskerar vi att upprepa samma misstag som begåtts i fallet Iran. Sveriges agerande och relationer i fråga om andra länders motståndsrörelser har visat sig vara avgörande för framtiden, och därför tycker jag det vore bra om utrikesministern i dag kunde instämma i den slutsats jag nu har redovisat.

Till sist: Sverige är ett litet land, det är sant. Utrikespolitik kan mer eller mindre bidra till en politik för avspänning och fred. Stormakterna intar naturligtvis en central och betydelsefull roll, men detta får aldrig utgöra ett svepskäl för andra och mindre länder att inte ta internationella initiativ. Sverige som ett neutralt och alliansfritt land kan spela en mycket aktiv roll för en global nedrustning. Jag vill påstå att Sverige just som ett alliansfritt land har synnerligen goda möjligheter att verka för konkreta åtgärder mot kapprustningen. Men jag vill också påstå att den borgerliga regeringen, i synnerhet folkpartiregeringen, inte har i handling utnyttjat dessa möjligheter att aktivt delta i strävandena att få till stånd en avspänning och nedrustning i världen. Utrikesministerns långa lista imponerar inte särskilt, helt enkelt av det skälet att den mest består av ord med väldigt litet av konkret bakgrund. Till detta kommer – och det skall jag återkomma till senare i mitt huvudanförande – att möjligheterna för en svensk aktiv nedrustningspolitik hela tiden urholkas av vår utrikes- och handelspolitik på andra områden, där vi ju har en mycket aktiv biträdande utrikesminister.

Utrikesministern HANS BLIX:

Herr talman! Herr Werner klagar över att vår utrikespolitik inte är tillräckligt aktiv. Jag är visserligen övertygad om att herr Werner skulle föra en mycket aktiv utrikespolitik, men denna skulle säkert ha ett helt annat innehåll, ett innehåll som knappast skulle uppskattas av den övervägande delen av den svenska befolkningen.

Detta hindrar emellertid inte att det finns förhållanden i omvärlden mot

vilka vi känner oss kritiska på samma sätt som herr Werner. En av dessa punkter nämnde herr Werner, nämligen frågan om neutronbomben. Vi har ofta tagit upp den till diskussion. Det har skett flera gånger här i riksdagen, senast den 8 december, när jag svarade på en interpellation av Sture Ericson.

Herr Werner frågar nu vad vi tänker göra för att stoppa neutronbomben, och jag kan peka på att vi redan i utrikesdeklarationen talar om behovet av att snabbt få till stånd förhandlingar om den stora grupp kärnvapen som inte omfattas av SALT-förhandlingarna. Dit hör minikärnvapen, neutronbomben och medeldistansrobotar som SS 20. Vi kommer att fortsätta att driva dessa förhandlingar som vi har gjort tidigare inom ramen för nedrustningskommittén i Genève.

Låt mig sedan ytterligare något kommentera vad Gösta Bohman sade i flygplansfrågan. Jag gick in med replik därför att jag menar att försvaret är av relevans för neutralitetens trovärdighet. Neutralitetspolitiken hänger dels på vår utrikespolitik, att det finns förtroende för att vi i alla sammanhang avser att föra en alliansfri politik som man kan lita på, dels naturligtvis på förmågan att försvara neutraliteten om en konflikt skulle bryta ut. Vi måste därför upprätthålla ett efter våra förhållanden starkt försvar. Men vi har inte obegränsade resurser till vårt förfogande för att bygga upp detta försvar. Det gäller därför att på bästa möjliga sätt utnyttja ramarna för det. Och det är då inte givet att en egen utveckling av flygplan är det bästa sättet att få ett optimalt försvar. Vi skall ha ett starkt flygvapen, men därmed följer inte med absolut nödvändighet att vi själva måste utveckla flygplan. Det är mycket möjligt, som jag hävdade, att vi kan få större försvarseffekt genom att satsa pengarna på tillverkning av flygplan och andra element i försvaret.

Låt mig sedan gå över till några av de punkter som Karin Söder och Olof Palme tog upp. Olof Palme undrade om mottot för vår vardagsreformism var: Aldrig på en söndag. Jag kanske skulle kunna säga att vi inom utrikesdepartementet t. o. m. har ambitionen att arbetet skall vara slut kl. 5 på eftermiddagen för att barnfamiljer med både män och kvinnor skall kunna fungera. Men dess värre står inte den internationella utvecklingen stilla, och därför får jag medge att arbetet också emellanåt inträffar kvällar samt lördagar och söndagar. Det kan inte undvikas, även om vi försöker att i möjligaste mån tillgodose barnfamiljers och andras berättigade krav på en ordnad arbetstid.

Jag skulle vilja göra några kommentarer beträffande biståndet, som både Gösta Bohman och Olof Palme var inne på. Det är ett av de områden där det finns nyansskillnader och kanske mer än det.

Gösta Bohman sade att biståndet till Vietnam måste skäras ned, och han sade att vi inte skall göra nya omfattande åtaganden i Bai Bang. När det gäller det stora projektet i Bai Bang måste vår ambition vara att pappersbruket där skall fungera och producera papper. Det är detta som är syftet med projektet – att få fram papper till tidningar, skolböcker och annat. Skulle det visa sig att det behövs tekniskt bistånd, även när de sista plåtarna är lagda på taken, för att pappersbruket skall fungera väl, är det min uppfattning att vi också bör ge

Onsdagen den
14 mars 1979

*Utrikes- och
handelspolitisk
debatt*

sådant tekniskt bistånd även om det inte direkt ligger inom den avtalade ramen. Vi vill att det hela skall fungera.

Den andra punkten var att biståndet till Vietnam måste skäras ned. Därvidlag skiljer sig våra åsikter. Vi vill inte använda biståndet som ett utrikespolitiskt påtryckningsmedel som vi kan koppla på och koppla av allteftersom vi gillar eller ogillar den ena eller den andra utrikespolitiska handlingen av ett land som vi samarbetar med. Det är ett beteende som ofta kännetecknar stormakternas biståndspolitik. Däremot kan vi kritisera de stater med vilka vi samarbetar för utrikespolitiska beteenden som vi tycker strider mot FN-stadgan eller de mänskliga rättigheterna. Syftet med vår biståndspolitik är att bistå de fattigaste människorna i de fattigaste länderna. Vietnam är ett krigshärjat, mycket fattigt land som drabbats av stora naturkatastrofer. Och det råder ingen tvekan eller okunskap om att vårt bistånd gör stor nytta i Vietnam.

Gösta Bohman frågade sig om väljarna skulle förlora förtroendet för vår biståndspolitik. Jag tror att vi lugnt kan säga till våra väljare att de kan lita på att det svenska biståndet också fortsättningsvis kommer att gå till de fattigaste, till dem som har det svårast, och att vi vill utforma det så att det blir effektivast för dessa fattiga människor. Detta kräver en långsiktighet i biståndspolitiken och en koncentration på länder där man har det svårast.

Det är också i konsekvens med detta som vi avvecklar biståndet till dem som inte har det så svårt. Vi håller på att avveckla vårt bistånd till Cuba därför att detta land inte är ett av de fattigaste. Vi avvecklar biståndet till Tunisien, också därför att landet inte tillhör de fattigaste. På samma sätt är det med Portugal.

Detta är, som jag ser det, en logisk biståndspolitik. Och jag tror att den övervägande delen av vårt folk vill att vi skall hjälpa de fattigaste, inte att vi främst skall bedriva utrikespolitik med biståndet.

GÖSTA BOHMAN (m) kort genmäle:

Herr talman! Jag tycker det är bra att utrikesministern så hårt strök under försvarets roll i den svenska säkerhetspolitiken som han gjorde i sitt senaste anförande. Herr Blix sade att vi inte har obegränsade resurser i Sverige och att vi måste utnyttja våra resurser på bästa sätt. Jag kan självfallet hålla med om det. Han tillade: Det är inte givet att vi skall ha en egen utveckling av flygplan. Nej, det är inte *givet*. Men om vi inte har det, är det andra länder som skall utveckla våra flygplan, och då får vi flygplan som inte är anpassade direkt efter våra behov – det skall man ta i beaktande när man gör sådana här uttalanden.

Pengarna kanske får större försvarseffekt på annat sätt, sade herr Blix. Hur vet herr Blix det? Detta är den fråga som håller på att utredas av den sittande försvarskommittén. Den skall lämna underlag för ett politiskt ställningstagande så småningom. Då skall utredningen tala om för oss hur vi får största effekt för de pengar vi satsar på det svenska försvaret. Vad vi begärt är att man åtminstone skall se till att försvarskommittén har handlingsfrihet tills beslut är fattat. Den handlingsfriheten har regeringen nu avskaffat. Och det hade

inte kostat oss ett öre utöver den tillgängliga ramen att bibehålla denna handlingsfrihet – det vet utrikesministern mycket väl. Ändå har detta beslut fattats.

Beträffande biståndet vill jag först citera Olof Palme: "En stor del av världens befolkning svälter. Nöd, orättvisa och svält råder på alla håll." Det vet vi. Det är inte svårt att finna mottagare till den hjälp som vi i Sverige är beredda att ge, och det är bl. a. mot den bakgrunden som man skall bedöma vår syn på insatserna till Vietnam. Jag har sagt två ting.

1. Vi bör inte nu göra några nya åtaganden utöver dem vi redan gjort. Nu bygger vi färdigt i Bai Bang, och vad som sedan skall ske får vi ta ställning till senare. Genom att vi slutför åtaganden vi gjort har vi möjligheter att minska det utgående bidraget därefter.

2. Det kan inte vara rimligt att Vietnam skall förbli vårt i särklass största biståndsmottagarland. Vilken nivå biståndet skall ha får avgöras mot bakgrund av vad som sker där ute, men det är ingalunda givet att detta land skall vara det största mottagarlandet.

Jag menar att det är en självklarhet att vi inte kan vara opåverkade av att det land som vi ger det största biståndet engagerar sig hårt i aggressiv militär politik, som Vietnam gör. Detta kan icke lämna oss opåverkade. Jag vill erinra herr Blix och kammarens ledamöter om att den svenska regeringen är en av de få regeringar som inte har låtit sitt bistånd bli påverkat av det som hänt där ute: England, Danmark och Norge – som har socialdemokratiska regeringar, om det har någon betydelse i sammanhanget – har skurit ned sitt bistånd med hänsyn till händelseutvecklingen.

Jag upprepar vad jag sade tidigare: Vill man att utvecklingsbiståndet i framtiden skall ha ett fast stöd i den svenska folkopinionen är det en mycket farlig politik att fortsätta att ge det största biståndet till ett land som befinner sig i militära konflikter, ett land vars regim valt våld, förtryck och krig framför fred och försoning.

LARS WERNER (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Jag tror att tungan slant litet på utrikesministern när han i något slags polemik mot mig ställde frågan vilken utrikespolitik vpk skulle föra i regeringsställning. Jag vill fråga utrikesministern: När har vänsterpartiet kommunisterna företrätt någon annan linje än alliansfrihetens linje? Och mot bakgrund av TV-serien Förintelsen, som nyligen har visats, vill jag fråga: Var stod folkpartiet under andra världskriget, när man avvisade judar som ville komma till Sverige? Var stod folkpartiet över huvud taget när det gällde eftergiftspolitik mot tyskarna under andra världskriget? Var stod en del av herr Blix partivänner i mera modern tid när det gällde svensk anslutning till NATO och till EG? Herr Blix kan möjligen fråga sin bänkgranne herr Cars var han stod under den tiden.

Vilken regering är det i dag som bistår Indonesien med vapen? Är det inte en folkpartiregering, där herr Cars har ett mycket stort ansvar?

Jag tror att skall vi föra en diskussion, herr utrikesminister, skall vi göra det på någorlunda lika villkor. Jag förstår att utrikesministern med sin begrän-

sade taletid har svårt att klara ut alla frågor.

När det gäller den fråga jag ställde om neutronbomben, så är det riktigt att ni har tagit upp den till diskussion. Men konkret: Vad har ni gjort? Ni kommer att driva saken i förhandlingar – men inga konkreta resultat.

Sedan ställde jag en direkt fråga till utrikesministern om palestiniernas rättvisa kamp för sitt eget hemland. Jag tror det vore bra om man diskuterade den frågan här i kammaren – det behövs, eftersom frågan annars har en tendens att försvinna i diskussionerna om fredsförhandlingarna mellan Israel och Egypten.

De pågående förhandlingarna är ju mest ägnade att säkra USA-imperialismens inflytande. Carters försök till medling mellan de två länderna är till lika delar ett försök att hävda USA:s intressen och att framställa Carter själv som den store fredsaposteln inför den egna hemmaopinionen.

Jag tror det vore intressant om utrikesministern ville utveckla sin syn på de här frågorna litet mera.

LARS WERNER (vpk):

Herr talman! Det är alltid intressant att höra Gösta Bohman tala här i kammaren, för han döljer knappast var han hör hemma och var han står i olika politiska frågor.

I dag har Gösta Bohman givit uttryck för det kalla krigets antikommunism som många andra borgerliga politiker av opportunistiska skäl inte har talat så högt om. Men när han i dag talar om respekt för internationell rättsordning, då tycker jag att han spelar litet grand på folks – som han tror – dåliga minne. Och Gösta Bohmans kvartsanalys av händelserna i Sydostasien blir ju ingenting annat än rena hyckleriet, för Gösta Bohman om någon borde ändå minnas hur svårt det var för honom och moderata samlingspartiet att tillsammans med de andra fyra partierna 1972 enas om ett uttalande mot de amerikanska bombningarna av Hanoi och Haiphong. Efter fem sex dagars förhandlingar med oss andra kröp ni dit, även om det var svårt för er. I dag tror ni att ni kan appellera till en annan opinion här i Sverige. Jag anser emellertid att ni hade varit trovärdigare om ni hade varit mer konsekventa 1972, för då gällde det uppenbarligen inte några internationella rättsordningar. Men den gången tordes ni inte annat.

I dag har ni ställt er utanför den fredsappell som Svenska kommittén för Vietnam, Laos och Cambodja har tagit initiativ till. Där står ni ensamma – av samtliga fem partier – utanför.

En partiledare som bara för några år sedan beskrev de amerikanska terrorbombningarna mot Vietnam som bombningar för fred, han är inte riktigt den rätte att kräva att det svenska biståndet till det krigshärjade Vietnam skall upphöra. Jag har sagt tidigare – och det förtjänar att sägas en gång till – att vi mycket indignerat tillbakavisar Gösta Bohmans krav. Vi kräver i stället att hjälpen och stödet till de indokinesiska folken skall ökas.

Herr talman! På den internationella scenen har det under den senaste tiden ägt rum en rad dramatiska händelser. En del av dem inger stor oro, andra

inger förhoppningar. På den positiva sidan kan man framför allt förteckna att schahens mångåriga, blodiga tyranni i Iran efter en lång kamp har störtats. Ingen vet ännu om den revolutionära utvecklingen kommer att gå vidare eller stanna upp. Men schahens värde är definitivt borta, och med det också Irans roll som USA-imperialismens regionala vakthund mot en progressiv utveckling i området. Omvälvningen i Iran visar att USA:s försök att bygga upp regimer som militärt och politiskt skall tjäna som USA:s regionala ombud kommer att slå fel. Vad som hände i Iran kan nästa gång hända i Brasilien, som är tänkt att spela den rollen i Latinamerika.

Om revolutionen i Iran således försvagat imperialismens positioner, så måste man hålla i minnet att ett nederlag för USA samtidigt föder nya spänningar. Vi ser nu hur USA hotar att ingripa med militärt våld för att skydda sin tillgång till oljan på Arabiska halvön och i Mellanöstern. Der politiska sidan av USA:s avsikt att kontrollera Mellanöstern uttrycks, som vi nyss har talat om, i Carters strävanden att åstadkomma en separatfred mellan Israel och Egypten, något som på intet sätt bidrar till en lösning av Palestinafrågan eller på sikt till en varaktig fred i området.

I södra Afrika för rasistregimerna kampen mot befrielseströrelserna med allt brutalare metoder och under ständiga kränkningar av andra staters territorier. Det görs möjligt genom den förtäckta hjälp som rasistregimerna erhåller från USA och andra ledande kapitalistiska stater. Vapen exporteras i stigande mängd till Sydafrika trots FN-embargot, och Sydafrika tillåts ostraffat sabotera FN-planen för Namibias frigörelse.

I Iran förlorade USA-imperialismen, i södra Afrika är kampen ännu oavgjord. Den tredje skådeplatsen för den senare tidens dramatiska skeenden är Sydostasien. Där led USA-imperialismen för inte så länge sedan ett fruktansvärt militärt och politiskt nederlag. I dag innebär krigshandlingarna där ett moraliskt nederlag för socialismens idéer. Det finns problem när det gäller förhållandet mellan Vietnam och Kampuchea. Det kinesiska angreppet mot Vietnam utgjorde ett svek mot socialismens ideal.

Kina har i årtal sökt påtvinga Vietnam sin politik och använt allt grövre påtryckningsmedel. När Vietnam vidhållit sin självständiga linje utsätts det för gränskränkningar som trappats upp till militära överfall i mycket stor skala. Därför måste invasionen i Vietnam fördömas på det skarpaste. Vad det handlar om är en cynisk stormaktspolitik och brist på respekt för det nationella oberoendet.

Det är ingen nyhet att de socialistiska stater som uppstår släpar med sig in i det nya samhället historiskt betingade orsaker till konflikt även med andra socialistiska stater. Vi har alltid hävdat, och hävdar nu också, att socialismen möjliggör en fredlig reglering av mellanstatliga konflikter, detta till skillnad från kapitalismen, som till sin karaktär är sådan att den föder våld och krig. Men vi måste samtidigt konstatera att denna socialismens möjlighet inte är detsamma som en garanti.

Bakom de nuvarande konflikterna i Sydostasien skymtar den nu två decennier gamla motsättningen mellan Sovjet och Kina. Vi har tidigare påpekat att den motsättningen försvagar den antiimperialistiska fronten i

världen. Uppenbarligen inverkar den också negativt på socialistiska staters förmåga att leva upp till socialismens fredsideal. Imperialismen utnyttjar självfallet den motsättningen. Om den undanröjs skulle det vara ett dråpslag mot den efter världsmåttstock redan försvagade imperialismen.

I dagens konfliktladdade värld skall och måste Sverige föra en fast alliansfri politik. Hur fullgör då den nuvarande regeringen sina plikter i det avseendet?

När den i ordningen första borgerliga regeringen tillträdde 1976 försäkrade den i sin regeringsförklaring att den svenska alliansfria utrikespolitiken låg fast och att den skulle trygga vårt lands självständighet. Vidare skulle den medverka till fred och frihet, trygghet och rättvisa för världens folk. När folkpartiregeringen tog över förklarade den: "Vår neutralitetspolitik måste förenas med ett aktivt arbete för frihet och rättvisa i världen."

Båda de borgerliga regeringarna har varit noga med att betona att de avsåg att fortsätta den traditionella svenska utrikespolitiken. Men deras alltigenom borgerliga grundsyn har precis som i andra politiska frågor visat sig också på utrikespolitikens område. Regeringens och den borgerliga riksdagsmajoritetens utrikespolitik har därför inneburit förändringar av den svenska utrikespolitiken. Storfinsansens intressen har alltmer kommit att prägla den svenska utrikespolitikens utformning.

Vårt lands relationer till andra länder omfattar inte heller bara de statliga förbindelserna utan till minst lika stor del svenska företags utlandskontakter och agerande utomlands. Den svenska storfinsansen har under de senaste åren mycket kraftigt ökat sitt engagemang i andra länder, främst då i sådana med fascistiska och rasistiska regimer. De svenska företagen har där, i skydd av dessa reaktionära regimer, kunnat förtrycka och utnyttja löntagarna för maximala profiler. Det är därför ingen tillfällighet att den svenska storfinsansen finns företrädd i Brasilien, Chile, södra Afrika och liknande länder.

Riksdag och regering har i olika sammanhang uttryckt solidaritet med de kämpande folken i dessa länder, och det är bra. Men det är inkonsekvent att inte tvinga de svenska multinationella företagen att upphöra med att utnyttja de reaktionära regimernas förtryck av befolkningen. Riksdag och regering borde sätta stopp för sådant och därmed befästa Sveriges utrikespolitik. Men de båda borgerliga regeringarna har i påfallande grad varit mycket ointresserade av detta och i stället intagit en i handling mycket passiv hållning. De svenska multinationella företagen har givits fria händer i det internationella umgänget, även om det också har inneburit att den svenska utrikespolitikens trovärdighet har äventyrats!

Den borgerliga regeringens samlade internationella politik kan därför med fog karakteriseras som Aftonbladet beskrev den häromdagen – en utrikespolitik för krämare! Därför framträder regeringen allt som oftast med två ministrar för utrikespolitiska frågor – dels med utrikesministern Blix, dels med handelsministern Cars. Detta bekräftar också de privatkapitalistiska intressenas betydelse för den svenska utrikespolitiken. Hadar Cars kom ju direkt från Stockholms handelskammare till kanslihuset och försöker nu mer

och mer spela rollen som biträdande utrikesminister.

Därför är också det svenska medlemskapet i IDB, Interamerikanska utvecklingsbanken, fullt logiskt och i linje med den borgerliga utrikespolitikens inriktning. Beslutet om det svenska medlemskapet togs av den borgerliga riksdagsmajoriteten, mot en mycket stark opposition här i riksdagen. Men den svenska storfinansen önskade ett sådant medlemskap för eventuella exportframgångar, och detta var nog för regeringen för att besluta som den gjorde. Genom detta medlemskap i IDB är Sverige nära lierat med den amerikanska imperialismen vare sig vi vill det eller ej. De odemokratiska reglerna för banken ger nämligen USA den avgörande makten.

Interamerikanska utvecklingsbanken skapades för att vidmakthålla USA:s makt och direkta inflytande över Latinamerika framför allt efter Cubas befrielse. IDB skulle ge direkt stöd till de reaktionära och folkfientliga regimerna i Latinamerika, och det har den också gjort. Nyligen gav den t. ex. lån till Argentina, ett beslut som f. ö. den svenska regeringen också deltog i. Det svenska medlemskapet i denna bank måste därför upphöra och Sverige i handling visa sin solidaritet med de förtryckta och exploaterade folken i Latinamerika. Framför allt måste det svenska stödet till motståndsrörelsen i Chile öka. Likaså bör det svenska medlemskapet i Världsbanken upphöra. Världsbanken är nära kopplad till Internationella valutafonden, vars lån innebär djupa ingrepp i resp. låntagarlands nationella suveränitet och självbestämmande. En sådan politik skall inte Sverige vara inblandat i på något sätt!

Biståndspolitikerna är en annan viktig del av den svenska utrikespolitiken som också präglats av regeringens borgerliga grundsyn. Allt fler länder är i dag i färd med att frigöra sig från ett tidigare kolonialt och imperialistiskt förtryck. Dessa strävanden innebär ökad demokrati och sociala framsteg för folken i dessa länder och stärker därmed också avspänningen och freden i världen. Sverige borde stödja dessa strävanden och stödja dessa länder, både politiskt och ekonomiskt. Det svenska biståndet till länder som Kenya, Indien och Bangladesh borde därför avvecklas. I stället bör Sverige utöka biståndet till länder som Angola, Laos, Moçambique, Guinea-Bissau, Vietnam och Cuba. Dessa länder uppfyller de kriterier som enligt svensk biståndspolitik är nödvändiga, nämligen vilja och förmåga att genomföra en ekonomisk utveckling för social utjämning. Därför bör Sverige också uppta kontakter med Demokratiska folkrepubliken Yemen och Jamaica för att diskutera ett eventuellt utvecklingssamarbete.

Hadar Cars är regeringens handelsminister och har spelat en mycket viktig och dominerande roll i den svenska handelspolitiken. Under hans ledning håller regeringen nu på att urholka trovärdigheten i den svenska utrikespolitiken, och de privatkapitalistiska krämarintressena blir alltmer vägledande för utrikes- och handelspolitiken. Ett aktuellt och skakande exempel på detta är den svenska vapenexporten till Indonesiens krig på Östra Timor. Här framstår kanske regeringens verkliga utrikespolitik som tydligast. Det finns inget försvar för regeringens agerande i denna affär. Motståndsrörelsen FRETILIN har med fog uttalat stark kritik mot regeringen i Sverige, och vårt

parti instämmer till fullo i den kritiken.

Regeringen griper nämligen härigenom in i konflikten, och den gör det dessutom på Indonesiens sida. Vi menar att det är allvarligt och ett uppenbart brott mot de av riksdagen antagna reglerna för export av svensk krigsmateriel och principerna för den svenska biståndspolitiken.

Det vore f. ö. i detta sammanhang också intressant att få veta regeringens inställning till en eventuell försäljning av krigsmateriel till Kina. Utrikesministern och handelsministern kan ju försöka enas om vem som skall svara på det.

Den svenska handelspolitiken styrs dock i huvudsak av de svenska storföretagen och storfinansen direkt, utan inblandning från regeringen. Det innebär att de privata ägarintressena ges ett avgörande inflytande och makt över både den svenska utrikespolitiken och den inhemska ekonomin. Därför är Sverige hårt uppknutet till de kapitalistiska länderna och till de privatkapitalistiska handelsblocken.

Det är ingen hemlighet att den svenska storfinansen längtar efter ett svenskt medlemskap i den s. k. europeiska gemenskapen. Regeringen har också intensifierat och ökat kontakterna med EG. Frågan blir då automatiskt: Är syftet med detta att med frihandelsavtalet som språngbräda jämna mark för en svensk anslutning till EG?

Vårt partis uppfattning är att svensk handelspolitik måste och borde mer än nu underställas de utrikespolitiska principerna. Utrikeshandeln måste underordnas utrikespolitiken och samhället med maktmedel för att också direkt kunna påverka denna.

Detta skulle möjliggöra en progressiv svensk handelspolitik med olika länder, med progressiva regimer och med socialistiska stater. Sverige skulle därigenom också bättre kunna bemästra och skydda sig mot de återkommande kapitalistiska kriserna och i stället uppnå en ökad demokratisk planering av den svenska ekonomin.

Herr talman! Utrikespolitiken kan mer eller mindre bidra till avspänning och fred i världen. Man efterlyser resoluta och bestämda insatser i den riktningen, men man söker förgäves, eftersom regeringen tvärtom har varit passiv.

Det är en sida av saken. Den andra består i att all fredskamp börjar här i vårt eget land. Det är bra att det allra värsta rustningsraseriet i Sverige stoppats en smula, men fortfarande deltar Sverige i kapprustningen.

Varje minut används 3 milj. kr. för upprustningen i världen – 3 milj. kr. i minuten, som i en förnuftig värld skulle kunna användas för att bekämpa svält, analfabetism och arbetslöshet.

Den fortsatta rustningskapplöpningen ökar faran för ett nytt världskrig, där kärnvapen kommer till användning, och därmed är hela mänsklighetens existens hotad.

Det finns inte något alternativ till fredlig samexistens i världen, och det måste vara en bjudande plikt för varje folk att ge sitt bidrag till att stoppa marschen mot den gemensamma undergången. Vårt land har under de gångna åren tack vare insatserna från den antiimperialistiska solidaritetsrö-

relsen skaffat sig ett gott internationellt anseende hos den stora majoriteten av världens folk. För att bevara detta är det viktigt att motverka de tendenser och strävanden som vill vrida utvecklingen tillbaka till det kalla krigets dagar.

Vad vårt land kan göra består också i hög grad i att visa att det finns andra alternativ än ökade rustningar för att skydda freden och säkerheten. Detta har också många gånger uttalats av Sveriges representanter i FN och i nedrustningssammanhang. Vad som däremot fortfarande återstår är att genom konkreta svenska nedrustningsalternativ visa att vi är beredda att förvandla dessa ord till verklig handling. Freden i världen beror på alla krafter, och vi kan inte, och får inte, göra det till en fråga som avgörs av stormakterna. Därför är det viktigt att ställa kraven på nedrustning och på avskaffande av kärnvapen till alla – stormakter och andra – men det förutsätter framför allt att vårt land medverkar till att skapa en mäktig och aktiv rörelse mot kärnvapen och kapprustning. Ett effektivt stöd till den svenska freds-rörelsen i alla dess former är en av de metoder som måste till. Dagens utrikespolitik och fredspolitik är alldeles för viktiga för att enbart handläggas i utrikesdepartementet och i denna kammare, därför att det ytterst handlar om rätten till våra liv.

Tyvärr har de borgerliga regeringarna alltmer överlåtit till de kommersiella intressena att forma vår utrikespolitik och därmed också försvårat framgångsrika svenska initiativ för nedrustning.

En fråga som intimt hör samman med avspänningen och freden är spridningen av kärnvapen och kärnkraft. Vpk menar att Sverige bör avveckla kärnkraften och avstå från att bryta uran samt över huvud taget från att bidra till användning och spridning av atomkraft. Flertalet partier i riksdagen är dock för kärnkraften och vill en fortsatt utbyggnad av det svenska kärnkraftsprogrammet. Vårt parti har tidigare framhållit, och jag vill ytterligare en gång understryka det, att vi bestämt motsätter oss svensk export av kärnkraft bl. a. därför att det ökar risken för spridning av kärnvapen.

Herr talman! Denna debatt i riksdagen om den svenska utrikespolitiken är den tredje i ordningen med en borgerlig regering, och jag hoppas den sista med en borgerlig riksdagsmajoritet.

Sverige förtjänar och behöver en bättre regering med en helt ny politik. Givetvis gäller det också på utrikespolitikens område. Därigenom kan en ny politik förverkligas, en politik som innebär en verklig och fast alliansfri utrikespolitik för svenskt självbestämmande och oberoende.

Då skulle den svenska arbetarrörelsens internationella solidaritet bestämma över den svenska biståndspolitik och handelspolitiken.

Vpk har i ett program för 1980-talet angivit de uppgifter som vi sätter i centrum, dels för hela decenniet, dels för de tre kommande årens regeringspolitik. Däri ingår som ett naturligt inslag vårt lands framtida utrikespolitik med angivande av konkreta uppgifter och inriktning.

Programmet syftar till att förstärka demokratin i samhälle och näringsliv, och det bidrar till en planerad ekonomi och produktion, vilket samtidigt

innebär ökade möjligheter för en principfast alliansfri utrikespolitik och en progressiv bistånds- och handelspolitik.

En sådan politik förutsätter en ny regering, en radikal arbetarregering. En sådan radikal arbetarregering måste direkt efter valet i höst, menar vi,

besluta om utträde ur IDB, Världsbanken och Oljeklubben;

förbjuda svenska investeringar i länder med fascistiska och rasistiska regimer;

ompröva givna tillstånd för svensk krigsmaterieförsäljning;

besluta om en mer progressiv biståndspolitik;

ta fasta på fackföreningsrörelsens krav på åtgärder för att begränsa de multinationella företagens makt;

underordna utrikeshandeln den fastlagda utrikespolitiken;

inleda förhandlingar om direkta handelsavtal med länder i den tredje världen;

inleda en svensk nedrustning och skapa ett demokratiskt folkförsvar samt

ta olika offensiva initiativ för internationella överenskommelser om nedrustning.

En sådan politik skulle stärka Sveriges alliansfria utrikespolitik. Den skulle också upprätta vårt lands internationella anseende på nytt efter de borgerliga regeringarnas urholkning av detta.

En sådan politik främjar och stärker avspänningen och freden i världen.

En sådan politik sätter den internationella solidariteten i centrum i ord, men framför allt i handling!

Under detta anförande övertog andre vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Handelsministern HADAR CARS:

Herr talman! I Sverige är vi i hög grad beroende av importerade varor för vår försörjning och vårt välbefinnande. Det gäller inte minst energin, där vårt importberoende är över 80 %. Men också i verkstadsindustrins produkter ingår i betydande omfattning importerade delar. Verkstadsindustrin står för hälften av vår export. Man kan enkelt uttrycka det så, att våra exportvaror i inte obetydlig utsträckning utgörs av varor som vi själva tidigare importerat. Att konsumtionsvarorna ofta är importerade vet vi alla av egen erfarenhet.

Vårt välbefinnande bygger följaktligen på en liberal handelspolitik, som ger oss möjlighet att importera de varor vi behöver. Vår välfärd skulle bli avsevärt mindre om vi inte kunde köpa varor utifrån till fördelaktiga priser.

För att klara vårt behov av importerade varor behöver vi skickliga handelsmän med förmåga att göra riktiga urval och köpa till förmånliga priser. En miljon kronor som sparas in tack vare en prismedveten importör betyder lika mycket för vår handelsbalans som en extra exportmiljon.

Det är i första hand vårt behov av import som motiverar vår satsning på export. Vi måste ju kunna betala för det vi behöver köpa utifrån. Exporten är

alltså inget självändamål – den är ett medel för att vi skall kunna betala vår import, vårt bistånd och våra utlandsresor samt ränta och amorteringar för våra utländska lån. Därför är det glädjande att vår exportindustri återvunnit marknadsandelar som den förlorade under de svåra åren 1974–1976. Det beror främst på en serie åtgärder, som medfört att det svenska kostnadsläget anpassats bättre till det internationella.

Handelsbalansen har förbättrats kraftigt under 1978. Ett underskott i utbytet av varor på 4,5 miljarder kronor 1977 förbyttes i ett överskott på 6,5 miljarder kronor 1978. Exporten ökade samtidigt som importen dämpades. Trots en måttlig produktionstillväxt i omvärlden med åtföljande svag efterfrågan har den svenska exporten kunnat öka avsevärt även volymmässigt. I vad det gäller den geografiska fördelningen av utrikeshandeln blev uppgången av exporten av bearbetade varor störst till OECD-länderna, medan exporten till östländerna och u-länderna inkl. OPEC-länderna ökade något långsammare. Jämfört med den negativa utvecklingen av handelen med de senare länderna år 1977 var det dock sammantaget fråga om en kraftig förändring i positiv riktning.

Under 1979 kan den internationella handelen förväntas öka något snabbare än under 1978. Härigenom ges svensk export möjlighet att expandera ytterligare. Överskottet i handelsbalansen förutses bli något större än under 1978. Men detta överskott kommer ändå inte att räcka till för att ge balans i våra utrikes betalningar.

Vi måste därför fortsätta att aktivt satsa på exporten. Det är väsentligt att alla delar av vårt samhälle bidrar till att svensk export under 1980-talet blir framgångsrik. De fackliga organisationernas ökade intresse för denna sak noterar jag med glädje.

Statsmakterna kan underlätta företagens exportansträngningar genom olika insatser. Svensk tillverkningsindustri engageras i ökande utsträckning i systemleveranser av kompletta anläggningar eller delsystem av investeringsutrustning till stora anläggningar. I den nyligen presenterade propositionen om industripolitiken har regeringen föreslagit åtgärder för att stimulera exportsamarbete vid systemleveranser till stora industrier och anläggningsprojekt. Senare i vår avses ytterligare två exportfrämjande propositioner föreläggas riksdagen. I den ena föreslås förbättringar i garantigivningen i samband med exportaffärer. I den andra behandlas bl. a. frågan om bättre samordning mellan handelssekreterarkontor, ambassader och konsulat i syfte att göra verksamheten effektivare.

Regeringen medverkar även till att främja svensk utrikeshandel genom direkta kontakter på det ekonomiska och kommersiella området med andra länders regeringar. Det finns en klar tendens till ökat samband mellan sådana officiella kontakter och motsvarande kontakter på företagsplanet, och jag tror denna tendens kommer att förstärkas. Vi bör därför nu överväga frågan om regeringsavtal med andra länder om bl. a. kommersiellt, industriellt och tekniskt samarbete.

Även om balansen i den svenska utrikeshandeln har förbättrats avsevärt betyder det inte att alla problem är undanröjda. Konkurrensen är hård, och

inom flera av våra traditionella industribranscher har inte minst vissa u-länder gjort stora framsteg. Det räcker alltså inte för oss att begränsa våra inhemska kostnadsökningar. Det gäller också att förnya och utveckla produktionsapparaten. Under den långa internationella lågkonjunkturen har detta inte skett i tillräcklig omfattning. Försämrad lönsamhet har lett till lägre omställningskraft, otillräckliga nyinvesteringar och mindre forskning i företagen. Det vore oförsvarligt att tro att dessa problem skulle lösas enbart genom den konjunkturuppgång som nu är på väg.

I takt med en hårdnande internationell konkurrens har behovet av strukturåtgärder ökat. De senaste årens utdragna ekonomiska kris har emellertid försvårat den nödvändiga strukturanpassningen. Därmed har också frestelsen ökat att genom statligt stöd till den egna produktionen och exporten söka kortsiktiga lösningar på akuta problem. Men defensivt stöd löser inte de krisdrabbade industriernas grundläggande svårigheter och undergräver ofta den konkurrensförmåga som är en förutsättning för långsiktig livskraft. Statliga stödåtgärder bör därför vara temporära till sin karaktär. Stödet skall ha till syfte att företagen efter omstrukturering skall kunna leva vidare av egen kraft och att eventuell neddragning av icke lönsam produktion skall kunna ske i socialt acceptabla former.

Sverige har som ett handelsberoende land anledning verka för internationell disciplin vid användningen av statliga stödåtgärder så att snedvridande effekter på handeln undviks. Vi deltar aktivt i det arbete inom OECD som bl. a. vidareutvecklar de riktlinjer för statliga stödåtgärder som fastlades av OECD:s ministerråd förra året.

I samma syfte har vi också i GATT verkat för en uppförandekod för begränsning av subventioner. Arbete med en särskild GATT-överenskommelse om statlig upphandling pågår.

Att regeringar i ökad utsträckning lämnar stöd till det egna landets produktion och export är en företeelse som inte är begränsad till de industrialiserade länderna. En rad av de u-länder som på senare år blivit alltmer konkurrenskraftiga på världsmarknaden har nått sina framgångar bl. a. genom omfattande statliga insatser för att orientera industrialiseringen mot export. I många u-länder har på senare år i ökande omfattning bl. a. etablerats s. k. industriella exportzoner där exportinriktade företag erbjuds förmånliga villkor för investeringar och tillverkning. I den mån sådana zoner kan bidra till en ökad industrialisering i u-världen på rimliga sociala och fördelningsmässiga villkor ger de inte anledning till några omedelbara invändningar. Men vi måste undvika en situation där i- och u-landsregeringar försöker överträffa varandra i stöd och uppmuntran till den egna industrin. En sådan utveckling kan endast resultera i kapitalförstöring och snedvridda konkurrensförutsättningarna samt ge argument för en ökad protektionism.

Herr talman! Sverige har under efterkrigstiden fört en utpräglat frihandelsvänlig politik. Handel och industri har kunnat importera varor tullfritt eller till mycket låga tullar. Inhemsk industri har ständigt utsatts för konkurrens utifrån. Samtidigt har nedtrappningen av handelshinder i den industriella

världen möjliggjort en allt större svensk export som stärkt sysselsättningen i Sverige. Välståndet i vårt land har ökat.

Utvecklingen under de gångna åren har också visat, att regeringarna i industriländerna varit starkt medvetna om att efterkrigstidens stora välståndsökningar aldrig hade kunnat komma till stånd utan den betydande liberalisering av världshandeln som ägt rum.

Det är värt att understryka att även under en tid då angreppen på den uppnådda frihandeln blivit legio har regeringarna inte nöjt sig med att försvara dess fördelar, utan dessutom hela tiden arbetat på att erövra nya områden åt dem. Världens handelsnationer har fortsatt den liberalisering av världshandeln som man så framgångsrikt lagt grunden till under 1950- och 1960-talen. De förhandlingar som sedan 1973 pågått inom ramen för GATT, den s. k. Tokyorundan, har genom sin blotta existens tvingat de deltagande länderna att iakttäta stor återhållsamhet vad gäller införande av protektionistiska åtgärder.

Slutresultatet av förhandlingarna börjar nu avteckna sig. Mycket talar för att arbetet i Genève skall kunna slutföras under våren och leda till en balanserad slutuppgörelse. Bl. a. väntas förhandlingsresultatet för industrivaror omfatta tullsänkningar av ungefär samma storleksordning som i Kennedyronden. Enligt en harmoniseringsformel sänks höga tullar mer än lägre. För jordbruksprodukter är liberaliseringen begränsad, även om multilaterala uppgörelser sannolikt träffas för mejeri- och köttprodukter. Beträffande de icke-tariffära handelshindren, vars betydelse ökat under 1970-talet, kommer slutuppgörelsen med all sannolikhet att innehålla överenskommelser om bl. a. statlig upphandling, tekniska handelshinder och tullvärdering. Vidare väntas förhandlingarna leda till en modernisering och precisering av de bestämmelser i GATT-avtalet som reglerar bruket av subventioner och utjämningstullar. Det är fortfarande osäkert om också en motsvarande överenskommelse om skyddsåtgärder mot marknadsstörande import kommer att kunna uppnås. Däremot är det vår förhoppning att uppgörelsen i Genève skall komma att innehålla sådana förbättringar i GATT-avtalet som gör det lättare att bevilja u-länderna särskilda förmåner till stöd för deras ekonomiska utveckling. En fortsatt liberalisering av världshandeln är inte minst viktig för u-länderna, som genom sin oftast svaga förhandlingsposition är de första att drabbas av protektionism.

Men frihandeln har också sina gränser. För Sveriges del ställer försörjningsberedskapen bestämda krav. Den säkerhetspolitiska linje som Sverige valt innebär att vi i en krissituation själva måste kunna tillgodose våra mest oundgängliga behov av varor och tjänster. För en sådan kristida försörjning förbereder vi oss på flera olika sätt, bl. a. genom beredskapslagring. På vissa områden är emellertid beredskapslagring inte något realistiskt alternativ. I de fallen måste vi upprätthålla en egen produktionskapacitet. Inom teko- och skobranscherna har vi funnit det nödvändigt att av försörjningsberedskapskäl vidta särskilda åtgärder.

Tilltron till en öppen handel förutsätter också möjligheter för alla länder att skydda sig mot uppenbara missbruk av frihandelssystemet. De internatio-

Nr 102

Onsdagen den
14 mars 1979

---

*Utrikes- och
handelspolitisk
debatt*

nella regler som gäller för handeln innehåller därför bestämmelser som är avsedda att hindra otillbörliga metoder såsom skadevållande dumping och subventionering.

Herr talman! En form av missbruk som inte omfattas av handelns regelsystem och som ter sig särskilt anstötlig är när konkurrensfördelar nås genom inhumana eller uppenbart socialt oacceptabla produktionsförhållanden, som t. ex. utnyttjande av barn i tungt arbete. Det är detta som ligger bakom kraven på en s. k. socialklausul. Regeringen anser det vara en angelägen uppgift att verka för förbättrade villkor internationellt i vad avser arbetsförhållanden inkl. arbetsmiljö. För respekten för och bevarandet av frihandelssystemet är det också väsentligt att internationella regler och sanktionsmöjligheter skapas mot uppenbart oacceptabla produktionsförhållanden.

I den internationella arbetsorganisationen, ILO, pågår sedan länge ett omfattande arbete för internationell normbildning rörande arbetsvillkor, arbetsmiljö samt förenings- och förhandlingsfrihet. Regeringen stödjer detta arbete och verkar för att det skall utvecklas och fördjupas. Även i GATT bör möjligheterna prövas att i utformningen och tillämpningen av skyddsmekanismerna bygga in hänsyn till arbets- och produktionsförhållandena.

Det kan nämnas att EG-kommissionen föreslagit EG:s ministerråd att i förhandlingarna om ett nytt Loméavtal begära erkännande av rätten att kunna återta särskilda u-landspreferenser, om ett land bryter mot vissa grundläggande ILO-konventioner.

Dessa strävanden är givetvis inte riktade mot u-ländernas rättmätiga krav på att vinna nya exportmarknader med stöd av sina komparativa fördelar. Vi får inte glömma att vad som nu är moderna industriländer, däribland vårt eget, en gång varit fattiga länder som byggt upp sin industri och sina exportmarknader på ett sätt som vi i dag inte alltid har anledning att vara stolta över.

Diskussionen om en socialklausul för oss nära den ömtåliga frågan om handel och handelspolitisk moral. I ett fall, Rhodesia, har FN:s säkerhetsråd fattat bindande beslut om sanktioner, som innebär att medlemsstaterna förpliktigas avbryta all handel med landet. I ett annat fall, Sydafrika, har FN:s säkerhetsråd fattat bindande beslut om vapenembargo.

Men frågan är om vi utanför FN:s ramar skall låta vår kritik av andra länders sociala förhållanden eller kränkningar av de mänskliga rättigheterna ta sig uttryck i åtgärder på handelsområdet. Det är uppenbart att gränsdragningsproblemen är stora vid en s. k. politisk-moralisk bedömning av handelspartner. Den politisk-moraliska prövningens princip kan turneras och – om också på oriktiga grunder – komma att tillämpas mot den som åberopat den. Risken för missbruk är stor.

Det är därför regeringens uppfattning att vår kritik mot förhållandena i andra länder som regel bäst sker genom att vi redovisar våra åsikter och samtidigt verkar i de internationella organ där dessa frågor framför allt hör hemma, såsom FN, ILO och andra fackorgan, liksom FN:s kommission för de mänskliga rättigheterna.

Regeringen vill således i princip verka för goda kommersiella förbindelser med alla länder. Sydafrika utgör i detta sammanhang ett särfall. I inget annat land har rasdiskriminering så konsekvent lagts till grund för förtrycket. Apartheidideologin bygger på en noggrann, i lag reglerad ordning som separerar raserna. Denna kränkande och cyniska politik utformas av den vita minoriteten och upprätthålls genom en omfattande repressiv lagstiftning mot den svarta och färgade befolkningen. Dessa djupt förnedrande regler har av en överväldigande del av världens länder ansetts utgöra ett hot mot internationell fred och säkerhet.

Mot denna bakgrund har regeringen beslutat förelägga vårriksdagen förslag till lag om förbud mot investeringar i Sydafrika och Namibia.

Sedan mitten av 1960-talet har Sverige i FN vidare hävdat att säkerhetsrådet bör besluta om bredare ekonomiska sanktioner mot Sydafrika, omfattande bl. a. handelsmässig isolering. Ett sådant beslut skulle vara i linje med den isoleringsstrategi gentemot Sydafrika som vi verkar för.

Herr talman! Det finns för oss anledning att välkomna de mycket imponerande framgångar som vissa u-länder nått under senare år när det gäller att öka sin export av industrivaror. Dessa framgångar visar att inte minst u-länder kan dra nytta av de fördelar som världshandelns liberalisering inneburit och därigenom lägga grunden till en mer gynnsam ekonomisk utveckling.

De anpassningsproblem som den ökande u-landsexporten kan medföra torde inte vara oöverstigliga och bör kunna lösas med gemensamma ansträngningar. I-länderna måste vara beredda att anpassa sin industri till ändrade förutsättningar. De framväxande industriländerna måste å sin sida vara beredda att i ökad utsträckning anpassa sig till de regler och förpliktelser som i dag gäller för de ekonomiska relationerna mellan utvecklade stater.

Den internationella debatten ägnar växande uppmärksamhet åt i- och u-landsekonomiernas ömsesidiga beroende. Bl. a. diskuteras möjligheterna att genom ett ökat resursflöde till u-länderna tillgodose centrala utvecklingsbehov. Samtidigt skulle genom resursöverföringar u-länderna få råd att efterfråga exempelvis mera verkstadsprodukter. En sådan efterfrågan skulle positivt påverka industriländernas ekonomier.

Självfallet är vägen lång från en ökad förståelse av problem och möjligheter till enighet om vad som kan och skall göras. Hur skall t. ex. ett ökat resursflöde till u-länderna ses i relation till behovet av strukturanpassning i i-länderna? Vilka blir näringslivets resp. regeringarnas roller? Hur skall en önskvärd spridning av de positiva effekterna uppnås? Hur skall man säkra att ökade resursöverföringar blir ett led i strävandena att åstadkomma en rättvisare ekonomisk ordning? I FN och i förberedelserna inför UNCTAD-konferensen i Manila i vår har vi från svenskt håll efterlyst idéer om hur ökade resursöverföringar skall komma till stånd.

Den starka ökning av handeln mellan i- och u-länder som ägt rum på senare år har huvudsakligen kommit en begränsad grupp u-länder till del. Ett stort antal u-länder präglas alltjämt av stagnation och fattigdom. I dessa länder har också besvikelsen varit särskilt stor över bristen på framsteg i nord-

syd-diskussionen.

Det är trots detta vår förhoppning att det femte mötet med FN:s konferens för handel och utveckling – UNCTAD V – skall ge tillfälle till en fruktbar och framåtblickande dialog baserad på insikt om intressegemenskap och på en gemensam vilja att förbättra u-ländernas situation. Vi hoppas att konferensen skall leda till konkreta åtaganden av särskild betydelse för det stora flertalet fattiga u-länder.

Regeringen vill vid konferensen i Manila verka för en realistisk diskussion om det gemensamma intresset att motverka protektionism. Flertalet länder gagnas av stabila priser på och säker tillförsel av råvaror. Det är regeringens önskan att överenskommelse nås om utformningen av en gemensam fond med detta syfte. Regeringen verkar också för att man inom ramen för en sådan fond skall kunna vidta åtgärder av särskild betydelse för de fattigaste länderna. Regeringen stöder u-länderna när de inför UNCTAD-konferensen med ökad skärpa riktar krav mot de stora i-länderna och öststaterna på ökat offentligt bistånd med fastare åtaganden och större obundenhet liksom på förbättringar av preferenssystemen.

Man kan inte räkna med att UNCTAD-konferensen kommer att innebära något revolutionerande genombrott. Men den ingår som ett viktigt led i en kontinuerlig dialog baserad på insikten om för i- och u-världen gemensamma grundläggande intressen.

I samband med nord-syd-diskussionerna kan det nyligen ingångna samarbetsavtalet mellan Mexico och Sverige förtjäna att uppmärksammas. Från mexikansk sida har man uttalat intresse av att försöka åstadkomma ett exempel på ett gott nord-syd-förhållande mellan ett i- och ett u-land. Detta är en ambition som vi på svensk sida till fullo delar. Regeringens förhoppning är att vi i kommande diskussioner med Mexico skall få till stånd konkreta samarbetsprojekt på industriområdet och andra områden så att denna gemensamma önskan om samarbete skall omsättas i praktiken.

Herr talman! Under 1978 svarade EG- och EFTA-länderna för drygt två tredjedelar av Sveriges totala handel. Handelsutbytet med dessa länder ökar stadigt. Det långtgående regelsystem för en fri och öppen handel som de båda organisationerna representerar har varit en stabiliserande faktor under de svårigheter som rått i den internationella ekonomin. Relationerna mellan Sverige å ena sidan och övriga EFTA-länder och EG å den andra bör därför fortsätta att stärkas och en dialog utvecklas som berör alla de områden inom handel och ekonomi som är av ömsesidigt intresse.

Sverige är också en viktig handelspartner för EG, faktiskt EG:s tredje största exportmarknad. Grunden för samarbetet med EG är frihandelsavtalet. Det får anses ha fungerat väl. Från svensk sida har vi emellertid haft anledning rikta kritik mot vissa moment i EG:s handläggning av några dumpingansökningar rörande Sverige liksom mot tillämpningen av skyddsklausulerna för vår pappersexport. På pappersområdet har emellertid en positiv utveckling ägt rum. I december 1978 beslöt EG:s råd att upphöra med "frysningen" av de s. k. indikativa plafonderna och återgå till den avtalsenliga femprocentiga årliga ökningen av dessa fr. o. m. i år.

Sverige och EG har också nyligen förlängt den prisöverenskommelse på stålområdet som träffades för ett år sedan. I arrangemanget för 1979 sker en större betoning av begreppet traditionellt handelsmönster. Det förutsätts en ömsesidig tillämpning av denna princip. Ett nytt element är också markeringar i arrangemanget att svensk stålindustri förutser en minskning av exporten till den brittiska marknaden under år 1979.

Samarbetet mellan EG och Sverige har fortsatt och utvecklats på ett flertal områden under år 1978. Förhandlingar har inletts om en sammankoppling av det europeiska datanätet, Euronet, och motsvarande svenska datanät för utbyte av teknisk-vetenskaplig information och dokumentation. Sverige har nu nära kontakt med den verksamhet som bedrivs av EG:s byrå för företagssamarbete. Vårt deltagande i fusionsforskningen inom Euratoms ram och i det teknisk-vetenskapliga samarbetet inom ramen för det s. k. COST (European Cooperation in the Field of Scientific and Technical Research) har fortsatt. En överenskommelse om och ett första projektavtal för det framtida COST-samarbetet har träffats. Möten mellan Sverige och EG har genomförts beträffande bl. a. miljövård, sjöfartsfrågor och ekonomisk politik.

Den svenska regeringen sätter stort värde på detta samarbete och är angelägen om att ytterligare bredda kontaktytorna mot EG även utanför avtalsområdena. Att det mellan EG och Sverige föreligger ömsesidigt intresse av samarbete visar inte minst det livliga besöksutbytet under senare tid.

Denna strävan till vidgade kontakter är för övrigt gemensam för samtliga EFTA-länder, vars initiativ i den s. k. Wiendeklarationen från maj 1977 nu fått ett positivt mottagande från EG:s sida. Därmed har en långsiktig process igångsatts för ett kontinuerligt och informellt fastställande av aktuella och framtida samarbetsområden.

Tre länder, Grekland, Portugal och Spanien, förhandlar om medlemskap i EG. Sverige välkomnar denna utvidgning av det västeuropeiska frihandelsområdet. Mellan EFTA-länderna och Spanien har i detta syfte förts förhandlingar om ett multilateralt handelsavtal. En principuppgörelse har nåtts. Avsikten är att avtalet skall föreläggas riksdagen så snart det undertecknats av alla länder.

Med Portugal har Sverige inom EFTA:s ram ett långtgående samarbete. Detta bör i möjligaste mån vidmakthållas även när Portugal blivit medlem av EG. Sverige följer uppmärksamt utvecklingen av Greklands, Portugals och Spaniens medlemskapsförhandlingar med EG och kommer att inledda kontakter för att säkerställa att den fortsatta liberaliseringen av handeln i Västeuropa också kommer oss till del.

Den nordiska samhandeln har alltsedan EFTA:s tillkomst år 1960 och vårt frihandelsavtal med EG år 1972 ökat kraftigt. Av de nordiska ländernas export går ungefär en fjärdedel till andra nordiska länder. Det är med tillfredsställelse som jag noterar att även under den senaste lågkonjunkturen denna andel har kunnat bibehållas. En nordisk hemmamarknad är en god bas för utomnordisk export.

I en nyligen framlagd rapport om de nordiska ländernas ekonomiska samberoende analyseras bl. a. storleken av handelsströmmarna mellan de

nordiska länderna och hur ett land påverkas när ett annat land vidtar ekonomisk-politiska åtgärder. Det arbetet kommer under året att fullföljas.

De nordiska länderna har sinsemellan olika förutsättningar men förenas ändå av likartade värderingar. De skiljer sig t. ex. åt i fråga om säkerhetspolitiskt läge och ekonomiskt samarbete genom Danmarks EG-medlemskap. I fråga om energiförsörjning har Norge ett försprång. Olikheten gör att vi kompletterar varandra och kan utnyttja varandras olika kontaktytor ut mot omvärlden. Trots skillnaderna är ändå likheterna mest uppenbara. När det gäller handeln har vårt gemensamma starka beroende av frihandel vuxit och är en förutsättning för vårt välstånd. I en tid av hotande protektionism är det en styrka om vi i vår del av världen kan visa att vägen till ekonomisk återhämtning och framsteg går via ökad samverkan.

Herr talman! För många är säkert handelspolitik liktydigt med komplicerade internationella förhandlingar om klausuler, kvoter, tullar och varulistor, med oklart samband till sådant som är av betydelse för den enskilda medborgarens vardag. Det finns därför skäl att erinra om att det främsta syftet med den svenska handelspolitiken är att trygga de många människornas behov av nödvändiga och efterfrågade varor. Genom den liberalisering av handeln som skett – och som Sverige aktivt medverkat till – har uppgiften i allt väsentligt lösts och välståndet i landet vuxit.

Det är sannolikt att ökad tonvikt efter hand kommer att läggas vid den sista delen i ordet handelspolitik. Också i de mest utvecklade och utpräglade marknadsekonomierna spelar statsmakterna och den statliga förvaltningen en alltmer framskjuten roll när det gäller att tillvarata sina länders handelsintressen. Ökad statlig inblandning – som många säkert vill kalla det – är därför sannolik. Så mycket viktigare blir det då också att statsmakterna tar ett fortsatt ansvar för att de liberala principerna om relativa kostnadsfördelar och konkurrens på lika villkor förblir vägledande för utvecklingen av världshandeln. U-ländernas särskilda problem och deras behov av att under en tid skydda sina inhemska marknader måste beaktas. Långsiktigt är det emellertid uppenbart att alla länder – inte minst u-länderna – är väl betjänta av ett fortsatt fritt utbyte av varor och tjänster.

LARS WERNER (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Hadar Cars är regeringens handelsminister men försöker ändå spela en annan roll i regeringen när det gäller utrikeshandeln och utrikespolitiken. Han har direkt gjort regeringens utrikespolitik och handelspolitik till en företagens utrikespolitik. I sin deklARATION, som han nyss läste upp, säger han:

”Vår välfärd skulle bli avsevärt mindre om vi inte kunde köpa varor utifrån till fördelaktiga priser. För att klara vårt behov av importerade varor behöver vi skickliga handelsmän med förmåga att göra riktiga urval och köpa till förmånliga priser.”

Ja, handelsministern, vem drabbar detta? Vem får betala?

Det finns i och för sig mer att citera i sammanhanget, men jag skall nöja mig

med detta. Det räcker mer än väl för att understryka det påstående som jag tidigare har gjort. Hadar Cars uttalande här i dag är både cyniskt och allvarligt. Om denna politik tillåts fortsätta, riskerar vårt land att helt förlora det internationella anseende som vi onekligen har haft och väl ännu har kvar litet av.

Handelsministerns uttalande kunde vara direkt hämtat från Arbetsgivareföreningen eller från någon företrädare för den svenska storfinansen. Men det är alltså en minister i den folkpartistiska regeringen som har uttalat detta.

Handelsministern filosoferar vidare i sin deklaration kring temat handel och moral. Det var väl ändå att sätta bocken till trädgårdsmästare. Där framträder handelsministern såsom regeringens talesman. Trots att Hadar Cars har läst upp regeringsdeklarationen, vill jag citera ytterligare några rader, som förtjänar att spridas och komma till en något bredare kännedom än exklusivt till kammarens ledamöter. Hadar Cars anför:

”Det är därför regeringens uppfattning att vår kritik mot förhållandena i andra länder som regel bäst sker genom att vi redovisar våra åsikter och samtidigt verkar i de internationella organ där dessa frågor framför allt hör hemma, såsom FN, ILO och andra fackorgan, liksom FN:s kommission för de mänskliga rättigheterna.”

Enligt Hadar Cars är det alltså fritt fram att i ord solidarisera sig med de förtryckta och exploaterade folken men sedan i handling fortsätta att vara med och utnyttja förtrycket. Ett konkret exempel som vi tidigare har berört är den svenska vapenexporten till Indonesiens krig på Östra Timor. Ett annat exempel är Sveriges medverkan i beslutet i Interamerikanska utvecklingsbanken att ge lån till Argentina.

Handelsministern HADAR CARS:

Herr talman! Beträffande det avsnitt av mitt anförande som herr Werner – av välvilja mot mig, är jag övertygad om – citerade för riksdagens ledamöter vill jag säga att jag står fullständigt fast vid den uppfattning jag givit uttryck för.

Vi skall naturligtvis vara beredda att handla med alla stater. Jag vet att det förekommer saker som vi inte på något sätt kan solidarisera oss med i många länder – inte minst i många socialistiska länder, och jag förstår att det var dessa herr Werner syftade på i sin replik till mig – men det har inte hindrat oss och bör inte hindra oss att fortsätta vår handel även med de staterna.

Sedan, herr talman, har jag förstått det så att herr Werner skulle finna det angeläget att svenska affärsmän gjorde dåliga affärer, köpte dyrt och sålde billigt. Det skulle bäst svara mot hans uppfattning om vad som skulle gynna den ekonomiska utvecklingen i världen, i Sverige lika väl som i andra länder.

Jag erinrar om att jag nyss nämnde att två tredjedelar av vårt handelsutbyte sker med länderna i Västeuropa och att vi dessutom har handelsutbyte med länder som Förenta staterna, Canada och Australien. Jag kan inte tänka mig att det skulle ligga någon fördel för vårt land eller för dessa länder i att svenska affärsmän inte gjorde sitt bästa för att tillvarata de svenska kundernas

intressen. Jag tycker att det vore intressant att höra i vilket avseende herr Werner anser att svenska affärsmän, när de handlar i Tyskland och England och Danmark, skall undvika att försöka köpa till så fördelaktiga priser som möjligt och vem som skulle vara betjänt av detta.

När det gäller handeln med u-länderna, som jag möjligen kan föreställa mig att herr Werner har i tankarna, vill jag starkt understryka att vår vilja att hjälpa dessa länder att sälja sina varor på västeuropeiska och andra utvecklade länders marknader har kommit till klart uttryck i mitt anförande. Vår vilja att på andra sätt bistå dem, både genom direkta biståndsinsatser och genom hjälp till deras industrialisering, har också understrukits här från talarstolen av Hans Blix och mig i våra tidigare anföranden. På den punkten kan icke någon tvekan råda.

LARS WERNER (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Jag tror säkert att handelsministern står fast, och det har jag uttryckt tidigare. Han står fast vid de uppfattningar som han hade på 1950-talet som den gamle NATO- och EG-anhängare han är.

I den konkreta frågan sade handelsministern följande i sin deklARATION: "För att klara vårt behov av importerade varor behöver vi skickliga handelsmän med förmåga att göra riktiga urval och köpa till förmånliga priser. En miljon kronor som sparas in tack vare en prismedveten importör betyder lika mycket för vår handelsbalans som en extra exportmiljon."

Ja, säga vad man vill om de folkpartistiska statsråden, de närmar sig nu Gösta Bohmans ståndpunkter i frågorna. Cyniska och öppen hjärtiga är ni i alla fall.

För i klartext betyder det jag nyss citerade att vi – den s. k. rika världen, som bestämmer priserna på u-ländernas varor – betalar en spottstyver för bananerna, att vi betalar en spottstyver för u-ländernas ädelträ, bl. a. mahogny. Men vad får löntagarna här hemma, och vad får löntagarna i Indonesien eller sömmerskorna i Taiwan eller Singapore? Det är ju ändå, herr handelsminister, detta som är u-ländernas förbannelse: beroendet av de rika kapitalistiska ländernas allmosor och deras totala dominans av många u-länders ekonomi.

Handelsministern har många fina ord om rättvisa och solidaritet. Men allt faller ju ihop som ett korthus om man går tillbaka till sådana grodor som jag har återgivit ur deklARATIONEN. Herr Cars företräder och förespråkar en fortsatt utplundring av u-länderna. Det tycker jag att kammarens ledamöter bör notera, för hans utsagor förtjänar verkligen det.

Jag och även Aftonbladet har karakteriserat den här politiken, som herr Cars är den främsta exponenten för, som krämarpolitik, och det står jag egentligen fast vid, för det är det enda namn den förtjänar. Men aldrig trodde jag att herr Cars här i kammaren inför allmänheten så öppet skulle avslöja sina verkliga avsikter i fråga om principerna för svensk handelspolitik. Säga vad man vill om herr Burenstam Linder, men så cynisk och reaktionär som herr Cars var han inte.

Nej, herr Cars, den politik som ni företräder innebär ingen solidaritet, inget

hopp om rättvisa för folken i de förtryckta länderna. Den politiken innebär tvärtom att de skall fortsätta att bli utnyttjade. Och även om det är att strö salt i såren för handelsministern efter hans framträdanden under den senaste veckan här i kammaren, så tror jag att de här påståendena förtjänar att upprepas.

Handelsministern HADAR CARS:

Herr talman! Jag gläder mig åt varje anförande av herr Werner, eftersom han varje gång understryker den svenska regeringens vilja att värna om de svenska handelsintressena. Jag uppfattar det nämligen som en viktig uppgift för en svensk handelsminister att värna om dessa intressen.

När det gäller handeln mellan rika och fattiga länder, så kan jag på rak arm bara erinra mig *ett* verkligt flagrant övergrepp. Det var när den sovjetiska staten slöt ett handelsavtal med Cuba, där Cuba tvingades sälja sitt socker till priser som den sovjetiska staten sedan inte alls tog hänsyn till, då den på världsmarknaden sålde samma sockerkvantitet till väsentligt högre pris.

Det var solidariteten mellan ett rikt och ett fattigt socialistiskt land i den konkreta handelspolitiska utformningen!

Jag underströk också i mitt anförande, herr talman, att den svenska regeringen verkar för en stabilisering av råvarupriserna på en sådan nivå att man för utvecklingsländernas del skall kunna se väsentliga fördelar när det gäller de strävandena.

Det blir många tillfällen att återkomma till den här frågan, herr Werner. Vi kan väl se vilken position den svenska regeringen intar, när de här sakerna diskuteras i Manila, och det skall bli mycket intressant att se vad de länder som står herr Werner särskilt nära – de socialistiska länderna – kommer att inta för position i diskussionerna om stabila och fasta råvarupriser.

Andre vice talmannen anmälde att Lars Werner anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

SVEN ANDERSSON i Stockholm (s):

Herr talman! Jag skall återvända till herr utrikesministerns deklARATION. Den tar egentligen inte upp några frågor som behöver föranleda större oenighet mellan partierna. De flesta avsnitten återger en syn på vår utrikespolitik som delas i varje fall av oss socialdemokrater. Jag skall ändå göra några kommentarer till deklARATIONEN.

Det erinras i inledningen om de allvarliga regionala konflikter som råder på olika håll i världen. Listan på länder som är inbegripna i militära konflikter i dag är lång, och de s. k. småkrigen hotar att växa ut till storkrig som berör allt fler länder i regionen. Det gäller såväl i Indokina och Mellanöstern som i södra Afrika, där spridningsriskerna är uppenbara, och vapentillförseln till dessa områden ökar ständigt och bekräftar allvaret i läget.

Några av de områden, där det nu rasar krig, hör till de fattigaste på jorden. Svält, sjukdomar och mycket stor barnadödlighet är det normala tillståndet, nu förvärrat ytterligare genom långvariga krig och folkomflyttningar. Utplå-

Onsdagen den
14 mars 1979

---

*Utrikes- och
handelspolitisk
debatt*

ningen av bostäder, byar och samhällen och de oerhörda lidanden som folken i de krigshärjade områdena utsätts för manar oss naturligtvis att hjälpa de värst drabbade. På kort sikt kan vi tyvärr inte göra mer än att visa mänsklig solidaritet. På lång sikt måste vi inse att det är nödvändigt att arbeta för en minskning av klyftorna mellan fattiga och rika länder och att skapa en rättvisare ekonomisk ordning, ty det finns ett klart samband mellan fred och social rättvisa.

Vi har ju i Sverige sedan länge insett detta samband mellan vår strävan att skapa en ny ekonomisk världsordning och ansträngningarna att få till stånd en internationell nedrustning. Genom nedrustning – framför allt inom stormakternas läger – skulle stora resurser, som i dag används för militära ändamål, kunna frigöras för att skapa större ekonomisk rättvisa mellan fattiga och rika. Vår fredspolitik inriktas ju därför både på internationell nedrustning och på upprättandet av en ny ekonomisk världsordning.

I utrikesministerns deklaration redovisas den svenska aktiviteten på nedrustningsområdet och de initiativ som regeringen, med stöd av riksdagspartierna, har tagit i FN under det senaste året. Det finns ingenting att erinra mot denna redovisning; den är fyllig och bra. Sverige har varit, är och måste även i framtiden vara aktiv i det internationella nedrustningsarbetet. Framför allt måste vi verka för att de motsättningar mellan stater och grupper av stater, som är det största hindret för nedrustning, utjämnas.

Tyvärr är läget i nedrustningsfrågan lika låst nu som tidigare. Världsoptionen knöt stora förhoppningar till den extra generalförsamling i nedrustningsfrågor som hölls i FN:s regi förra året, men resultatet av konferensen innebar inget genombrott för nedrustningen i världen. Det dokument som kompromissades fram – under stor vända, vågar jag påstå – kan av den optimistiske tolkas som ett steg i rätt riktning. Det långsiktiga handlingsprogrammet innehåller många framåtsyftande beslut om medel och metoder i nedrustningsansträngningarna, men de flesta är av formell karaktär och förutsätter för sitt förverkligande nya förhandlingar, nya beslut, nya konferenser. I sakfrågan – minskning av kärnvapenarsenaler och konventionella vapen – fattades inga bindande beslut.

Jag vill inte underskatta enigheten om att stöpa om de tidigare nedrustningsorganen till nya organ med flera stater som deltagare. Det är möjligt att Frankrikes deltagande nu – och kanske också Kinas – kan få stor betydelse. Men den centrala frågan, om konkret nedrustning eller förbud mot användande av de värsta terrorvapnen, förblev olöst. Stormakterna gav inte heller något på hand om en reducering av sina strategiska vapen eller om att ett fullständigt provstopp, som man så länge förhandlat om, stod inför sitt förverkligande. Detta är minst sagt nedslående och oroande. Jag delar utrikesministerns uppfattning att det innebär att den kvalitativa kapprustningen kan fortgå ohämmat och att detta i sin tur bidrar till att underminera ansträngningarna att hindra kärnvapenspridningen. Vi måste aktivt och kraftfullt medverka i den internationella opinionsbildningen och försöka pressa stormakterna till att i världsfredens intresse enas, innan det är för sent.

Så några ord om Mellanöstern, där president Carter nu har slutfört sin medlarresa. Läget i förhandlingarna mellan Egypten och Israel har ju länge varit kärvt. I snart ett och ett halvt år har vi väntat på resultat av president Anwar Sadats fredsinitiativ. Jag skall inte upprepa vad jag sade i fjolårets debatt om Israels självklara rätt till säkerhet för sin nationella existens.

Israel motiverar sin vägran att följa säkerhetsrådets enhälliga beslut om att ockuperade områden skall utrymmas med nationella säkerhetsintressen. Men fred och säkerhet är icke bara en fråga om militär styrka och gränsernas dragning. I högsta grad är det också en fråga om politiskt förtroende, internationellt och mellan Israel och Israels grannar. Fred med den största grannen Egypten måste vara en positiv förtroendeåtgärd, som skulle stärka den israeliska statens säkerhet och främja freden i Mellersta Östern. I utrikesdeklarationen sägs egentligen detsamma som jag nu har sagt, mer kanske med andra ord. Jag noterar i varje fall att regeringen klart säger ifrån att den israeliska bosättningspolitiken är ett hinder på vägen mot en verklig fred. Tyvärr finns det inga tecken som tyder på att den israeliska regeringen är beredd att ompröva sin bosättningspolitik, vilket är allvarligt från fredens synpunkt. Det är möjligt att president Carters medlarresa resulterar i ett avtal mellan Egypten och Israel och att frågorna på något sätt får sin lösning. Vi skulle hälsa detta med mycket stor tillfredsställelse. Men ett avtal som inte tillvaratar Palestinaarabernas intressen skapar inga garantier för fred i Mellersta Östern. Tvärtom kan det leda till ökade motsättningar. Jag delar den i deklarationen redovisade uppfattningen att Palestinaaraberna bör ha rätt att ge uttryck åt sin nationella identitet inom ramen för en egen statsbildning och att de bör ges möjlighet att medverka i en uppgörelse som rör deras egen framtid och som innehåller förpliktelser som de skall iakttä. Lika självklart är det, att när vi konstaterar att PLO är det mest representativa språkröret för Palestinaaraberna, innebär detta inte att vi godkänner organisationens alla mål och medel.

Vi vet ännu inte med säkerhet vad president Carter uppnått med sitt besök i Mellersta Östern, men enligt hans egna uttalanden i natt tycks grunden för ett kommande fredsavtal vara lagd. Det är i så fall en stor framgång för president Carter. Han är den förste USA-president som insett att det inte kunde bli någon fred i Mellersta Östern utan en lösning av palestiniernas problem.

Har presidenten verkligen lyckats övertyga den israeliska ledningen om detta är det en stor framgång, en framgång för världsfreden. Då öppnas nämligen inte bara vägen till ett avtal mellan Egypten och Israel utan hela situationen på sikt i området kommer att genomgå en radikal förändring.

Har å andra sidan Palestinaarabernas problem skjutits åt sidan för att det skulle bli möjligt att sluta ett separatavtal mellan Egypten och Israel, är jag rädd att ett sådant avtal kommer att skrivas i sand. Ett minimum måste vara att den ordning som skall gälla för övergång till självstyrelse för palestinierna på Västbanken och i Gaza finns med i avtalet.

Fred i Mellersta Östern utan att Palestinaarabernas problem får en lösning är ingen riktig fred utan innebär ett permanent osäkerhets- och krigstillstånd. President Carter och hans medarbetare tycks ha haft denna övertygelse med

sig i bagaget på fredsresan. Låt oss hoppas att de inte övergav den utan att ett kommande fredsavtal tar hänsyn till Mellersta Österns huvudproblem – palestiniernas framtid.

Förste vice talmannen TORSTEN BENGTSO (c):

Herr talman! Under senare år har både Sverige och andra länder insett att det inte är de egna deklarationerna som avgör andra länders uppfattning om oss, utan den bedömningen sker efter våra handlingar och vår inställning till olika internationella problem. Det gäller således att vara lyhörd för vad andra länder anser om oss – för att vi skall kunna få vetskap om huruvida vår ställning verkligen är den vi själva anser. Med dessa reservationer torde man dock kunna säga att Sverige uppfattas som ett neutralt land utan allianser med vare sig det ena eller det andra blocket. Det framgår bl. a. vid val av ledamöter i internationella kommittéer och institutioner, där Sverige brukar hänföras till den neutrala gruppen. Avvikande meningar har dock ibland framförts, t. ex. av en känd engelsk politiker, som ansåg att Sverige alls inte var neutralt.

Ett andra observandum man kan göra om svensk utrikespolitik är att den präglas av stor enighet. Detta har ytterligare manifesterats i dagens debatt.

Det är också glädjande att kunna konstatera att ingen av de tre regeringar som funnits under de senaste fyra åren på något sätt har avvikit från de grundläggande principerna i svensk utrikespolitik.

När vi vänder blicken längre utåt och ser på den världspolitiska situationen visar det sig att vi i stora delar av världen tyvärr inte kan finna enighet, förståelse eller tolerans. Ländernas egna tal i internationella sammanhang präglas visserligen av stor fredsvänlighet, men som Sven Andersson i Stockholm har sagt tidigare är resultaten ofta magra. Ett tal i exempelvis nedrustningsdebatterna i Förenta nationerna består nästan alltid av tre huvuddelar. Först kommer en målände beskrivning av vapnens förfärlighet och de fruktansvärda summor allt detta kostar, hur mycket man skulle kunna göra om dessa pengar användes på ett förnuftigare sätt. Den andra delen består ofta av en högstämmd förklaring om hur fredsvänligt det egna landet är. Det finns knappast någon måtta på hur mycket man vill göra för fredens sak. Den tredje delen består av en mängd ursäkter för att man själv inte nedrustar utan i stället ständigt ökar sin vapenarsenal.

Något som gör fredsförhandlingarna så mycket svårare är att åtskilliga länder visserligen har förslag om hur fredsarbetet skall bedrivas men att det sällan går att sammanjämka dessa förslag. Resultatet blir så ingenting eller möjligen en urvattnad resolution som inte förpliktigar till någonting. Skulden för alla dessa misslyckanden måste till största delen läggas på stormakterna, och det har också framhållits av svenska delegater t. ex. vid nedrustningsförhandlingarna i Genève. I ett tal för ett par år sedan under nedrustningsdebatten i FN framhöll en av de förutvarande presidenterna i FN, Amira Sing från Sri Lanka, just de många vackra talen och de otaliga resolutionerna, som dock ledde till så litet.

Det är att observera att man hittills knappast kommit fram till några nedrustningsresultat, utan debatten stannar vid att röra sig om begränsning av rustningarna. Man skulle alltså möjligen kunna stoppa vid den nivå som man nu har, men att verkligen åstadkomma en nedrustning är det inte tal om. Med vad jag nu sagt har jag inte underkänt Förenta nationerna som instrument för mellanfolkligt samarbete utan mera medlemsstaternas och då i synnerhet stormakternas svaga vilja att nå verkliga resultat.

Herr talman! Enighet föreligger om så mycket som har sagts i regeringens deklaration i denna debatt, att det bara är några få avsnitt som jag egentligen vill göra några kommentarer till. I regeringsdeklarationen har utrikesministern berört miljöproblemen i internationellt perspektiv, och det är en av de viktigaste och mest angelägna frågor som föreligger just nu. Till detta vill jag också lägga frågan om hushållning med världens resurser. Det är uppenbart att det krävs en rad av åtgärder för att hejda resursslöseriet. Vi vet att världens resurser inom många områden är begränsade, och det gäller att skapa en tillvaro där vi brukar utan att förbruka.

Centerpartiet har i flera år krävt att en nationell hushållningsplan för våra naturresurser utarbetas. Det är ett krav som trepartiregeringen tog fasta på då man tillsatte natur- och resursutredningen. En övergripande plan för hushållning med naturresurser borde enligt vår mening också utarbetas på det internationella planet och ligga till grund för FN:s fackorgan i deras biståndsarbete och också utgöra handlingslinjer för enskilda länder. Det är också angeläget att det i internationella sammanhang sker en forskning kring och utveckling av resurssnåla tekniker. Den svenska regeringen bör föreslå att FN tar initiativ till att utarbeta en hushållningsplan för naturresurserna i världen.

Jag vill också framhålla att vi behöver ytterligare kunskap och bättre beredskap inför framtiden. Därför måste vi gå vidare och kartlägga bristerna i vårt sätt att hantera naturen och resurserna. Då får vi ett bättre underlag i den övergripande planeringen av framtidens samhälle. Sverige bör ta initiativ till ett internationellt ekologiskt forskningsinstitut. Ett sådant institutcentrum, som gärna kan ha det internationella fredsforskningsinstitutet SIPRI som förebild, skulle kunna ge viktiga bidrag till kunskapen om resurssituationen, miljöpåverkan av olika verksamheter och processer samt kartlägga möjliga handlingsvägar för framtiden.

Enighet föreligger om den svenska utrikespolitikens grundprinciper. Dock föreligger det inte enighet inom vårt land om ett av de stora riskmomenten i världens fredspolitik, nämligen om kärnkraften.

Användningen av kärnkraften för s. k. fredliga ändamål bereder vägen för produktion av kärnvapen. Ju mera kärnkraften används och breder ut sig, desto större blir också risken för att allt flera länder kommer att vara i besittning av kärnvapen med alla de hot mot freden som det innebär. Den nuvarande svenska regeringen fortsätter marschen in i kärnkraftssamhället. Vid energibeslutet 1975 deklarerade folkpartiet att det skulle vara högst elva reaktorer. Därefter medverkade folkpartiet till att upplösa trepartiregeringen genom att inte stanna vid tio. Nu accepterar regeringen tolv reaktorer. Var

Onsdagen den
14 mars 1979

---

*Utrikes- och
handelspolitisk
debatt*

skall folkpartiet sluta i sin kärnkraftsiver?

Om folkpartiet, och också andra kärnkraftsivrare, fortsätter marschen in i kärnkraftssamhället, kan detta utöver andra olägenheter också medföra svårigheter för fredsarbetet. Om t. ex. svensk kärnkraftsindustri söker sig ut på den internationella marknaden och därmed sprider kärnkraften ytterligare så ökar också risken för att kärnvapnen kommer i händerna på allt flera.

Det har hänt många gånger att produktionen av varor som i och för sig varit avsedda för fredligt bruk indirekt kunnat användas för stridsändamål. Detta är i högsta grad fallet med kärnkraften. S. k. fredlig användning av kärnkraft kan starkt medverka till att kärnvapnen får en vidsträckt spridning.

Herr talman! Inom den tid som är anslagen till varje talare i denna debatt skall jag också ägna några minuter åt det handelspolitiska avsnittet, som presenterats av handelsministern. Det är ju mycket glädjande, vilket handelsministern påpekade, att handelsbalansen förbättrades kraftigt under år 1978. Förutsättningarna för den svenska exporten hade ju under den senaste tiden av Palmeregeringen försämrats kraftigt. Kostnadsökningarna på svenska varor hade varit ca 40 %, och detta hade orsakat att Sverige mist mycket av de marknadsandelar som vi tidigare haft. Grunden till förbättringen både av Sveriges ekonomi i allmänhet och av handelsbalansen lades av Fälldinregeringen genom de beslut som fattades 1977.

Det var framför allt omläggningen av valutapolitiken – devalveringarna i april och augusti 1977 och inte minst utträdet ur valutaormen – som åstadkom förbättringarna. Också beslutet att hålla kostnadsbelastningen i näringslivet i form av arbetsgivaravgifter och socialförsäkringsavgifter oförändrad var betydelsefullt. Därigenom förbättrades den svenska konkurrenskraften, samtidigt som dämpningen av efterfrågan inom landet skapade incitament för företagen att öka sina exportansträngningar.

Riksbankens strama bestämmelser mot alltför stora konsumentköp bidrog likaså. Ett mycket viktigt bidrag till förstärkning av konkurrenskraften gavs också av det ansvarsfulla avtal som träffades på den privata arbetsmarknaden våren 1978 för 1978 och 1979. Näringslivet bereddes kreditmöjligheter, så att företagen egentligen inte har haft några svårigheter i den vägen. I detta sammanhang skulle det vara intressant att veta om socialdemokraterna fortfarande framhårdar i påståendet att devalveringen och utträdet ur valutaormen var en felaktig politik.

Att förbättra handelsbalansen var ett av trepartiregeringens främsta strävanden, och det är glädjande att kunna konstatera att ett underskott i utbytet av varor på 4,5 miljarder 1977 förbyttes i ett överskott på 6,5 miljarder 1978. Förbättringen av exporten började redan under sista kvartalet 1977 och fortsatte sedan, så att ökningen under första hälften av 1978 uppgick till inte mindre än 12 %. Av konjunkturinstitutets preliminära rapport om nationalbudgeten 1979 framgår att marknadsandelsvinsterna under andra halvåret 1977 och första halvåret 1978 spelade en avgörande roll för exportökningen.

Oavsett vilka meningar vi har om svensk ekonomi så är det nödvändigt att satsa på exporten. Under den socialdemokratiska regeringen upplånade vårt

land mellan 20 och 25 miljarder kronor utomlands, och tyvärr har den svenska ekonomin varit sådan att vi har tvingats fortsätta upplåningen. Givetvis är en sådan upplåning inte möjlig att fortsätta med, utan vi måste i stället sträva efter att få balans i den svenska ekonomin.

Av de åtgärder som måste vidtagas bör nämnas att det blir nödvändigt att även i fortsättningen föra en stram valutapolitik. Regeringens budgetförslag är underbalanserat med 45 miljarder. De pengar som därigenom strömmar ut till svenska folket kan absolut inte i större utsträckning få användas till konsumtionskrediter. Det är produktionen som bör gynnas och i synnerhet den produktion som är avsedd för export. Samtidigt måste vi bevaka att det svenska kostnadsläget inte blir för högt i förhållande till andra länder. Man måste beakta att pålagor på svensk företagsamhet som snedvrider konkurrensen gentemot andra länder inte får förekomma. En sådan skatt som mervärdeskatten är ju konkurrensneutral, den uttages både på svenska och importerade varor, medan däremot arbetsgivaravgifter o. d., i vilken form de än presenteras, endast drabbar de svenska producenterna. En betydande liberalisering av handeln har förekommit under de senare decennierna. Det är sannolikt att Sverige haft fördelar av denna liberalisering. Med vårt lands avsevärda export är det viktigt att vi verkligen kan få avsättning för våra produkter. Det kan i vissa lägen vara riktigt att genom protektionistiska åtgärder skydda svensk produktion, men det får ske med försiktighet så att vi inte möts av liknande och kanske ändå hårdare åtgärder från våra köpare. Jag vill dock understryka att beredskapssynpunkter måste beaktas även när vi behandlar de svenska handelsfrågorna.

I vår handelspolitiska debatt måste vi böja oss för fakta. Mer än två tredjedelar av den svenska handeln sker med EG-länderna. Det har sagts vid många tillfällen – också i dag av Lars Werner – att den svenska handeln borde inriktas på andra länder, i synnerhet de socialistiska länderna, och att vi skall utvidga vår handel med de länderna. Ja, gärna det, men eftersom handeln med hela östblocket inte representerar mer än 5–6 % av den svenska handeln, går det inte att helt hastigt utöka den – om det alls går. Det är snart 20 år sedan Sverige deklarerade att handeln med östblocksländerna bör öka. Östblocksländerna har emellertid dåliga möjligheter att hävda sig i världshandeln. Därför är det förklarligt att inte heller Sverige har lyckats öka sin handel nämnvärt åt det hållet.

Herr talman! Jag vill sluta mitt anförande med att säga att den handelspolitik som grundlades under Fälldinregeringen bör fortsätta. Följer vi dessa riktlinjer, bör vårt handelsutbyte med andra länder också i fortsättningen kunna utvecklas i en gynnsam riktning.

Andre vice talmanen tillkännagav att anslag utfärdats om sammanträdets fortsättande kl. 19.30.

Utrikesministern HANS BLIX:

Herr talman! Efter att ha hört de senaste anförandena, av Sven Andersson i Stockholm och Torsten Bengtson, vill jag gärna bekräfta att den enighet som

jag i morse kunde konstatera föreligger mellan de fyra stora partierna står sig. Det är bara på ett par punkter som jag vill göra några kommentarer.

Sven Andersson talade om sambandet mellan fred och social rättvisa, och tidigare i dag talade Olof Palme om att ur nöd och svält uppstår våld. Jag håller gärna med om att det finns ett samband mellan fred och social rättvisa. Vi kan se att i många länder där den sociala rättvisan har trampats under fötterna är också samhällsfreden i fara.

Jag kan också, tycker jag, på mycket lång sikt se risker för freden i världen på grund av att somliga länder lever i överflöd, medan andra länder lever i nöd. Det innefattar otvivelaktigt risker på lång sikt. Men jag tror att det vore alltför optimistiskt att våga hävda att bara därför att levnadsstandarden stiger, bara därför att större resurser är tillgängliga i något land, skulle risken för våld där vara mindre. Tvärtom är det väl så, att vi i vårt sekel har sett hur även mycket rika stater har blivit mycket krigiska stater.

Fastän jag således är helt och hållet överens med både Sven Andersson och Olof Palme om vad de sade om behovet av social rättvisa för åstadkommande av fred mellan stater, tror jag inte att vi får vara alltför optimistiska och tro att en bättre social rättvisa nödvändigtvis garanterar freden i världen. För det behövs det nämligen många fler åtgärder. Jag är också övertygad om att de har samma uppfattning som jag.

Låt mig sedan till Torsten Bengtsons kommentar, framför allt om kärnkraftsanvändningen, säga att vi vid den fredliga användningen av kärnkraft givetvis också uppmärksammar dess eventuella samband med kärnvapen. För att förhindra att den fredliga användningen av kärnkraft skall leda till förvärv av kärnvapen har Sverige anslutit sig till icke-spridningsavtalet, och vi vill med alla medel främja också andra parters anslutning till detta. Inom ramen för avtalet etableras under internationella atomenergiorganet kontroller av olika transaktioner och användning av kärnkraft. Det är således ett viktigt avtal.

Vi har även andra internationella överenskommelser, som alla syftar till att förhindra att en fredlig användning av kärnkraft skulle kunna leda till förvärv av kärnvapen. Sverige tillämpar dem i sitt internationella uppträdande. Jag förde i deklarationen också in ett nytt element, som jag tror är viktigt, nämligen att det inte räcker att förhindra att det fredliga utnyttjandet av kärnkraft leder till kärnvapenförvärv utan att vi också behöver ha gemensamma internationella normer för att förhindra att användningen av fredlig kärnkraft leder till risker för säkerhet och hälsa. Vi behöver säkerhetsnormer för hanteringen av kärnkraftsverk och inte minst för hanteringen av avfallet. Regeringen har tagit upp den frågan på internationell nivå, och vi kommer att fortsätta att driva den. Det räcker ju inte med att bara Sverige förvarar sitt avfall på ett betryggande sätt, utan vi vill naturligtvis att även andra länder som har kärnkraft – Östtyskland, Österrike eller vilka länder det än må vara – gör det.

En sista kommentar till Torsten Bengtsons anförande. Han sade att folkpartiregeringen fortsätter marschen in i kärnkraftssamhället. Jag tror att det är en total missuppfattning. Den energiproposition som läggs fram

innebär precis tvärtom att vi sätter stopp för marschen in i kärnkraftssamhället vid tolv reaktorer. Det är den väsentliga innebörden av propositionen, och det innebär alltså inte någon fortsatt marsch.

Förste vice talmannen TORSTEN BENGTSO (c) kort genmäle:

Herr talman! Jag uppskattar givetvis regeringens strävan att få internationella normer i fråga om säkerheten. Det är bara det att jag är mycket pessimistisk inför möjligheterna att över huvud taget uppnå sådana resultat att det kan upprättas några normer. Det står i regeringsdeklarationen: "Opinionen i Sverige och flera andra länder har med rätta krävt garantier för att avfallslagring, utsläpp, fysiskt skydd av klyvbart material m. m. skall vara sådant att full trygghet mot skador finns både nu och i framtiden."

Detta är högaktuellt i dag. Hur är det med avfallslagringen? Vi har nyligen fått veta att amerikanska forskare anser att den frågan inte är löst. Hur är det med utsläppen? Företrädare för Sveriges fiskare har gjort uppvaktningar och sagt att kärnkraftverken förstör för dem. I fråga om det fysiska skyddet mot klyvbart material har vi fått veta att fem kärnkraftverk på den amerikanska västkusten måste stängas därför att de inte är säkra. Vi får rapport efter rapport av det slaget, men ändå skall vi här i Sverige gå vidare.

Det är bra om folkpartiet stoppar vid tolv aggregat. Folkpartiet stoppade vid elva så sent som i november 1978 men är nu i mars berett att acceptera tolv. Det är klart att detta gör att man blir undrande, men jag noterar med tacksamhet utrikesministerns deklaration och avvaktar med spänning framtiden och hoppas att man nu verkligen stoppar vid tolv.

Icke-spridningsavtalet är naturligtvis en god sak, om det nu står sig i en kritisk situation – detta kan ingen nu avgöra. När det gäller andra avtal har två stora länder, Kina och Frankrike, inte accepterat avtalet om testförbud. Därför blir osäkerheten stor. Det kan också tänkas att fler länder kan få atomvapen genom att den fredliga användningen av kärnkraft sprids mer och mer. Det kan även gälla länder som inte respekterar internationella överenskommelser på samma sätt som de nuvarande kärnvapenländerna gör. Min oro har därför tyvärr inte stillats av vad utrikesministern sade.

STAFFAN BURENSTAM LINDER (m):

Herr talman! Efter den handelspolitiska deklaration som handelsministern avgivit är det rimligt att debatten åtminstone i en vända handlar om sådana frågor, och jag tänkte ta upp just några handelspolitiska problem.

Den ekonomiska välfärden skulle vara mycket mindre om det under efterkrigstiden inte kunnat ske en långtgående frigörelse av världshandeln. Detta bör understrykas eftersom det numera i debatten ibland visas bristande förståelse för den stora betydelse som en fri handel har.

Utrikeshandeln tillåter varje land att tillverka sådana varor som man är bäst på att göra och sedan importera sådant som det är dyrt att tillverka själv. Denna arbetsfördelning ger stora vinster. Utrikeshandeln gör det också möjligt att sänka kostnaderna genom långa tillverkningsserier. En fördel därutöver är att hård konkurrens mellan företagen på världsmarknaden ökar

effektiviteten och ger konsumenterna mer för pengarna. Priserna blir lägre. Konkurrenterna driver också på det sökande efter förbättringar av metoder och produkter som tillsammans utgör ekonomisk tillväxt.

De här fördelarna är särskilt påtagliga för små, högt industrialiserade länder som Sverige. För dem är möjligheter till specialisering och till långa serier viktigare än för de stora länderna med omfattande hemmamarknader. För små länder tillkommer också fördelar genom de fasta regler inom världshandeln som kunnat framförhandlas under efterkrigstiden. Stora länder skulle genom sin tyngd kunna buffla sig fram utan sådana regler, men för de små länderna skulle osäkerheten om vad en handelspartner tar sig till skapa en otrygghet som skulle försvåra risktagande och nyinvesteringar. Att respekten för de här reglerna vidmakthålls är viktigt för Sverige, särskilt i ett läge där vi behöver ha ett exportöverskott. Och det behöver vi för att kunna betala andra utgifter, t. ex. turism i utlandet. I en värld där fri handel inte tillåts råda sneglar länderna på hur handeln med var och en av deras handelspartners balanserar, och det blir svårare att få till stånd ett behövligt handelsöverskott.

Av dessa skäl har vi ett intresse av att försöka vidareutveckla den fria handeln och själva iakta de regler den bygger på. Av samma skäl måste vi också med oro iakta de tendenser som nu finns i världsekonomin att på olika sätt begränsa den fria handeln.

Under flera år har ansträngningar pågått i den internationella handelsorganisationen GATT att motverka protektionism och i stället ta ytterligare steg i riktning mot en frigörelse av handeln. Stora rubriker i dagspressen har inte de här förhandlingarna skapat, men de är viktiga och det är förträffligt att de nu synes gå i lås. Väsentliga tullsänkningar bör därmed kunna uppnås. Eftersom tullarna redan tidigare steg för steg har sänkts, har siktet i de här förhandlingarna inställts också på att försöka disciplinera och begränsa den långa raden av andra handelshinder än tullar och kvoter, dvs. de s. k. icke-tariffära, men lika skadliga, handelshindren. Ett exempel på sådana handelshinder är industrisubventioner. Att begränsa de icke-tariffära handelshindren har tätt sig som än mera betydelsefullt då de blivit mera framträdande, inte bara relativt, utan också absolut. Just dessa metoder har tillgripits när andra länder under senare år försökt begränsa konkurrensen utifrån.

Man har tillgripit sådana icke-tariffära handelshinder eftersom det för dem inte funnits lika fasta begränsningsregler som för tullar och kvoter. Sådana regler har saknats delvis därför att dessa handelshinder tidigare inte har varit så framträdande, men framför allt därför att regler är svåra att formulera och svåra att övervaka. Just detta innebär att det kan bli svårt att förhindra en nyprotektionism i den här formen när frestelserna är stora för olika länder att i beträngda lägen söka kortsiktiga lösningar, även om dessa lösningar mycket snabbt skadar inte bara andra länder utan även det egna landet. För att förhindra att den fria handel som är grunden för efterkrigstidens välståndsutveckling inte urholkas på denna smygväg, är det angeläget att se till att förhandlingsrundan i GATT också i dessa avseenden avsätter praktiska resultat. Annars riskerar den att till en del bli en pappersprodukt som utlöser

besvikelse och skada.

Herr talman! Parallellt med att vi bidrar till att stärka GATT-samarbetet bör vi slå vakt om och vidareutveckla det ekonomiska samarbetet inom Västeuropa. Med EFTA- och EG-länderna har vi – som vi påminns om i debatten – två tredjedelar av vår utrikeshandel. Att se till att åtminstone de europeiska handelsförbindelserna inte skadas av några protektionistiska tendenser är en i dagens läge betydelsefull, om än defensiv, uppgift. Att gå därutöver och förbättra förutsättningarna för denna handel är ett viktigt led i en offensiv ekonomisk politik. Under trepartiregeringens tid inleddes medvetna ansträngningar att förbättra förbindelserna med EG. Det är glädjande att se att dessa ansträngningar krönts med framgång även i en tid då det protektionistiska trycket varit starkt.

Det finns flera anledningar till att man mitt uppe i försöken att ytterligare frigöra handeln kan se så många ansatser till att röra sig åt det andra hållet och införa olika typer av handelshinder. Ett skäl är de struktursvårigheter som gjort sig gällande i många industriländer. Dessa strukturkriser har sitt ursprung i att omställningar är nödvändiga i en dynamisk världsekonomi. Alla vill ha frukterna av en dynamisk utveckling, eftersom endast en sådan dynamik kan ge ekonomiska förbättringar. Man vill dock numera ogärna acceptera de påfrestningar som tillväxten oundvikligen är förknippad med i form av krav på omställningar. Men att inte godta omställningar är att inrikta sig på stillastående, stagnation.

När ekonomisk tillväxt likväl äger rum i andra länder ställs man inte desto mindre inför krav på omställningar. Nya konkurrenter gör sig gällande och hotar både de egna exportnäringarna och hemmamarknadsindustrierna. Försöker man likväl undvika anpassningar blir det inte längre fråga om stagnation utan om tillbakagång. Ett växande antal tidigare lönsamma näringar övergår till att bli krisbranscher, belastningar på folkhushållet.

De snabbast växande länderna är f. n. en grupp u-länder som är i färd med en kraftfull industrialisering. På flera sektorer erbjuder dessa nya industriländer en skarp konkurrens gentemot de redan etablerade industriländerna. De struktursvårigheter som blivit följderna har gett upphov till många handelshindrande skyddsåtgärder och krav på ännu fler. Men de protektionistiska argument som används för att motivera dessa ingrepp är svaga. Det sägs att vi inte kan klara konkurrensen med så utpräglade "lågloneländer". Men Sverige har i själva verket ett stort exportöverskott gentemot dessa länder. Detta exportöverskott har t. o. m. vuxit under senare år. Det går således att konkurrera framgångsrikt t. o. m. på de här ländernas egna hemmamarknader. Att vi har ett exportöverskott innebär också att vi snarare har tjänat än förlorat arbetstillfällen genom handel med dessa länder. Det förhållandet att vi kan köpa billiga produkter från dessa lågprisländer, som de ibland kallas, borde självfallet även det ses som en fördel.

Jag vill så starkt understryka dessa förhållanden, eftersom det fenomen som de nya industriländerna utgör kommer att få en ökad betydelse på världsmarknaden och eftersom det är så viktigt att förstå innebörden i vad som händer.

En ny konkurrent är en ny kund. Det är en ny kund därför att de exportinkomster den nya konkurrenten förtjänar används till import. Men den nya konkurrenten blir en ny kund för Sverige under den viktiga förutsättningen att vi lyckas i omställningen i vår egen ekonomi och tillverkar varor som efterfrågas på dessa nya, snabbt växande marknader.

Det är därför viktigt för oss att driva en näringspolitik och en ekonomisk politik som inte inriktas på att så att säga konservera den bestående industristrukturen. En sådan politik är dömd att misslyckas. Den räddar inga jobb. Det är därför som vi moderater vill ha en skattepolitik som gör det lönande att arbeta och utveckla företag och satsa på framtiden. Vi vill ha en utbildning av hög kvalitet, som måste vara grunden för den forskning och produktutveckling som är en förutsättning för en konkurrenskraftig tillverkning. Vi vill slå vakt om den drivkraft som marknadshushållning och enskilt initiativ kan ge.

En ekonomisk politik med denna inriktning kan göra det möjligt för Sverige att ta till vara de chanser som finns och inte bli ett stagnerande land med struktursvårigheter och svårigheter att konkurrera och därmed med svårigheter att utnyttja de fördelar som världshandeln ger. Detta är också slutsatser som har dragits i ett antal näringspolitiska rapporter under senare tid.

Från socialdemokratiskt håll har ibland riktats skarp kritik mot den konkurrens de nya industriländerna utvecklar. Jag antar att en del av denna kritik är ideologiskt betingad. De u-länder som har haft framgång i sina utvecklingsansträngningar har litat till de drivkrafter som marknadsekonomi och enskild företagsamhet kan ge och som visat sig vara förutsättningar för att utnyttja de fördelar som en intensiv utrikeshandel erbjuder. Däremot har de u-länder som mera litat till en socialistisk planhushållning och vänt sig bort från exportmarknaderna haft föga framgång. Även om man förvisso med våra mått mätt kan kritisera mycket i de nya industriländernas ekonomi har dock levnadsstandarden för de stora massorna i dessa länder snabbt förbättrats, medan de centralplanerade u-länderna mera kännetecknats av fortsatt massfattigdom.

Socialdemokraterna har ofta framfört den synpunkten att löneförhållanden och arbetsmiljöer i de nya industriländerna är sådana att man borde ha rätt att protestera genom att tillgripa handelshinder. Man har krävt att en sådan rätt skall ges i en s. k. socialklausul. Regeringsdeklarationen innehåller en del synpunkter på de här problemen som jag i princip kan godta. Jag vill dock understryka att vill man ta till handelshinder för att man tror att man därmed förbättrar arbetsvillkoren, då bjuder logiken att man tillgriper sådana hinder gentemot alla importvaror som tillverkas på ett så att säga osocialt sätt och inte bara gentemot sådan import som konkurrerar just med vår produktion. Så t. ex. är säkert arbetsvillkoren dåliga ur många synvinklar i ett antal länder som vi importerar kaffe ifrån. Skulle det verkligen vara möjligt att förbättra dessa villkor genom handelshinder borde socialklausulens förespråkare kräva importrestriktioner också på kaffe. Men några sådana har man inte hört talas om. Det kan tyda på att motivet för socialklausulen ibland är förtäckt

protektionism och egoism och mindre ädelt än som först kan tyckas när det presenteras.

I själva verket kan handelshinder göra det svårare att åstadkomma den utveckling som i sin tur är en förutsättning för att kunna förbättra arbetsvillkoren.

I regeringsdeklarationen reses rent allmänt frågan, om handelspolitiken skall utformas mot bakgrund av moraliska värderingar av våra olika handelspartners. Jag delar den slutsats som redovisas, nämligen att vårt inflytande, så långt det räcker, måste utövas i FN och andra organ som sysslar med dessa frågor. I handelspolitiken skulle man snabbt råka i utrikespolitiskt farliga och moraliskt dubbelbottnade avvägningar om man försökte sig på att gå utöver eventuella FN-beslut om sanktioner och gradera våra handelspartners efter moralisk halt.

Men regeringen anser att Sydafrika utgör ett särfall och att vi här bör införa ett förbud mot investeringar. Vi skall inte blunda för att även ett sådant beslut, som är tänkt att verka mot en ohygglig rasdiskriminering och därför kan tyckas självklart, innebär en del vanskligheter. Sydafrika är unikt i sin rasdiskriminering. Men andra länder är unika i andra avseenden när det gäller övergrepp på mänskliga rättigheter. Sovjetunionen t. ex. förtrycker tre tidigare självständiga stater, de baltiska folken. Anser då regeringen att vi bör tillgripa ekonomiska sanktioner gentemot Sovjet? Nej, i stället driver man den omvända linjen, som jag också ställer mig bakom, nämligen att vi skall ha intensiva ekonomiska förbindelser med Sovjet, bl. a. för att den vägen försöka vidga även mänskliga kontakter och underlätta förbättringar.

Metallarbetarnas internationella federation har nått ungefär den slutsatsen när det gäller Sydafrika. Efter att ha haft en kommission på plats har man funnit att de utländska företagen där utgör den bästa kanalen för att, inte minst genom facklig verksamhet, förbättra arbetsvillkoren. Den avgörande frågan, om man vill påverka, blir ju till sist hur man påverkar – gör man det genom att vara på plats eller genom att dra sig tillbaka? Man kan förvisso komma till olika slutsatser, men saken är alls inte så självklar som regeringen gör gällande.

Jag noterade att utrikesministern tidigare i debatten sade att frågan om det skall kunna åstadkommas förändringar i Sydafrika framför allt blir en fråga om det tryck som skapas inifrån. Där är frågan om vi från svensk sida kan bidra eller inte.

Det är ett förbud mot nyinvesteringar regeringen vill införa och inte ett förbud för de företag som är på plats att fortsätta verksamheten i nuvarande omfattning. Men om man nu vill grunda sitt beslut på moral, varför förbjuder man inte svenska företag att alls vara kvar? Nej, det vill man inte göra därför att det skulle i ännu högre grad än ett nyinvesteringsförbud skada egna svenska ekonomiska intressen. Det innebär att den goda moralen kan säljas för en grynvälling: man gör en halvmesyr som blir dubbelmoral.

Vi skall också vara medvetna om att de demokratiska partierna i riksdagen under en följd av år sagt nej till ensidiga svenska bojkottåtgärder gentemot Sydafrika. En anledning till detta är utrikespolitiska hänsyn. Vi gör det

Onsdagen den
14 mars 1979

---

*Utrikes- och
handelspolitisk
debatt*

svårare att motstå påtryckningar på Sverige från andra länder – grupper – t. ex. de oljerika arabstaternas krav att andra länder skall delta i sanktioner gentemot Israel – om vi inte längre kan hänvisa till att vi inte vidtar bojkottåtgärder utanför FN:s ram.

Herr talman! Det är stora utmaningar som vi står inför i våra ekonomiska förbindelser. U-landsvärlden, de nya industriländerna, de nya rikedomar och den makt som ackumuleras i oljeländerna – allt detta är exempel på utmaningar som vi står inför. Det är betydelsefullt att vi lyckas i vår egen ekonomiska politik och ser till att vi kan anpassa oss till dessa förändringar och inte hamnar i en grupp av stagnerande industriländer utan i stället fortsätter vår dynamiska expansion.

OSWALD SÖDERQVIST (vpk):

Herr talman! Jag vill först ta upp en fråga som tidigare i debatten förevar mellan handelsministern och Lars Werner. Den gäller handelsministerns påstående om Sovjets sockeravtal med Cuba. Hadar Cars påstod att Sovjet köper kubanskt socker billigt och säljer det dyrt samt på det sättet utnyttjar Cubas beroende av Sovjet. Jag antar att handelsministern därmed avser det långsiktiga sockeravtalet, som slöts mellan Sovjet och Cuba 1974. Priset bestämdes till 65 cent per kilo. Världsmarknadspriset låg då något högre. I dag, fem år senare, när världsmarknadspriset på socker har dumpats till 13 cent per kilo, köper Sovjet fortfarande kubanskt socker för 65 cent per kilo. Det, Hadar Cars, är den långsiktiga råvaruavtalspolitik som tredje världens länder har efterlyst. Det är alltså solidaritet i sin mest praktiska tillämpning, men det talade inte Hadar Cars om.

Herr talman! De militära utgifterna i världen fortsätter att öka. Enligt SIPRI:s bedömningar uppgår de f. n. till omkring 400 miljarder dollar per år. Det är en ofattbart stor summa, och många jämförelser har gjorts för att vi skall kunna fatta vidden av vad det verkligen rör sig om. Jag avser inte att på nytt stapla upp de sifferuppgifter som visar de stora och snabbt växande skillnaderna mellan å ena sidan sociala utgifter, utgifter för hälsovård, utbildning och kultur och å andra sidan utgifter för rustningar. Det står ju klart för oss alla – eller borde åtminstone göra det – att resurser i världshushållet som går till rustningar måste tas från andra områden.

Det påpekas ofta att militärutgifterna i tredje världen ökar snabbare än i industriländerna och att dess andel av världens samlade rustningskostnader därmed blir större och större. Det är sant, men vad annat kan vi vänta oss. Efter hand som dessa stater frigör sig från kolonialt förtryck och andra beroenden, kan de inte göra annat än att försöka skaffa sig den bräckliga försäkring som ett nationellt, militärt försvar utgör.

Vi är ju själva måna om vår självständighet och anser oss ha råd att upprätthålla ett mycket dyrbart försvar. Vi bör därför inte sätta oss på några höga hästar när det gäller utvecklingsländernas militärutgifter. Allt tal om att dessa minsann borde skaffa mat, skolor och läkarvård åt sin befolkning, innan de skaffar vapen och bygger upp arméer, är konstlad indignation så länge vi i den rika världen inte företar oss något mera konstruktivt än att hålla i gång

våra egna rustningar. Ännu är proportionerna, fortfarande enligt SIPRI, sådana att tredje världen svarar för 15 % av rustningskostnaderna, medan industriländerna svarar för 75 %. Kina är då borträknat. Dessutom är fördelningen av tredje världens militärutgifter mycket ojämn med Västasien i den absoluta toppen och där Israel och arabstaterna svarar för en tredjedel av dessa 15 %.

Nej, herr talman, de verkliga syndarna på rustningarnas marknad är de välutvecklade industriländerna med de västliga, kapitalistiska staterna i täten. Här spelar rustningsindustrin en avgörande roll. Marknaden för krigsmateriel är idealisk för en kapitalistisk produktion. Den garanterar snabb försлитning och hög omsättning både i fred och, framför allt, i krig. Det finns därför ett stort intresse hos tillverkarna av krigsmateriel i de västliga marknadsekonomierna att genom forskning ta fram nya produkter, som kan presenteras statsledningarna som nödvändiga för den nationella säkerheten. De är så gott som alltid framgångsrika i sina ansträngningar. Det har också gällt och gäller fortfarande krigsmaterielindustrin i Sverige. Den utan all konkurrens ledande staten i rustningskarusellen är emellertid USA. Det är ett förhållande som har gällt under hela efterkrigstiden. När andra världskriget slutade 1945, hade USA mer än 70 % av världens industripotential samt full tillverkningskapacitet för vanliga atombomber och var på väg att starta tillverkning av vätebomber i industriell skala. Aldrig i världshistorien har en statsbildning eller grupp av stater haft en sådan överlägsenhet av industrikapacitet, tekniskt kunnande och forsknings- och råvaruresurser.

Världen i övrigt hade inte mycket att sätta emot. Tidigare industrialiserade och ledande centra, såsom Västeuropa och Japan, tillhörde förlorarna militärt, politiskt och ekonomiskt, oavsett vilken sida de hade tillhört under kriget. Sovjet och Östeuropa i övrigt, som just hade startat sin industrialisering under 1930-talet, var förhärjade och hade lidit fruktansvärda förluster både materiellt och i form av människoliv.

Det var således ett drömläge för USA och det läget har USA velat behålla. Varje minskning av försprånget har uppfattats som ett hot och utlöst konstruktion och tillverkning av nya, alltmer tekniskt fulländade och dyrbara vapen och vapensystem. Fortfarande har USA en topplacering när det gäller militärutgifter på ca 77 miljarder dollar per år jämfört med Sovjets ca 61 miljarder dollar. Skillnaden blir än mer markant, om vi jämför Atlantpakten, ca 124 miljarder dollar, med Warszawapakten, ca 72 miljarder dollar. Om vi till detta lägger alla andra paktsystem och militärallianser som USA har upprättat runt världen under efterkrigstiden, ökar gapet än mer, och det framstår klart vem som verkligen har drivit och driver upp militärkostnaderna i världen. Alla dessa senast nämnda siffror är hämtade från SIPRI:s statistik och gäller läget 1977.

Herr talman! Utvecklingen på atomvapenområdet har gått mot allt större variation både när det gäller storlekar och när det gäller teknisk utformning. Samtidigt har det skett en kvalitativ utveckling – om vi nu skall använda ett sådant begrepp i det här sammanhanget – av vad vi kallar konventionella vapen. Taktiska atomvapen, som kan användas direkt i strid, har funnits

länge i form av större eller mindre granater och bomber, möjliga att avfyra och fälla från vanliga artilleripjäser och flygplan. Variation har också åstadkommits när det gäller verkan, så att det finns laddningar med stor strålverkan och liten sprängkraft, de som kallas neutronbomber. Men även motsatsen, laddningar med stor sprängverkan och liten strålningseffekt, har konstruerats. På den konventionella sidan har laddningar med tryckvågseffekter, som är många gånger större än av motsvarande mängd vanlig trotyl, konstruerats. Dessa s. k. FAE-vapen utvecklas nu mot allt större detonationseffekter och närmar sig de taktiska atomvapnen när det gäller verkan och användningsområde.

Hela denna utveckling innebär att gränserna mellan atomvapen och konventionella vapen suddas ut och kan, särskilt i militära kretsar, minska respekten för atomvapen och sänka tröskeln för motstånd mot sådana vapen. Detta är en allvarlig utveckling, som inte kan stoppas genom t. ex. SALT-förhandlingarna, hur framgångsrika de än kan komma att bli. Det är därför positivt att den svenska regeringen har tagit initiativ för att få till stånd förhandlingar om denna grupp av kärnvapen och att den även arbetar aktivt för att den nya nedrustningskommittén skall nå goda resultat.

När vi talar om utvecklingen på vapenområdet, kan vi inte utelämna vapenbärarna. Här har skett en om möjligt ännu snabbare utveckling och förändring mot större effektivitet och precision än på själva vapenområdet. Interkontinentala robotar, antingen de är markbaserade och rörliga eller avsedda att avskjutas från undervattensbåtar, har fått en ökad träffsäkerhet som är förfärande. Träffsäkerhetens felmarginal är nu nere i några tiotal meter vid en bana från kontinent till kontinent, en bana som har sin högsta höjd långt uppe i atmosfären. Robotarna kan också förses med multipla stridspetsar, vilket innebär att de kan bära två eller flera laddningar, vilka kan inriktas och styras mot skilda mål oberoende av varandra. Även på detta område, de strategiska atomvapenbärande robotarnas område, leder USA stort framför sin närmaste konkurrent, Sovjetunionen. Enligt SIPRI hade USA 1977 knappt 12 000 stridspetsar burna av bombplan och robotar mot Sovjetunionens drygt 4 000. Frågan om vem som hotar vem, eller vem som besitter den största potentialen för "overkill", verkar naturlig i sammanhanget.

Även när det gäller de s. k. kryssningsrobotarna, som kan avfyra från marken mot markmål, från marken mot luftmål och från luften mot markmål, torde USA ha ett försprång i fråga om ledningssystem och annan teknik. Kryssningsrobotarna kan förses med atomvapenspetsar eller konventionella stridspetsar av den förutnämnda FAE-typen.

Kryssningsrobotarna är möjliga att utnyttja för strategiska kärnvapensystem i mindre länder. De flesta industriländerna och kanske några länder i tredje världen har teknisk kapacitet för att framställa dem. De är en direkt utveckling av de tyska V1-bomberna från andra världskriget. Eftersom de inte bara är militärt effektiva utan också relativt billiga att framställa, blir de speciellt attraktiva i tider när kostnaderna för att hålla de militära ambitionerna uppe stiger snabbt. Kryssningsrobotarnas främsta egenskaper är att de

kan gömmas och att de kan avfyras från praktiskt taget varje vapenbärare. De kan avfyras från ett flygplan i luften, från en ubåt, ett fartygsdäck eller ett lastbilsflak.

Det finns således all anledning att uppmärksamma denna och annan utveckling på vapenbärområdet, och det är tillfredsställande att Sverige här spelar en pådrivande roll.

Herr talman! Användningen av atomvapen och spridningen av dem kan inte skiljas från användningen av atomkraft och dess spridning över världen. Alltför länge har den tesen drivits av atomkraftens förespråkare att den "fredliga atomen" varit något helt skilt från de destruktiva krafter som atomvapnen representerar. Den boskillnaden går inte längre att upprätthålla. Atomkraft och atomvapen hör ihop, och det demonstreras inte minst av den politik som tillkännagetts i USA av president Carter och som innebär skärpta bestämmelser för handhavande och handel med reaktorbränsle, uppbyggnad och återvinning av plutonium.

Också här hemma tvingas allt fler att erkänna att det lättvindiga avfärdandet av detta samband inte längre är möjligt. Det är därför förvånande och ger anledning till skarp kritik av den svenska regeringen att den, trots detta, fortfarande bedriver en aktiv handelspolitik för att placera svenska reaktorer från Asea-Atom på världsmarknaden. Tidigare har försäljning till Iran och Turkiet varit aktuell, och nu senast har utrikesministrernas och handelsministrernas resa till Mexico på nytt ställt frågan om svensk atomkraftexport på dagordningen. Det är ett både ekonomiskt och säkerhetspolitiskt hasardspel som härigenom sätts i gång av utrikesminister Blix och handelsminister Cars. Det är *inte* förenligt med den utrikespolitik och det arbete för nedrustning som tidigare har gett Sverige ett gott rykte i världen.

Den nuvarande regeringen hänvisar i detta sammanhang, liksom tidigare regeringar gjort, till icke-spridningsavtalet och att försäljning inte kommer i fråga till länder som inte ratificerat detta avtal. Samtidigt vet alla något så när initierade hur svagt icke-spridningsavtalet är när det gäller att förhindra spridning. De riktlinjer som utarbetats av atomenergiexportörerna i den s. k. Londonklubben visar klart hur ofullständigt detta avtal är och hur litet det betyder när kommersiella intressen kommer med i sammanhanget.

Det är dubbelmoral av den svenska regeringen och den svenske utrikesministern att tala i högstämda ordalag om sina ansträngningar på nedrustningsområdet, samtidigt som den svenske *handelsministern* gör allt vad han förmår för att placera svenska atomreaktorer på den internationella marknaden till priset av långtgående exportkreditgarantier och ökad atomvapenspridning. En sådan politik bidrar inte till att öka Sveriges internationella anseende.

Herr talman! Atomvapnet är ingen papperstiger. Varje stat som försöker förringa dess verkningar och intala sina medborgare att det går att bemästra och att skydda sig mot det far med osanning.

Vi har den senaste månaden fått bevittna hur en atomvapenmakt på ett ytterst oansvarigt sätt startat ett anfaliskrig mot en av sina grannar. Med tanke på de risker som finns för att ett sådant konventionellt krig kan övergå i

ett atomvapenkrig och att vapenutvecklingen ständigt har ökat den risken, är Kinas öppna attack mot Vietnam en aggression som skarpt måste fördömas. Ingen stat, stor eller liten, har rätt att nonchalera den fara för mänskligheten som ett atomkrig innebär. Det finns inget skydd och inga säkra områden vare sig under eller ovan jord den dag ett sådant krig blir verklighet. Det bör vi ha i minnet när vi diskuterar både egna och andras rustningar.

ANNA LISA LEWÉN-ELIASSON (s):

Herr talman! Det saknas inte ämnen som är angelägna att ta upp i denna utrikespolitiska debatt. Av debatten har framgått att världen är full av motsättningar och konflikter som på ett eller annat sätt angår också oss. Ansträngningar för att lösa konflikterna genom förhandlingar misslyckas alltför ofta. Man söker uppgörelser med vapenmakt mellan länder och inom länder. Det ankommer på Sverige att ständigt pröva hur vi kan medverka genom vår politik för att motverka en utveckling som leder till ökat våld, en utveckling som i det långa loppet inte lämnar oss opåverkade.

Ett led i vårt lands ansträngningar att medverka till en fredlig utveckling ser vi i våra biståndsinsatser. I samarbetet med åtskilliga länder i fattigvärlden kan det dock inte undvikas att vi desslikes kommer i kontakt med både latent och öppna konflikter.

Det är inte min avsikt att i det här sammanhanget ta upp en diskussion om hur vi i det ena eller det andra biståndsfallet skall förhålla oss, men jag vill påstå att en lösning av vårt dilemma genom att avbryta ett samarbete sällan är en god lösning.

Den utrikespolitiska debatten ger partiernas representanter möjlighet att ta upp frågor som man särskilt intresserar sig för och vill ta fram. Jag har valt att i mitt inlägg ta upp situationen i södra Afrika. Det är för världsfreden en av de farligaste krishärdarna. Trots ansträngningar från många håll synes förhandlingslösningar bli allt mindre troliga. Blodsutgjutelsen är redan stor, och man måste frukta att det kommer att bli än värre.

Sverige har nära förbindelser både med flera av länderna och med de viktigaste befrielseörelserna i södra Afrika. Detta förhållande levandegör för oss denna avlägsna del av världen. Jag har aldrig förstått att vi skulle kunna undvika problemen, t. ex. i södra Afrika, och koncentrera vår uppmärksamhet på närområdet Norden–Europa. De internationella sammanhangen, som vi är beroende av, är mer sammansatta än så.

Vi socialdemokrater beklagar inte att vi kommit att arbeta i södra Afrika och förvisso dragit på oss en del bekymmer. Det är ju den konfliktfyllda situationen med politiskt förtryck, exploatering av människor samt kvardröjande orättvisor och fattigdom i denna region som varit skälet till att vi engagerat oss och velat vara aktiva.

Vårt land har i Förenta nationerna energiskt medverkat för att bekämpa de orättfärdiga förhållandena i södra Afrika. Det som präglar förhållandena där mer än något annat är apartheid, det grymma rasåtskillnadssystem som utövas i Sydafrika och Namibia och som har stort inflytande även i Rhodesia.

Majoriteten av folken i dessa länder, de färgade, saknar inflytande, deras rörelsefrihet är starkt begränsad, arbetsvillkoren är usla, familjerna splittras metodiskt, och regimen bygger upp motsättningar mellan olika grupper av svarta. Man härskar genom att splittra.

Då någon form av motstånd kommer till stånd bland människorna slås det obarmhärtigt ned. Fredliga demonstranter dödas – inte sällan gäller det barn och skolungdomar – och godtyckliga arresteringar äger rum.

Vi har hört och läst mycket om Soweto, symbolen för det onda liv som massorna i Sydafrika tvingas leva. Då jag helt nyligen fick tillfälle att se Soweto överensstämde anblicken ganska väl med min föreställning: oändliga rader av trista hus, jättestrålkastare som avslöjade vad som hände inom området, ett gatusystem gjort för kontroller och polisutryckningar. Det inre trycket, de sociala problemen, misären, människornas alla överlevnadsproblem hörde vi bara talas om. Kontrasten till de vitas stad i grannskapet var enorm. Där möter den besökande en ren och snygg stad med utmärkt service för den vite, med väl fyllda butiker med ett rikt utbud av lyxartiklar – som helhet en bild av stort välstånd.

Många har i dag talat om de särskilda åtgärder som är att vänta från regeringens sida och från riksdagens för att påverka förhållandena och för att få en ändring till stånd i Sydafrika. Jag tänker på åtgärder för att få de svenska företagen att begränsa sin verksamhet där. Jag skall inte närmare gå in på det nu. Jag hälsar med tillfredsställelse att riksdagen får tillfälle att fullfölja ett initiativ, som kan minska orättvisorna härnere.

Herr talman! En fortsatt press på Sydafrika har också till syfte att Sydafrikas illegala närvaro i och förtryck av Namibia bringas att upphöra. Nu framstår det som föga troligt att ett val i Namibia under FN:s beskydd kan komma till stånd inom den tid och på det sätt som man tänkt sig. I stället för att fullfölja FN-planen med en ordnad övergång till majoritetsstyre valde Sydafrika att framtvinga decembervalet.

Sydafrikas agerande har uppenbarligen till syfte att i Namibia upprätta ett för sina syften lämpat marionettstyre och att så splittring bland det namibiska folket. Tillvägagångssättet har varit en utmaning mot SWAPO i dess kamp att ge Namibias folk självbestämmande i ett oberoende och fritt land.

Sverige har stött SWAPO humanitärt under många år och var berett att bistå den regering som skulle träda till i Namibia efter fria och rättvisa val. Vi har hela tiden sökt understödja en fredlig lösning av Namibiafrågan. Vi förstår dock att folket i Namibia vid det här laget inte ser något annat alternativ än den väpnade kampen för sin frigörelse.

Det krav som nu reses i Sydafrika inför ett eventuellt val, nämligen att FN skall övervaka SWAPO-styrkor inte i Namibia utan i Angola och Zambia, leder självfallet till en ny konflikt med dessa båda länder.

Lika litet som när det gäller Namibia synes ett majoritetsstyre kunna komma till stånd i ett fritt Zimbabwe som resultat av förhandlingar och fria val. Människornas otålighet och krav på förändringar medger inte ytterligare tidsutdräkt.

Befrielseströrelserna inom Patriotiska fronten vinner terräng även om det

Onsdagen den
14 mars 1979

---

*Utrikes- och
handelspolitisk
debatt*

sker med väldiga upppoffringar. Frigörelsen fortskrider till priset av ett stort lidande hos folket. Alla drabbas, inte minst kvinnor och barn som tvingas att fly från sina hem och från sina länder.

Frontstaterna Angola, Moçambique, Botswana och Zambia har fått ta emot allt större flyktingströmmar, och dessa länder får bära det primära ansvaret för flyktingskarornas nödtorftiga bärning.

Vid en SIDA-resa för drygt en månad sedan kunde jag själv iaktta de väldiga problem som försakats dessa länder som skall tjäna som basområde och som flyktingskydd. Det är en tung börda som läggs på dessa fattiga länder som så väl behöver använda de tillgängliga resurserna för egen del. Världssamhället lämnar dem alltför övergivna att ta påfrestningar. Solidariteten från de rika länderna är klen. Flyktingkommisariens resurser räcker på intet sätt till för att täcka de ständigt växande behoven.

Ett läger för kvinnor och barn utanför Lusaka hade en ytterst bristfällig utrustning. Det fanns inte ens en madrass på golvet att sova på. Nyförlösta kvinnor och små barn trängdes i stora salar utan spår av bekvämligheter, med bokstavligen endast tak över huvudet. Lägerinvånarnas antal, då 8 000, växte för varje dag. Försörjningen med mat vållade bekymmer. Vårdlandet Zambia förutsåg en påtaglig bristsituation.

I små notiser i svenska tidningar kan vi läsa att lägren attackeras från luften av Rhodesia. Det sägs eller underförstås att det gäller läger för gerillan. Men så är det inte. Bevisligen har läger med barn och kvinnor bombats, och antalet skadade och dödade har varit stort.

Mötet med ett fattigt u-land är en stark upplevelse som inte lämnar någon opåverkad. Mötet med flyktinglägrens människor är ännu svårare att komma över. Att plötsligt inse att en grupp vita människor ger barnen en skräckupplevelse är skakande. Vi kunde iaktta hur lägrets flickor sökte gräva sina egna skyddsgropar på lägerområdet och vi hörde att barnen hade rymt då de hört flygplansbuller. Man kan undra vad en barnombudsman skulle kunna göra med dessa hundratusentals vinddrivna barnungar. Det är en grym cynism att tala om 1979 som barnåret. Men Rädda barnen skall ändå hedras för sitt initiativ.

En något mer positiv upplevelse hade vi vid besöket i ett SWAPO-läger inne i Angola. Det var stort och uppgavs omfatta 13 000 människor, i huvudsak kvinnor och barn. Hela lägret hade på tre dygn flyttats från gränsen till Namibia eftersom det oupphörligen attackerades från luften. Man hade ordnat det hyggligt för sig på den nya platsen, och man var djupt tacksam mot Sverige som hade gett ett visst stöd till detta läger. Man bemödade sig uppenbarligen att aktivera alla. Ett mål för befrielseörelserna är att i högsta möjliga grad göra lägerinvånarna självförsörjande. Detta försvåras självfallet av att både Smithregeringen och Sydafrika förföljer flyktingarna med flyganfall. I Moçambique uppgavs att man inte kunde ha fasta läger av samma skäl.

Herr talman! Jag har velat ta detta tillfälle i akt för att förmedla de intryck jag fick under ett par veckor i södra Afrika. Det är omöjligt att förhålla sig neutral till eller opåverkad av den kamp som pågår där. Den måste utkämpas

av folken själva, men vi kan ge dem vårt stöd och vi får lov att intensifiera vårt solidaritetsarbete här hemma. Den allmänna opinionen måste vakna. Massmedias intresse borde kunna ge större uppmärksamhet åt södra Afrikas förhållanden. Vår nyhetsförmedling förefaller alltför styrd av de stora nyhetsbyråerna.

Här hemma är det främst folkrörelserna, de fackliga organisationerna, kyrkans folk, Afrikagrupper och liknande som arbetar med information och opinionsbildning. De måste få ett bestämt stöd från regeringen och riksdagen. Vi måste inse att frigörelsekampen i södra Afrika är något som nära angår oss. Ett aktivt och energiskt agerande och uppträdande i de internationella församlingarna måste bibehållas, och för det bär regeringen ansvar.

STURE KORPÅS (c):

Herr talman! Jag vill uttrycka min höga uppskattning av utrikesministerns deklaration på förmiddagen. Jag vill också begagna tillfället att understryka vad Anna Lisa Lewén-Eliasson har sagt om behovet av engagemang för dem som lider där ute, särskilt kring södra Afrika. Vi hade ju tillfälle att resa i de trakterna tillsammans med SIDA:s styrelse.

För min del vill jag emellertid här ta upp förutsättningarna för vår alliansfria politik. Det är alltså egentligen någonting annat.

Vi engageras för världen där ute, och det präglar våra deklarationer och vår debatt. Men vi får inte glömma att skyddet av vår egen säkerhet är den centrala uppgiften för varje regerings utrikespolitik, och frågan är om inte även utrikespolitiska deklarationer borde innehålla mera om det än vad dagens annars utomordentliga deklaration gör.

Det måste vara en huvuduppgift för den svenska utrikespolitiken att hävda vår alliansfrihet och att skapa trovärdighet kring den. En neutralitetspolitik utan trovärdighet kan i en kris leda till nationell undergång. Vi uttrycker – och det har också utrikesministern gjort i dag – vår politik som alliansfrihet syftande till neutralitet i krig. Vi talar om vår krigsmakt som ett neutralitetsförsvar.

Kan ett land då inte vara neutralt utan att vara rustat? Jo, sannolikt – om landet vid en militär konflikt är ointressant. Det är inte Sverige. Tillsammans med Finland skiljer vårt land de två maktblocken längs nästan hälften av deras möjliga kontaktyta i Europa. Om Sverige vore försvarslöst skulle båda blocken kunna uppfatta det som en risk att andra parten vid en konflikt eller ett hot om konflikt ockuperar landet och därmed skaffar sig en strategisk fördel. Just den osäkerheten kunde få endera eller båda att söka förekomma den andre och inleda en ockupation.

Jag förstår dem som menar att en ockupation vore ett mindre lidande än ett krig. Risker är emellertid stor för att just försvarslösheten kunde göra vårt land till krigsskådeplats. Som gränsland mellan blocken skulle ett Sverige utan försvar kunna få frontlinjer mellan blocken på sitt eget område med oändliga lidanden för vårt folk.

Vi deltar med soldater i FN:s fredsbevarande operationer på olika håll i världen. Små styrkor kan där hindra konfrontation mellan stora arméer. Man

skulle kunna se hela Sveriges försvar som en stor fredsbevarande operation för att hålla världens största arméer från varandra i den norra halvan av Europa.

Norge och Danmark har sökt lösa sitt skydd genom anknypning till NATO. Att Sverige i stället valt den väpnade neutraliteten är en följd dels av vår neutralitet under andra världskriget och vår långa fredsperiod, dels av vårt strategiska läge. Ett alliansfritt Sverige minskar riskerna för krig mellan blocken. Det är också en förutsättning för det självständiga Finlands fria samhälle. Det bör då emellertid också sägas att Finlands fria och självständiga ställning och den utrikespolitik, som har Kekkonens signatur, är en förutsättning för svensk alliansfrihet.

Vår neutralitet är inte som vissa andra länders grundad i internationella fördrag. Den är självvald, och det är vi själva som förklarar oss neutrala och som tolkar innehållet i vår neutralitet. Hur neutraliteten uppfattas av omvärlden beror på trovärdigheten i vår försvarspolitik och i vår utrikespolitik. Försvarets styrka och inriktning får inte förändras så, att omvärldens tro på vår förmåga till försvar går förlorad. Den aktuella frågan om framtidens flygplan blir därmed inte endast en fråga om kostnad och sysselsättning. Om vi tvingas gå ut och köpa planet hos det ena av stormaktsblocken ökar också vårt beroende av detta block, och därmed minskar vår trovärdighet.

Denna trovärdighet har emellertid inte bara en militär sida. Neutraliteten förutsätter sålunda också största möjliga oberoende i fråga om försörjning. Det lämnar jag emellertid i detta sammanhang därhän. I stället skall jag uppehålla mig vid vår politiska trovärdighet. Vi måste kunna visa att vi står samlade kring huvudlinjerna i vår utrikespolitik. Det är därför roligt att kunna konstatera, efter dagens debatt, att vi i så hög grad gör det. Vi måste också kunna visa att våra civila samhällsinstitutioner tål påfrestningar.

Ett politiskt system som vårt med många partier är ett fundament i Västerlandets demokratier. Det kan emellertid uppfattas som splittring av dem som inte vet hur det fungerar. Om då dessa partier misstänkliggör varandras uppsåt och förmåga, kan tilltron till vår vilja och förmåga att hävda vår självständighet och vår neutralitet försvagas. Ingen kan misstänka Gösta Bohman för att vilja undergräva vår neutralitet. Frågan är emellertid om han inte gjorde det, när han häromdagen hävdade att socialdemokraterna inte var regeringsdugliga. Om socialdemokraterna om några år kommer in i en regering igen, kan ju omvärlden erinra sig vad Gösta Bohman sade, och få för sig att Sverige då inte längre har en regeringsduglig ledning. Det vore inte lyckligt för vår trovärdighet.

Gösta Bohman har här följt socialdemokraternas eget dåliga föredöme. Många av Olof Palmes goda internationella förbindelser hade bragts att misstro den nya regering som efter folkets val trädde till 1976, vilket då skapade en onödigt osäkerhet om den svenska utrikespolitiken. Det kan synas oförargligt, men det skulle kunna vara ödesdigert i en kritisk situation. En regering skall i princip framgå ur ett folkligt val. Att misstänkliggöra den är att sätta i fråga själva folkets omdöme. Vårt system förutsätter växling vid makten, och då måste vi alla acceptera de spelreglerna.

Riskerna för missförstånd är särskilt stora när man vänder sig till en publik som inte fullt känner de svenska institutionerna. Rent oförsvarligt är det när Olof Palme går ut med ett brev till bl. a. jugoslaviska invandrare i Sverige och missbrukar översättningen av den svenska texten till att ge dem en vrångbild. Så har på serbokratiska ordet "borgerlig" översatts med "buržoaska", vilket lär ge dagens jugoslaver en vision av feudala folkförtryckare. Att skriva så är en förolämpning mot jugoslaviska invandrare som har rätt att vänta sig vederhäftig information. Det kan också öka motsättningarna mellan dem och delar av det svenska samhället.

Dagens svenska regering är framgångsrik, om man skall mäta efter höjden på de staplar av propositioner som de senaste dagarna samlats på våra bord. För vår internationella trovärdighet är emellertid denna typ av miniregeringar sannolikt en fara. Den kan också misskreditera vår representativa demokrati bland de folk som ännu söker bygga upp sina politiska system. Jag har nyss upplevt hur politiskt aktiva i södra Afrikas frontstater undrar över demokratin i ett land där regeringen inte representerar stort mer än en tiondel av befolkningen. Det var inte lätt att förklara att den dock är "tolererad" av en majoritet, tolererad även av socialdemokraterna.

Herr utrikesminister! Varför har Kosygin lämnat återbud, för resten? Uppfattar han inte regeringen som tillräckligt representativ för svenska folket?

Det är sålunda viktigt för trovärdigheten i vår utrikespolitik, att regering och riksdag av vår omvärld uppfattas som representativa för folket. Om socialdemokraterna, moderaterna, folkpartiet och apk driver igenom en ytterligare utvidgning av kärnkraftsprogrammet i sannolik motsättning till folkflertalets mening, då kan vi ge omvärlden – och vårt eget folk – intrycket att riksdag och regering inte heller i andra sammanhang företräder folkmeningen. Det kan vara ödesdigert för vår utrikespolitiska trovärdighet, liksom för vår inhemska demokrati.

Jag har redan förut sagt att vi med tanke på trovärdigheten i vår neutralitet måste ha en egen vapenproduktion. För att underlätta finansieringen lockas man att söka exportera en del vapen. Vapenexport är emellertid en ömtålig hantering för den som skall vara neutral. Det är därför angeläget att den ges en sådan inriktning att den inte sätter tilltron till vår neutralitet i fråga. Samtidigt är det viktigt att svenska vapen inte kommer till användning för uppgörelser inom importländerna eller för angrepp mot grannar. De nuvarande reglerna kräver uppenbarligen en uppstramning. Att det emellertid är ett svårt avvägningsproblem visas av att utrikesutskottet fortfarande håller på att behandla en motion om översyn av bestämmelserna, som lämnades i januari 1978 av Sven-Erik Nordin och andra centerpartister. Ett år senare har socialdemokrater och kommunister kommit ifatt med liknande motioner, som utskottet nu behandlar samtidigt.

Herr talman! Jag skulle från Sveriges uppträdande i internationella organ och från våra bilaterala biståndskontakter ytterligare kunna exemplifiera att det finns risker för att vi genom vårt utrikespolitiska handlande kan försvaga tilltron till vår neutralitet, om olyckan är framme. Vi driver en aktiv

utrikespolitik i frågor som nedrustning, mänskliga rättigheter och världens fattigdom. Att vi därvid tillfälligt kan komma i motsatsställning till än den ena staten än den andra behöver inte försvaga tilltron till vår neutralitet. Tvärtom är ett allmänt internationellt gott anseende sannolikt en tillgång för en nation om den hotas. Då stormakterna emellertid nu ofta finns bakom än den ena än den andra regimen i olika länder, kan ett djupt svenskt engagemang, som det är svårt att komma ur, sätta vår alliansfrihet i fara. Sveriges utrikespolitik har blivit alltmer aktiv, och Sverige uppskattas ofta för det. Varje svenskt parti och varje svensk regering måste emellertid betänka att vår främsta utrikespolitiska uppgift är att hålla vårt eget folk utanför krig och konflikter. Att vi står utanför är också en förutsättning för ett vidare engagemang för världen i stort. Ett folk utan tro på sin egen inre och yttre styrka lever i en farlig värld.

Under detta anförande övertog tredje vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

ALLAN HERNELIUS (m):

Herr talman! Min ärade utskottskamrat, Sture Korpås, missuppfattade nog något vad Gösta Bohman sade häromdagen. Gösta Bohmans uttalande byggde på, vilket stod klart för den som hörde eller läste talet, att han ansåg att socialdemokraterna icke hade styrt landet ekonomiskt riktigt före regeringskrisen fram till 1976, och att de nu av allt att döma vill fortsätta samma politik och icke bidra med några konstruktiva förslag för framtiden. Det var alltså detta som han baserade sin kritik på. Det lär knappast ha några utrikespolitiska konsekvenser med avseende på vår trovärdighet.

Nu till utrikespolitiken, herr talman! Winston Churchill, upphovsman till så många bevingade ord, framhöll ibland att det är klokt att se framåt men dåraktigt att försöka skåda längre bort än man kan. Årets regeringsdeklaration rymmer inte – lika litet som sina föregångare – ens några kortare framtidsvyer. Därmed undgås naturligtvis också beskyllningen för den dåraktighet som består i att söka skåda längre bort än vad som är möjligt.

En viss förståelse måste man ha för denna försiktighet. Skeendet går i våra dagar onekligen i ett otroligt tempo. Vem hade exempelvis för enbart 30 år sedan – jag upprepar för 30 år sedan, dvs. 1949 – kunnat förutse följande, för att nu ta några exempel:

1. att två kommuniststater skulle föra ett förödande krig mot varandra,
2. att Egyptens president och Israels statsminister skulle omfamna varandra i Jerusalem, sannolikt – enligt dagens rapporter – med efter en tid ett fredsfördrag som följd,
3. att Frankrike och Tyskland – gamla arvfjender – skulle stå varandra närmare än några andra stater,
4. att nederlagets Japan så raskt skulle bli en ekonomisk stormakt,
5. att nio länder i Europa skulle gå till val för att utse ett gemensamt parlament,
6. att Förenta staterna skulle erkänna Kommunistkina,

7. att Iran skulle komma under styre av en muslimsk sekt med stränga krav på att leva efter Koranens bud,
8. att europeisk valuta skulle komma till stånd,
9. att satelliter dagligen skulle kunna utspana truppers rörelser och jordens grödor över hela världen.

Exemplen visar hur snabbt utvecklingen går. Man hyser därför ett visst medlidande med de civila och militära personer som har i uppdrag att planera för det svenska försvaret fram till år 2000. Man hyser också medlidande med den växande skaran framtidsforskare, politiska och ekonomiska – men dessa låter sig knappast avskräckas.

Något mer av framtidsvyer hade man dock kunnat vänta i årets regeringsdeklaration, i varje fall beträffande Norden och våra nordiska problem. Nu berördes inte Nordiska rådet trots att det för några veckor sedan sammanträdde i just denna sal. Regeringen har möjligen vilseletts av att i fjol ordnades en särskild debatt om Nordiska rådet i samband med dess 25-årsjubileum. Någon sådan debatt är inte planerad i år. Jag skall gärna säga att årets session inte hör till de stora i rådets historia. Den mest betydelsefulla frågan rörde regionplanering, men vad som beslöts var knappast epokgörande. Årets session präglades i stället av det vardagsnära samarbetet, där man tåligt och utan åthävor med små medel för länderna och folken närmare varandra, inte med stora trumpetstötar utan steg för steg.

Volvoaffären satte, som några förmodade, knappast sin prägel på förhandlingarna. Möjligt är att den liksom andra bakslag i det nordiska samarbetet – Volvoaffären hör faktiskt till de mindre och berör dessutom endast två av fem länder – i stället ger upphov till expansion och åtgärder, men i andra former. Tanken bakom Volvoavtalet var säkerligen riktig, men utformningen blev felaktig – ett enskilt bolag i avtal med en stat, som sedan har ett avtal med en annan stat. Man tog inte hänsyn till att samarbetet måste bedrivas under i dag vedertagna former och med iakttagande av gällande regler om exempelvis äganderätt. Oklarhet från början om vissa avtalspunkter kom att öka förvirringen.

Man kan hysa goda förhoppningar om Nordiska rådets och det nordiska samarbetets framtid, men som även i år påtalats från flera håll ligger det en stor fara i att rådet blir till en jättelik byråkratisk apparat, där den ena nya institutionen kommer efter den andra. Ingenting dras ifrån, men mycket läggs därtill. Var detta meningen med Hans Hedtofts visioner? frågade en vis finländsk statsman. Frågan låter sig icke avspisas utan vidare. Det är mycken mannakraft och många penningar som går åt för att hålla vissa institutioner vid liv.

Framstegen i EG och framtidsperspektiven har behandlats och kommer att behandlas av andra talare.

Låt mig då i stället säga något om Förenta nationerna. Dess maktlöshet vid en konflikt i vilken en stormakt direkt eller indirekt är inblandad har tidigare visats. Vietnamkonflikten kom icke upp på dess dagordning. Och i fråga om Kampuchea förhindrade ett veto från öst resolutionens antagande. Detta är helt i överensstämmelse med stadgan, och stormaktsvetot var på sin tid

förutsättningen för att Sverige med bibehållen neutralitet skulle kunna inträda som medlem. Ingen bör därför förvåna sig däröver. Å andra sidan står det då också klart att Sverige i händelse av konflikt med en stormakt inte kan räkna med hjälp från FN. På den punkten bör det icke råda några illusioner, om nu sådana funnits. Det hindrar inte vår uppslutning kring FN och dess idéer, vår medverkan i dess fredsbevarande aktioner och vårt starka stöd åt världsorganisationens syften.

I deklarationen konstateras i dag att avspänningspolitiken fortsätter från mer realistiska utgångspunkter men att ännu fruktan och misstro råder mellan supermakterna om motpartens avsikter. Det är riktigt, liksom konstaterandet att skillnaden mellan demokratierna i väst och folkdemokratierna i öst sätter gränser för närmanden mellan dessa stater. Det kan också tilläggas att avspänningens begränsningar belyses av att rustningskostnaderna år från år stiger. Ungefär samtidigt som FN:s särskilda konferens för nedrustning började i maj i fjol beslöt de båda militärallianserna att höja sina militära utgifter. Supermakternas gemensamma motstånd mot förbud mot kärnvapenprov är vidare både belysande och beklämmande.

Det militära och politiska spionaget pågår också för fullt, och de senaste dagarnas händelser i Östtyskland och Västtyskland vittnar om den stora apparat som står till förfogande för detta ändamål. Samtidigt vakar de båda supermakterna ängsligt över att den politiska maktbalansen icke förskjuts på något för dem ogynnsamt sätt.

Nu några iakttagelser från dagens debatt, herr talman. Samstämmigheten mellan Olof Palme och Gösta Bohman i fråga om Europagemenskapen var påfallande. Olof Palme talade om att fördjupa våra kontakter och vårt samarbete med organisationen och dess medlemmar. Gösta Bohman uttryckte det så att allteftersom EG-samarbetet fördjupas måste också våra relationer till EG fördjupas. Det var en samstämmighet i uppfattningar som tyder på att gamla stridsyxor har grävts ned, och väl var det.

Den andra iakttagelsen, herr talman, är mera bagatellartad. Utrikesminister Blix sade, att han strävade efter att arbetet på utrikesdepartementet skulle sluta kl. 5 på eftermiddagen. Det är ju en ambitiös målsättning. Det förargliga är bara att klockan inte visar samma tid överallt i världen. Herr Blix får ursäkta om jag kom att tänka på hur det var i det engelska utrikesdepartementet för inte så länge sedan. Där öppnade man posten först på eftermiddagen, eftersom diligensen från Dover tidigare inte kom in förrän då. Att läget hade förändrats påverkade icke öppnandet av posten.

En annan sak som herr Blix berörde var vårt bistånd. Han sade att vi avvecklar vårt bistånd till de länder som inte längre räknas till de fattiga, och han tog som exempel Cuba. Vårt bistånd dit är på väg att upphöra därför att Cuba icke är en fattig stat.

Men var det bara därför? Påminns vi icke samtidigt om att Cuba är en stat, där mänskliga rättigheter har föga utrymme? Det är en stat där på sin tid 10 000 politiska fångar fanns. Några av dessa har nu släppts och vittnar genom sin existens om att uppgifterna om fångantalet har varit riktiga. Och var det icke så att vårt beslut påverkades av det faktum att Cuba hade militära

rådgivare och militär personal i 17 olika stater, att Cuba verksamt bidrog till kriget i Eritrea och i Somalia och att kubanska trupper vid sidan av de etiopiska där av många anses ha varit krigsavgörande?

Detta krigsdeltagande kan icke förklaras med att stridigheterna förekommit i närheten av Cubas gränser eller att de påverkar Cubas nationella säkerhet, ej heller med att de berör Cubas ideella intressen, något som man ibland har påstått när det gäller t. ex. kriget i Angola. Den kubanska insatsen har i stället förklarats med att Cuba, här som i en del andra fall, uppträtt som Sovjetunionens förlängda arm. Betecknande är att Cuba skyndade sig att erbjuda Vietnam hjälp för icke så länge sedan. Skulle icke detta ha påverkat vår vilja till bistånd till en stat som Cuba?

Nu kan det hända att biståndet till Cuba icke avvecklas. I en socialdemokratisk motion begärdes förra året en fördubbling av då utgående bistånd, och i år hävdar socialdemokraterna fortfarande att Cuba bör ha bistånd. Med andra ord blir det den 16 september som det avgörs om Cuba skall få svenskt bistånd eller icke.

Jag vill vidare återgå till de resonemang som fördes av herr Blix. Han sade att det är utmärkande för svenskt bistånd att vi icke vill påverka mottagarlandets utrikespolitik. Det är då först att märka att det resonemang i fråga om mänskliga rättigheter som samtidigt har förts inte håller. Det stämmer inte med den proposition som avgavs i maj och som riksdagen behandlade så sent som i oktober. Där stod bl. a. att läsa följande om de mänskliga rättigheterna:

”Förändringar i detta avseende i mottagarländerna kan också komma att framtvunga reaktioner från vår sida. Allvarliga brott mot mänskliga rättigheter kan motivera att ett pågående samarbete omprövas. Inför sådana ställningstaganden måste dock kravet på långsiktighet i utvecklingssamarbetet tillmätas stor vikt.”

Riksdagens utrikesutskott följde i stort sett detta resonemang, skärpte det snarare än mildrade det. Och riksdagen antog detta som handlingslinje.

Därför följer att frågan hur de mänskliga rättigheterna behandlas i ett land måste vara av stor vikt vid bedömningen av fortsatt svenskt bistånd till landet i fråga. Än mer måste naturligtvis deltagande i krigiska äventyr, anfallskrig, vara utslagsgivande. Kan man tänka sig ett värre brott mot mänskliga rättigheter än att delta i ett angreppskrig? Ändå vill den svenska utrikesledningen f. n. icke vidta någon ändring i eller ens ompröva biståndet till Vietnam, trots det faktum att de mänskliga rättigheterna där trampas under fötterna och att Vietnam deltagit i och av större delen av världens länder stämpats som angripare i Kampucheakonflikten. Tvärtom vill regeringen öka biståndet så till vida att det skall lotsas in på nya områden som i dag icke är avtalsbundna.

Vi moderater anser att detta icke är riktigt. Vi anser det vara fel att kostnaderna för ett enda pappersbruk i denna hjälpinsats skulle – om regeringen får sin vilja fram – komma att överstiga 2 miljarder kronor. Vi vill icke medverka till att bryta nu föreliggande avtal men vill å andra sidan icke ikläda oss nya förpliktelser som gör att miljonerna fortsätter att rulla till ett

land som de facto har varit i krig som angripare – det finner vi felaktigt. Men dessa frågor får vi, herr talman, tillfälle att behandla den 2 maj.

Utrikesministern HANS BLIX:

Herr talman! Jag vill göra ett par kommentarer till de senaste talarnas inlägg.

Jag tackar för de uppskattande ord som Sture Korpås riktade till mig för utrikesdeklarationen. Sture Korpås tog också upp flygplansbeslutet och undrade om inte detta kunde minska trovärdigheten i den svenska neutralitetspolitiken. Jag har tidigare uttalat regeringens ståndpunkt i denna fråga. Då förklarade jag att vi anser att det inte på något sätt minskar den trovärdigheten. Jag kan också erinra om att ingen reste misstanken att trovärdigheten i den schweiziska neutraliteten skulle minska när Schweiz på sin tid slutade att självt tillverka och utveckla flygplan. Jag tror inte heller att det kommer att bli fallet när det gäller Sverige.

Sture Korpås frågade litet abrupt i sitt anförande varför, som han uttryckte det, Alexej Kosygin har lämnat återbud. Den sovjetiske premiärministern har sedan länge haft en inbjudan att komma till Sverige. Vi har, vilket meddelades för ett par dagar sedan, fått beskedet att han inte har tid att komma i år, att hans kalender är fulltecknad. Den inbjudan som har riktats till honom kvarstår naturligtvis till ett tillfälle som visar sig vara lägligt.

Allan Hernelius sade att det var litet knapert med framtidsvyer i utrikesdeklarationen. Det är alltid svårt att göra prognoser – särskilt om framtiden. Jag tror att han inte bör vara ängslig för att vi saknar vyer för framtiden. Det som jag har försökt få att framtona i utrikesdeklarationen, och som jag sedan också tryckte på, är vad vi kallar för vardagsreformismen. För egen del tror jag att det däri kanske ligger det största hoppet om en fredlig, samarbetande värld. Vi fångas ofta av dagens stora konflikter, möjligheterna att lösa dem och tragedin i vapen användningen. Men min erfarenhet av internationellt arbete, och den går nästan 20 år tillbaka, säger mig snarast att det är det dagliga förhandlandet och lösandet av praktiska frågor som inger oss hopp på lång sikt. Integration internationellt och regionalt är någonting väsentligt.

Allan Hernelius rörde också vid frågan om Förenta nationerna och sade att FN inte ger oss något skydd i händelse av konflikter. Men de svenska statsmakterna har väl egentligen aldrig påstått att FN skulle vara något skydd för Sverige mot angrepp. FN har ju inte ett effektivt fungerande kollektivt säkerhetssystem. Därmed är dock inte sagt att FN skulle sakna värde; tvärtom. FN har ett oerhört värde och f. ö. också en betydligt bättre organisation än vad dess föregångare Nationernas förbund hade. Jag tror att vi har starka skäl för att fortsätta att betrakta FN som en av grundpelarna i vår utrikespolitik och att det i detta också ligger en framtidsvision. Jag är ingalunda utan hopp om att man på lång sikt skall kunna utplåna våldet mellan stater – men det är naturligtvis på *lång* sikt. Nedrustning och vardagssamarbete är väsentliga medel för att uppnå detta.

Allan Hernelius klagade litet över att vi inte talat om Norden i deklara-

tionen. Det kanske är så, att just vardagsreformismen, som han själv var inne på, är det dominerande elementet där, vilket har funnits länge och också gett goda resultat. Vi måste naturligtvis ändå i år med beklagande notera det bakslag som har förekommit i form av det uteblivna Volvoavtalet.

Jag vet inte om jag fattade Allan Hernelius rätt och om han menade att vi borde sluta arbetet senare i det svenska utrikesdepartementet därför att diligenserna från Dover kom litet sent till det brittiska utrikesdepartementet. Jag tillhör dem inom förvaltningen som inte tyckte att det var någon särskilt bra metod att lamporna i kanslihuset nödvändigtvis alltid skulle brinna till midnatt för att visa att statsapparaten fungerade. Jag tror att det för familjerna i det moderna samhället, där man och hustru ofta har yrkesarbete, är väsentligt att vi försöker hålla ordnade arbetstider. – Men jag kan lugna Allan Hernelius med att vi är fullt medvetna om att klockorna världen runt visar olika tidpunkter, och det är jourtjänst på UD dygnet runt. Diligenserna må stoppa i Dover eller inte, men telexapparaterna på UD fungerar dygnet runt, och vi har också dygnet runt möjligheter att gripa in och arbeta på UD, om det behövs, och det gör vi också när det behövs.

Allan Hernelius talade slutligen om biståndet till Cuba. Det är en gammal kär fråga för våra moderata kolleger. Vi har inte motiverat avvecklingen av biståndet till Cuba med att det finns politiska fångar där. Vi intar i den frågan samma hållning som jag gjorde tidigare i diskussionen om Vietnam – vi vill inte använda biståndspolitikerna som ett utrikespolitiskt påtryckningsmedel. När vi känner missnöje med en stat eller vill uttala kritik för dess hantering av mänskliga rättighetsfrågor, säger vi det. Vi uttalar då vår åsikt, men vi vill inte, i annat läge än om det har gått oerhört långt, att sådant skall påverka vår biståndsgivning. Vi har därför i Cubafallet inte motiverat avvecklingen av biståndet med någon hänvisning till mänskliga rättigheter eller till kubanskt deltagande i konflikter i Afrika. Däremot har vi uttalat kritik mot Cuba för dess deltagande i konflikter i Afrika, och den kritiken vidhåller vi. Vi kan också uttala kritik mot de dåliga förhållanden beträffande mänskliga rättigheter som råder på Cuba. Men det är inte detta som föranlett avvecklingen av vårt bistånd, utan anledningen till det är att Cuba inte tillhör de fattigaste staterna. Vårt bistånd bör gå till de fattigaste länderna i världen. Den regeln följer vi konsekvent.

ALLAN HERNELIUS (m) kort genmäle:

Herr talman! Det resonemang som utrikesministern nu förde om mänskliga rättigheters inverkan på fortsatt eller nytt bistånd och krigsföringsaktiviteters inverkan på samma sak har det felet att det icke har stöd i den proposition som den dåvarande biståndsministern Ullsten lämnade i fjol och på vars utformning, om jag inte är fel underrättad, den nuvarande utrikesministern hade en påtaglig inverkan. Den propositionen innehåller helt andra formuleringar i fråga om dessa ting. Dessa formuleringar har antagits av utrikesutskottet och riksdagen. Vi kan båda ta del av de formuleringarna när det passar oss.

Jag tycker att det är synd att det i diskussionen om Cuba icke har

framhållits att det är mycket svårt för ett land som Sverige att ge bistånd till ett land som för krig utan att det har med dess egen säkerhet att göra och att det är svårt för Sverige att få pengar till ett bistånd till Cuba, där det finns tiotusentals politiska fångar. Det resonemanget kan en svensk utrikesminister mycket väl föra, och enligt moderaternas mening bör han också göra det, icke minst för att få till stånd en verkligt levande biståndsvilja i det här landet.

Herr talman! Jag skall inte fördjupa mig i klockslagen på UD. Jag önskar utrikesministern lycka till i hans ambitioner och hoppas att detta inte kommer att påverka funktionsdugligheten inom departementet. Det är faktiskt viktigt. Det har väl inte alltid varit så bra med funktionsdugligheten där – inte ens när man inte hade den ambitiösa parollen att sluta kl. 5.

Vidare tycker jag att det är synd – och här delar regering och riksdag ansvaret – att vi inte varje år ägnar en ordentlig debatt åt nordiska frågor. Så gör man i Norge och så gör man i Danmark – och jag tror även i Finland. Dessa frågor är så betydelsefulla för många av våra medborgare att vi borde ta oss tid att föra en sådan debatt, om inte annat för att fördjupa kontakterna länderna emellan.

Sedan vill jag gärna hålla med utrikesministern om att det är det vardagsnära arbetet i Förenta nationerna som betyder mest i längden. Observera att jag inte förringar Förenta nationernas betydelse – jag använder nästan precis samma uttryck som utrikesministern när det gäller värdet av vår uppslutning kring FN och dess idé. Men det är ändå det vardagsnära samarbetet som betyder mest, och det kräver tålmod, uthållighet och ambition. Det arbetet måste bedrivas, och det är säkerligen den bästa vägen till framgång. Men vi kan inte vara utan visioner och vyer. Ett exempel på det, som just i dag ligger nära till hands med tanke på hur de tidigare talarna uttryckt sig på den punkten, är att Europagemenskapen aldrig hade kommit så långt som den gjort om inte statsmän med visioner hade tagit sig an den frågan.

DAVID WIRMARK (fp):

Herr talman! Herr Hernelius har förvisso rätt när han säger att det i den proposition, som lades fram förra året och som utrikesutskottet behandlade i sitt första betänkande för detta riksmöte, gjordes en starkare betoning av de mänskliga rättigheterna i relation till biståndet än vad som tidigare gjorts. Men även med dessa dokument som bas är detta ingalunda någon enkel fråga. Det är fråga om mycket svåra avvägningar.

I propositionen och i utskottsbetänkandet finns många andra formuleringar, t. ex. formuleringen att vi skall ha vida toleransmarginaler när det gäller förändringar i länder med vilka vi har ett omfattande samarbete, eller formuleringen om betydelsen av att det utvecklingssamarbete vi har verkligen är långsiktigt.

Alla dessa principer är som vi vet mycket svåra att förena. Men vi får väl fortsätta debatten på den här punkten.

Låt mig också säga att jag tycker att det är konstigt att Cuba nu kommit så

mycket i blickpunkten när det gäller det svenska biståndet, då vi ju i riksdagen har beslutat att det här reguljära biståndet till Cuba i och med nästa budgetår skall avslutas. Jag förmodar att även detta riksmöte kommer att bekräfta det beslutet.

Sedan skulle jag vilja säga några ord till herr Burenstam Linder, trots att han inte är här. Han tog upp till debatt de åtgärder som aviserats rörande de svenska företagen i Sydafrika. Han hade två invändningar mot förslaget att begränsa nyinvesteringar och expansion av svenskadministrerade företag i Sydafrika. Den ena var kritik av att Sydafrika betraktas som ett särfall, och den andra var att vi inte går tillräckligt långt när vi ändå vill ingripa. Total avveckling skulle behövas för att vi inte skulle drabbas av anklagelsen om dubbelmoral från herr Burenstam Linders sida.

Men Sydafrika är ett särfall. Anna Lisa Lewén-Eliasson berättade om förtrycket som ökar och våldet som tilltar i Sydafrika. Visst finns det hårt förtryck på många andra håll i världen, men det finns inget annat land som så systematiskt bygger sitt samhälle på ras och hudfärg. Det är det enda land som FN förklarat utgöra ett hot mot freden och säkerheten. En majoritet av FN:s medlemsländer har också begärt att tvångsåtgärder skall vidtas mot Sydafrika – också det är unikt.

Vi är inte ensamma om att anse detta. Låt mig återge vad den kanadensiske utrikesministern Don Jamieson sade i slutet av förra året: "Sydafrika är unikt i världen i dag. Det är det enda land där rasdiskriminering blivit institutionaliserad som en bas för hela det sociala, politiska och ekonomiska systemet. --- Det internationella samhället har, i sin helhet, dragit slutsatsen att både multilaterala och ensidiga åtgärder mot Sydafrika är önskvärda."

Den andra invändningen, om dubbelmoral, har jag svårt att förstå. Man skulle inte få ha moraliska synpunkter på vårt agerande i Sydafrika om man inte begär avveckling av företagen. Det skulle på något sätt vara renhårigare, enligt herr Burenstam Linder.

För det första förordar herr Burenstam Linder inte själv en avveckling.

För det andra är syftet att komma åt den ökade styrka som företagens expansion ger till Sydafrika – politiskt och ekonomiskt. Då är det logiskt att slå till mot expansionen.

För det tredje är det en fördel om begränsningen av verksamheten i Sydafrika kan ske på ett sätt som inte tvingar de svenska företagen till abrupta eller starkt förlustbringande utförsäljningar.

Låt mig beklaga att moderaterna nu tycks ställa sig vid sidan av den här solidaritetsåtgärden.

En aktiv Sydafrikapolitik är en viktig del av den svenska utrikespolitiken och om den borde det råda enighet i Sverige. Ensidiga åtgärder på investeringssidan utgör ett naturligt led i den politiken tillsammans med de klara ställningstaganden vi gjort i FN under både den här och tidigare regeringar och det ökade stöd som vi nu föreslår till befrielseörelserna och de självständiga staterna i södra Afrika.

Låt mig därefter övergå till några synpunkter för de mänskliga rättigheterna. Alltsedan den amerikanske presidenten Jimmy Carters invigningstal

den 20 januari 1977 har arbetet på de mänskliga rättigheterna haft en viktig ställning i hans utrikespolitik. I det talet angav han grundmotivet. Han sade: Eftersom vi är fria kan vi aldrig vara likgiltiga inför frihetens undergång på andra håll i världen. Kravet på respekt för mänskliga rättigheter har varit populärt hos väljarna – det har knutit an till en gammal tradition i det demokratiska partiet, och det har bidragit till att också ge USA en mer offensiv roll i meningsutbytet med kommuniststaterna. Carteradministrationen har dock aldrig sagt att rättighetskampanjen skall stå över alla andra hänsyn i utrikespolitiken, t. ex. USA:s nationella intressen.

Kongressmannen Donald Fraser har granskat Carters mänskliga-rättighets-politik och är orolig för att den nya politiken väckt orealistiska förhoppningar och att bristen på konsekvens i hållningen till olika länder ökar risken för att rättighetskampanjen upplevs som ett inslag i ideologisk krigföring.

När Cyrus Vance våren 1977 definierade vilka rättigheter administrationen tänkte ta upp ingick de sociala och ekonomiska rättigheterna. Man betonade "basbehov", t. ex. föda, bostad, hälsovård och utbildning.

Många u-landsregimer har hävdat att de inte har råd med politiska friheter – de sociala problemen är för stora. Det var fallet med Indira Gandhis regim i Indien. Men valet där kom som ett definitivt bevis på att de ekonomiska och politiska rättigheterna inte går att hålla isär. Vid samma tidpunkt demonstrerade Cyrus Vance att USA ville lägga vikt vid bägge slagen av rättigheter. Men den utfästelsen har knappast infriats. Det verkar som om Carteradministrationen inte har haft något färdigt program för att befrämja ekonomiska och sociala rättigheter. Hur skall man annars förklara stagnationen i biståndsanslagen? De ligger nu på en skandalöst låg nivå – jag tror på 0,27 % av BNP, att jämföra med det enprocentsmål som FN slagit fast för 1970-talet. Och vilka resultat har man sett av satsningen på detta slags rättigheter – de ekonomiska och sociala – när det gäller USA:s hållning till en rad av u-ländernas krav på en ny ekonomisk världsordning?

Vilka konkreta resultat har då uppnåtts? Det ligger i sakens natur att det är svårt att mäta sådana resultat, men det står också klart att det har skett framsteg under 1977 och 1978 – med eller utan amerikansk medverkan.

Thomas Hammarberg, internationell ordförande i Amnesty International, kom för en tid sedan till följande slutsatser i en artikel:

"I en del fall handlar det om skenbara reformer med syften att höja regimernas anseende utomlands. I andra fall har förändringarna varit verkliga och betydande."

Thomas Hammarberg exemplifierar med att politiska fångar frigivits i närmare ett 20-tal u-länder, att förändringar – om också svåra att mäta – har skett beträffande tortyren i flera länder. Regeringen Ecevit i Turkiet har sagt sig vilja få ett slut på den misshandel som då och då rapporteras från vissa provinsstäder. I Egypten och Filippinerna har torterare åtalats. Interamerikanska kommissionen för de mänskliga rättigheterna har fått löfte att undersöka förhållandena i El Salvador, Haiti och Paraguay. Regimerna i Bolivia, Peru och Ecuador har anordnat val, och i Västafrika har regeringarna

i Nigeria, Ghana och Mali utlovat en övergång till civilt styre. I Övre Volta har val hållits, för att ta några exempel.

Svårigheten är givetvis att fastställa om det är Carters rättighetspolitik eller andra förhållanden som har påverkat utvecklingen. Valen i Indien och Sri Lanka t. ex. hade föga med Carter att göra. Löftena om en övergång till civilt styre i en del länder i Västafrika gavs innan Carter kom till makten. Ändock kommer Thomas Hammarberg till den här slutsatsen!

”Mellan Indien – Sri Lanka på ena sidan och Chile och Haiti på den andra finns en lång rad fall där det är rimligt att anta att Carteradministrationens satsning på mänskliga rättigheter haft någon, åtminstone indirekt, verkan. Bara det faktum att rättighetsfrågorna blivit ett internationellt diskussionsämne har säkert påverkat en del regimer.”

Sedan artikeln skrevs har nya händelser inträffat som påverkat rättighets situationen i olika delar av världen. De tragiska flyktingödena i Indokina har visat upp för världspinionen hur trångt vissa mänskliga rättigheter sitter i Vietnam och hur litet utrymme det finns för grupper som betraktas som avvikande i eller främmande för det rådande systemet.

Den folkresning som skedde i Iran mot schahens despotiska regim har också i grunden förändrat situationen i detta land. Det var också fråga om en reaktion mot det stöd som schahen åtnjöt från USA. Visserligen hade schahen lovat hålla fria val, men detta löfte blev allt mindre trovärdigt i skuggan av den ökande repressionen och det stigande våldet.

Tyvär tycks inte regimändringen ha inneburit att de mänskliga rättigheterna nu respekteras. Den protest som den internationella juristkommissionen i Genève häromdagen avlossade är talande. Den påtalar att de islamiska revolutionsdomstolar som nu upprättats i Iran och som dömer olika kategorier av människor som betraktas som avvikande kränker såväl FN:s deklaration om de mänskliga rättigheterna som Genèvekonventionen. Man konstaterar att de som ställs inför dessa domstolar inte tillerkänns rätten att försvara sig, att det inte läggs fram någon formell anklagelse mot dem och att de inte heller har rätt att överklaga de godtyckliga domarna. En dödsdom verkställs någon timme efter avkunnandet, och någon möjlighet att begära nåd finns inte, noterar juristkommissionen.

Herr talman! Detta bådär inte gott för förverkligandet av de krav på demokrati och respekt för mänskliga rättigheter som tillsammans med vaktslående om religiösa värden bar fram folkresningen.

Utvecklingen i Iran kan få betydande internationella återverkningar på grund av oljeexporten. Det gäller exporten till Israel, men också exporten till Sydafrika vilka båda har avbrutits. Hittills har Sydafrika importerat 90–95 % av sin olja från Iran. Ett definitivt avbrytande av exporten till Sydafrika försätter det landet i en mycket sårbar situation. Det är att hoppas att den nya regeringen i Iran tar till vara detta tillfälle att utöva ett tryck på Sydafrika och att övriga oljeexporterande länder avstår från att komma till dess undsättning. Därmed skulle en ny och avgörande faktor inträda i södra Afrikakonflikten. Det skulle innebära en ytterst kännbar påtryckning mot Sydafrika, som i grunden kan förändra strykeförhållandena. Det skulle också i sin tur

Onsdagen den
14 mars 1979

---

*Utrikes- och
handelspolitisk
debatt*

stärka motståndet och bidra till att övertyga regimen i Pretoria om att snara förändringar i det rasistiska systemet i Sydafrika är nödvändiga.

STAFFAN BURENSTAM LINDER (m) kort genmäle:

Herr talman! Herr Wirmark har fullständigt rätt i att Sydafrika är ett särfall i sin rasdiskriminering. Men som jag sade i mitt första inlägg är andra länder särfall i andra avseenden när det gäller att sätta sig över medborgerliga fri- och rättigheter och utöva förtryck. Jag nämnde som exempel Sovjetunionens förtryck av de tre baltiska folken. Frågan kvarstår om man inte lätt hamnar i dubbelmoral när man med stora ord och insatser vänder sig mot en typ av regim men inte mot en annan.

Man kan möjligen göra gällande att det värsta av allt medmänskligt förtryck som finns är just rasdiskriminering. Men jag tycker också den idén är svår att förfäkta. När allt kommer omkring är själva anledningen till att man är emot rasdiskriminering att människor är lika. Anser man att människor är lika – och det är Bibelns tanke – måste det vara lika rysligt att förfölja människor i det egna landet, även om de har samma hudfärg. Jag kan inte göra den skillnad som herr Wirmark tycks bygga upp det hela på. Jag finner det konstigt att ena ögonblicket förfäkta att Sverige skall ge stora u-hjälpspengar till ett land som Cuba, som krigar i stora delar av världen, och i nästa andetag förfäkta helt andra uppfattningar.

Jag vidhåller också, herr talman, att det är dubbelmoral att göra gällande att vi visserligen skall vända oss emot nyinvesteringar men att vi inte kan tänka oss en total avveckling av svensk verksamhet i Sydafrika därför att det skulle vara skadligt för våra egna, krassa ekonomiska intressen.

Jag vill fråga herr Wirmark hur vi skall göra i följande fall: Antag att ett svenskt företag gör en vinst på sin verksamhet i Sydafrika. Företaget får inte reinvestera den vinsten i Sydafrika för svenska myndigheter. De sydafrikanska myndigheterna förhindrar att företaget tar hem vinsten till Sverige. Skall då företaget sätta in pengarna på bank i Sydafrika att lånas ut till sydafrikanska företag? Det är en intressant fråga.

Det hela blir till sist en fråga om hur man kan åstadkomma förbättringar i denna värld, hur man kan utöva inflytande och sprida sina idéer. I ett tidigare anförande påminde jag om att Internationella metallarbetarfederationen hade funnit att man genom facklig verksamhet, med ursprung i de utländska företag som finns i Sydafrika, kunde utöva påverkan. Det är synpunkter som man inte kan komma runt. Det är inte så självklart att man, som herr Wirmark och andra folkpartister vill få det till, påverkar bäst genom att försvinna från scenen.

ALLAN HERNELIUS (m) kort genmäle:

Herr talman! Herr Wirmark uttryckte sin förvåning över att Cuba förekommer i debatten, eftersom riksdagen, sade han, har beslutat att avveckla biståndet dit. Men det är inte så förvånande, herr Wirmark. Uppemot halva antalet ledamöter i denna kammare, socialdemokraterna, vänsterpartiet kommunisterna och herr Hagel och hans parti, röstade på sin

tid för fortsatt bistånd till Cuba. I en motion i föl från den socialdemokratiska gruppen yrkade man att biståndet till Cuba skulle utgå med dubbelt belopp. I år har motionen kommit igen med andra formuleringar, men det står fortfarande att Cuba bör få bistånd från oss. Är det då så underligt, herr Wirmark, att vi diskuterar Cuba här i dag?

Nr 102

Onsdagen den
14 mars 1979

---

*Utrikes- och
handelspolitisk
debatt*

DAVID WIRMARK (fp) kort genmäle:

Herr talman! Först en replik till herrar Hernelius och Burenstam Linder om biståndet till Cuba. Min förvåning gällde att polemiken om Cuba upptog en så viktig del av herr Hernelius meningsutbyte med utrikesministern, som ändå representerar ett parti som har varit med om att fatta det beslut beträffande Cuba som herr Hernelius själv stöder i kammaren.

Detsamma gäller herr Burenstam Linder. Han och jag har stött precis samma ståndpunkt, den som kom till när herr Burenstam Linder själv satt i regeringen, nämligen att biståndet till Cuba skall avvecklas efter nästa budgetår.

Beträffande diskussionen om Sydafrika nämner herr Burenstam Linder Internationella metallarbetarfederationen. Han kunde ha hänvisat till andra fackföreningsuttalanden, t. ex. från LO och TCO här i Sverige, vilka ligger mer nära oss. När han nu nämner en internationell organisation, så kunde han lika gärna ha nämnt FFI, Fria fackföreningsinternationalen, som är den övergripande internationella fackliga organisationen, och talat om vad den har sagt om Sydafrika. Men han väljer ut den international som har framfört en åsikt som bäst överensstämmer med hans egen.

Beträffande Sydafrika såsom ett särfall och rasdiskrimineringen där vill jag säga att om en människa i Sydafrika, en medborgare, oberoende av vilken politisk åsikt hon har, vilken utbildning hon har och vilka ansträngningar hon gör, på grund av sin hudfärg är förhindrad att nå ett inflytande över statens affärer eller att nå vissa positioner, innebär det ett förtryck, som inte är slumpvis utan direkt statuerat i lagen. Hela samhället är uppbyggt på principen att hudpigmentet avgör vem som skall styra och vem som skall vara slav. Det är ett särfall, som omvärlden bör reagera inför. Inte bara vi har kommit fram till detta, utan en stor majoritet av medlemsstaterna inom Förenade nationerna.

ALLAN HERNELIUS (m) kort genmäle:

Herr talman! Det enda parti som i riksdagen från början har gått emot biståndet till Cuba är moderata samlingspartiet. Vi har städse varit emot de pengar som gått till Cuba. Nu är det fråga om 242 milj. kr. sammanlagt. Vi kommer att fortsätta med motståndet. Jag vill påpeka att frågan om fortsatt svenskt bistånd till Cuba avgörs på valdagen den 16 september.

STAFFAN BURENSTAM LINDER (m) kort genmäle:

Herr talman! Rasdiskriminering är ett ohyggligt fenomen, precis som det långtgående förtryck som av andra skäl förekommer runt om i världen. Också det måste få oss att ställa frågan hur vi skall kunna förhindra det. Vi måste

komma till någon slutsats om hur man bäst påverkar och hur man bäst kan sprida sin egen uppfattning. Sker det bäst genom att man drar sig undan eller genom att man försöker vara på plats för att kunna ge uttryck för sina egna ideal och sin egen uppfattning?

Jag citerade Internationella metallarbetarfederationen, därför att dess uttalande i mängden av uttalanden av olika slag utgör ett exempel på att frågan om hur man påverkas inte alls är så självklar som David Wirmark vill göra gällande. Det är en mycket svår fråga, vilket också visas av att vi i många andra sammanhang där vi stöter på diktatur och förtryck har valt den omvända vägen, nämligen att försöka intensifiera kontakterna för att på det sättet kunna påverka. En tanke bakom mycket i Helsingforsavtalet för några år sedan var att man ville vidga möjligheterna till ekonomiska förbindelser med diktaturer för att den vägen kunna luckra upp förtrycket.

Mitt budskap är alltså att frågan inte är så enkel. Därför tål det också – gentemot vad David Wirmark sade i sitt första inlägg – framhållas att moderaterna, i den mån de har en annan uppfattning än den som David Wirmark förfäktar, inte står vid sidan av alla andra partier. Under mycket lång tid har åtminstone de demokratiska partierna i Sveriges riksdag förfäktat exakt den uppfattning som jag här har givit uttryck för. Riksdagen har enligt gjort uttalanden mot ensidiga svenska sanktionsåtgärder mot Sydafrika. Riksdagen har gjort det med hänvisning till ungefär de argument som jag här har framfört, nämligen att ensidiga aktioner skulle kunna skada FN och snarast hjälpa Sydafrika. Dessutom medför sådana ensidiga aktioner – vilket jag också framhöll i mitt första inlägg i dag – att det blir svårare för Sverige att stå emot påtryckningar från andra ländergrupperingar om att vi skall vidta ensidiga sanktioner mot andra länder, där vi kanske verkligen vill slippa hamna i en sådan situation.

DAVID WIRMARK (fp) kort genmäle:

Herr talman! Till Allan Hernelius vill jag bara säga att Cuba kanske trots allt får för stort utrymme i vårt meningsutbyte. I sak är skillnaden inte så stor. Moderaterna har själva i en partimotion i år faktiskt föreslagit 5 milj. kr. till Cuba för bredare samarbete – man har begärt att beloppet skall begränsas till 5 miljoner för nästa år.

Vad beträffar Sydafrika säger Staffan Burenstam Linder att det är inte så enkelt att avgöra hur man bäst påverkar situationen, och det kan jag väl hålla med om. Det är klart att det måste tillämpas olika strategier gentemot olika regimer, och i det här fallet har man både i FN och internt i Sydafrika kommit fram till att isoleringsstrategin är den mest användbara. Båda de stora nationaliströrelserna i Sydafrika, African National Congress och Panafrikanist Congress, har krävt att Sydafrika skall isoleras, och det är en väsentlig anledning till att Sverige bör gå på den linjen.

Det förslag som nu framläggs är baserat på att vad vi gör kan få stor politisk och psykologisk effekt. Staffan Burenstam Linder hänvisar till att tidigare var alla partier eniga men nu är det bara moderaterna som står fast vid den förut intagna ståndpunkten. Det har dock hänt åtskilligt, och jag tycker det är

förvånande är att moderaterna inte har upptäckt detta och hur viktigt det är. Jag behöver bara erinra om att flera tusen människor har dödats i Soweto och att den sydafrikanska regimen går i färd med att förverkliga sin politik om "bantuhomelands". Man har redan flyttat flera miljoner människor och avser inom kort att flytta ytterligare ett par miljoner.

Det är en rå och ohyggligt grym raspolitik som förverkligas på det sättet, och utvecklingen har hittills visat att vidtas inte starkare åtgärder så kommer Sydafrikas regering inte att låta sig påverka.

Då säger Staffan Burenstam Linder att om vi är med om att isolera Sydafrika så blir det svårare för oss att stå emot tryck i andra fall när omvärlden begär att vi skall isolera något annat land. Till det vill jag säga: Vi förbehåller oss rätten att själva bestämma när vi stöder en aktion. Den rätten ligger i det här huset, och den skall vi behålla där.

Tredje vice talmannen anmälde att Allan Hernelius och Staffan Burenstam Linder anhållit att till protokollet få antecknat att de inte ägde rätt till ytterligare repliker.

Handelsministern HADAR CARL:

Herr talman! Min avsikt var egentligen inte att diskutera Sydafrika i dag, eftersom vi kommer att få tillfälle till det i samband med att regeringens Sydafrikaproposition behandlas. När debatten ändå har kommit i gång vill jag bara göra några korta kommentarer.

Vi hävdar från regeringens sida att situationen i Sydafrika är unik, och jag förstår inte vad det är för intressen som Staffan Burenstam Linder anser så angelägna att framhäva här, när han säger att en lagstiftning av det slag som regeringen nu vill att riksdagen skall anta skulle kunna tillämpas gentemot andra länder i fall där inte rasförtrycket skulle vara motivet för en sådan tillämpning.

Vi tycker alltså att just det förhållandet att det är så unikt med rasförtryck gör att man kan ha en sådan lag som regeringen förelägger riksdagen förslag om. Att suddas ut den skillnad som finns mellan Sydafrika och andra länder, vilket Staffan Burenstam Linder anstränger sig att göra i det ena anförandet efter det andra genom att hänvisa till situationen i t. ex. Brasilien och Sovjetunionen, finner jag olyckligt ur alla synpunkter.

Sedan kritiserar Staffan Burenstam Linder oss också för att vi inte vill gå hela vägen, för att vi inte vill förbjuda svensk företagsamhet i Sydafrika, för att vi inte vill förbjuda handel med Sydafrika, för att vi inte vill köra ut all svensk verksamhet i Sydafrika. Vi tar ett steg i den riktningen.

Nu är det ju så att vi känner oss bundna av bl. a. de internationella avtal som är träffade inom ramen för GATT. Men det är inte så att det saknas en vilja från regeringens sida att även använda sig av mycket hårda sanktionsvapen mot Sydafrika. Det är bara det att i dessa avseenden, alltså när det gäller inskränkningen av handeln, anser vi att vi är mycket hårt bundna av de internationella avtalen. I Förenade nationerna verkar vi ju mycket starkt just för att få till stånd sådana samfälliga åtgärder från världsgemenskapens sida

som Staffan Burenstam Linder begär att vi skall ta upp unilateralt men som vi, av de skäl jag anført, inte tycker att vi kan ta upp på det sättet.

Förtryck av alla slag är motbjudande – det håller jag helt med Staffan Burenstam Linder om. Det är motbjudande när det sker av politiska skäl eller av religiösa skäl. Men ändå tror jag att de som förtrycks för sin politiska eller sin religiösa åsikt skall ändå på ett något annat sätt förstå orsaken, att de på ett annat sätt har förmåga inte att acceptera förtrycket – det kan vi aldrig göra – men att ändå uppfatta att de lider för någonting som de betraktar som väsentligt, meningsfullt och riktigt.

Jag menar att detta däremot är en omöjlighet när man har att göra med förtryck baserat på ras. Jag tycker att det är det mest meningslösa, det mest föraktliga sätt på vilket människor kan bringa andra till underkastelse, kan bringa olycka över människor, när man använder sig av deras ras som utgångspunkt för ett förtryck. Jag tycker inte det finns något försvar av det slag som Staffan Burenstam Linder anförde här, att det kan tänkas att man i Sydafrika kan motverka förhållandena från insidan – han åberopar då Fria fackföreningsinternationalen.

Jag vet att det exempel som jag tänker anföras är en hårddragning, och jag menar inte att förhållandena är exakt lika. Men jag tror att de judar som fick arbeta inom vissa tyska fabriker under kriget kunde ha större chanser att överleva längre – kanske t. o. m. till krigsslutet. Det ger emellertid inte de här tyska företagen någon som helst anledning att slå sig för bröst för sina humanitära insatser.

Jag vidhåller att rasförtryck är det vidrigaste av allt förtryck och att det gör situationen i Sydafrika unik. Det är det unika i den sydafrikanska situationen som motiverar den svenska regeringens förslag till Sveriges riksdag att införa ett förbud för svenska investeringar i Sydafrika.

STAFFAN BURENSTAM LINDER (m) kort genmäle:

Herr talman! Rasförtryck är vedervärdigt, men *allt* förtryck är vedervärdigt. Jag finner att för att rätt förstå varför rasförtryck är så motbjudande måste man säga att människor bör vara lika – det är det kristna budskapet. Men om människor är lika måste varje slags förtryck vara lika obehagligt. Det synes mig vara en skäligen enkel logik, och varje annan tanke är uttryck för en grumlig föreställning om människovärde.

Detta att man bara skall förbjuda nyinvesteringar och av egna ekonomiska skäl tänka sig att inte satsa på god moral och förbjuda all verksamhet har jag sagt är en dubbelmoral. Jag vidhåller det, och handelsministerns synpunkt är faktiskt inte någon ordentlig invändning. Det är riktigt att vi när det gäller handel är bundna vid internationella avtal. Men motsvarande regler finns ju inte i fråga om investeringar. Min synpunkt gällde just de investeringar vi har i Sydafrika. I den utredning som är redovisad hänvisas till krassa svenska ekonomiska skäl för att man inte vill framtvinga en nedläggning. Det kallar jag för dubbelmoral – för det är dubbelmoral.

Kvar står en fråga som ingen av mina motdebattörer har besvarat: Hur påverkar vi bäst? Vi känner avsky inför förtryck, inför rasdiskriminering. Hur

blir vi av med detta förtryck? Och hur kan ni vara så fantastiskt säkra på att den högsta klokskapen är minsta möjliga insatser, minsta möjliga närvaro? Skulle det t. ex. ha blivit en bättre utveckling i Portugal om de folkpartistiska demonstranter som fanns när Portugal skulle komma med i EFTA hade fått sin önskan tillgodosedd? Hade det inte tvärtom varit så att om Portugal hade ställts utanför EFTA, isolerats, hade det varit mycket mindre kontakter med demokratiska idéer och uppfattningar, mindre möjligheter att få en mjukare övergång till ett system som är mera hoppgivande för framtiden?

Hur det nu än är på den punkten kvarstår den frågeställning som gör det här problemet så svårt: Vad är bäst moraliskt? Hur påverkar vi bäst? Hur vidgar vi möjligheterna att få en slutlig god utveckling? Gör vi det genom att försöka påverka inifrån eller genom att avlägsna oss?

Handelsministern HADAR CARS:

Herr talman! I fråga om graden av förtryckets gräslighet skiljer sig Staffan Burenstam Linders uppfattning och min uppenbarligen åt, och jag tror inte att ett upprepande av argumenten skulle minska oklarheten när det gäller våra olika ståndpunkter.

Däremot återkommer jag till hans invändning om dubbelmoral. Han tycks mena att om man inte är beredd att ta steget fullt ut, så är det dubbelmoral att över huvud taget göra någonting. Hans egen utgångspunkt är ju att inte någonting skall göras, att ingen förändring skall ske. Det skulle alltså vara ett uttryck för en högre moral än den hos dem som vill ta ett icke helt obetydligt steg för att ytterligare öka trycket på den sydafrikanska regimen. Jag tycker den argumenteringen faller på sin egen orimlighet.

Man skulle ge uttryck för en dubbelmoral säger Staffan Burenstam Linder, om man inte begär en fullständig avveckling av de svenska företagen. Ett sådant ställningstagande skulle på något sätt vara renhårigare.

För det första förordar ju inte Staffan Burenstam Linder själv en sådan avveckling. För det andra är syftet från vår sida att komma åt den ökade styrka för Sydafrika som företagets expansion där innebär såväl politiskt som ekonomiskt. Då är det väl fullt logiskt att just slå till mot expansionen i första rummet.

Vi uppfattar det som en rimlig avvägning att ge de svenska företagen en viss tid för att ställa om sin verksamhet och söka sig nya marknader. Detta framställer Staffan Burenstam Linder som ett uttryck för dubbelmoral. Jag beklagar att moderaterna på den här punkten ställer sig vid sidan av den solidaritetsåtgärd som regeringsförslaget innebär. En aktiv Sydafrikapolitik är en viktig del av den svenska utrikespolitiken. Om den borde det kunna råda en mycket bred enighet i Sverige och i den svenska riksdagen. Unilaterala åtgärder på investeringssidan utgör ett naturligt led i den politiken – tillsammans med ett klart ställningstagande av Sverige i Förenta nationerna, under både denna och tidigare regeringar, och det ökade stöd som regeringen föreslår till befrielseströrelserna och de självständiga staterna i södra Afrika.

Onsdagen den
14 mars 1979

*Utrikes- och
handelspolitisk
debatt*

STAFFAN BURENSTAM LINDER (m) kort genmäle:

Herr talman! Jag är förvånad över att man kan vara så problemfri i sitt betraktande av världen – att det över huvud taget är möjligt att vara i så absolut avsaknad av känsla för att det finns problem. Ett problem som jag har försökt framhålla är detta: Hur påverkar man, om man nu vill påverka?

Socialdemokraterna gav ut en debattskrift för drygt tio år sedan med rubriken Sydafrika och vi. Det är en mycket intressant skrift. Man resonerade fram och tillbaka om hur man bäst skulle kunna påverka. Man kom fram till slutsatsen att det vore dumt att vidta ensidiga sanktioner, eftersom detta snarare skulle hjälpa regimen och inte medföra det önskade resultatet. Det är för mig en gåta, att när jag frågar hur man bäst uppnår resultat, kommer mina meddebattörer och bara mässar hela tiden. De säger att vi skall ha en aktiv Sydafrikapolitik men talar inte om varför det är just denna form av aktivitet som bäst för fram till målet. Man är ändå skyldig att redovisa detta, särskilt som den linje man har valt representerar ett avsteg ifrån vad som under en lång tid har varit svensk utrikespolitik. Det har genom enhälliga beslut i riksdagen fastslagits att vi inte skall vidta ensidiga sanktioner mot Sydafrika, eftersom detta skulle försvaga FN och snarast hjälpa regimen i Sydafrika.

Eftersom det nu är så att trycket i Sydafrika kan sägas ha förvärrats, kan ju detta, herr talman, knappast göras till ett argument för att försvaga FN eller hjälpa regimen i Sydafrika. Som utrikesutskottet och riksdagen tidigare har sagt skulle nämligen ensidiga aktioner hjälpa Sydafrika och skada FN. Därför tycker jag att regeringen i denna viktiga principfråga är skyldig svenska folket någonting annat än bara ett mässande om att vi skall ha aktivitet. Det är ju så betydelsefullt att försöka finna det riktiga sättet att påverka utvecklingen i detta hemiska förtryck. Jag är beredd att böja mig, om jag någon gång får ordentliga argument, som visar att detta är en metod som skulle kunna vara mera framgångsrik än metoden att försöka påverka inifrån, som utrikesministern själv tidigare i morse sade är det viktigaste sättet. Jag har inte fått ett enda argument utan bara kort sagt ytterst onyanserade påståenden, upplädda i något slags moralisk utstyrsel.

Handelsministern HADAR CARS:

Herr talman! Om jag förstår saken rätt har Staffan Burenstam Linder inte någon ytterligare replik nu och därför vill jag inte heller ta upp några nya argument utöver dem han själv har använt. Hans utgångspunkt för vad man skall och icke skall göra var aktuell för tio år sedan. Man har prövat dessa vägar i tio år, men de har inte lett till någon ändring i Sydafrika. Det är detta som nu motiverar att vi vidtar andra åtgärder, att vi ökar trycket mot den sydafrikanska rasistregimen.

Syftet med det vi föreslår är att med ekonomiska medel komma åt den sydafrikanska regimen, att genom att försvåra den ekonomiska uppbyggnaden i Sydafrika undergräva regimens ekonomiska möjligheter och stärka oppositionen mot den. Det är vad vi på lång sikt hoppas uppnå med det förslag som vi lägger fram.

Staffan Burenstam Linder har inte möjlighet att replikera, men han har

själv sagt att det viktiga är att finna ett sätt att påverka utvecklingen i Sydafrika. Han har haft goda möjligheter att under den här diskussionen själv ange vilka sätt han vill förorda. Han kan inte göra det nu, men jag hoppas att vi när Sydafrikadiskussionen äger rum, får höra hans förslag till åtgärder för att komma till rätta med rasistregimen i Sydafrika, vilka medel han anser är de effektivaste för att uppnå det mål som han uppenbarligen anser att alla här i riksdagen strävar efter.

ROLF HAGEL (apk):

Herr talman! Med inledningen av det kinesiska angreppskriget mot Vietnam den 17 februari fördes Vietnam åter i centrum för den fredsälskande och progressiva mänsklighetens uppmärksamhet. De kinesiska ledarna fortsätter den krigspolitik som tidigare lett till förkrossande nederlag för den franska imperialismen 1954 och USA-imperialismen i april 1975.

Detta angreppskrig liksom det tidigare inleddes med psykologisk krigföring. Vem minns inte den samordnade kampanj som bedrevs hösten 1978 om påstådda kränkningar av de mänskliga rättigheterna i Vietnam, trots att Vietnam var det enda segrande landet i historien som avstått från krigsförbrytarprocesser och redan under de första dagarna efter segern 1975 frigav över en miljon av de mer än en och en halv miljon soldater, officerare, poliser, tortyrexperter och administratörer som tjänat USA-imperialismen och den fascistiska marionettregimen i Sydvietnam.

För oss kommunister är det ingen överraskning att imperialismen med sina enorma propagandaresurser nu sveper in vad som händer i Vietnam, Laos och Kampuchea i en ridå av lögnar och myter. Vi vet hur den s. k. fria världen ser ut just nu. Många miljoner går kroniskt arbetslösa i de högt utvecklade kapitalistiska industriländerna. En av de fundamentala mänskliga rättigheterna, rätten till arbete, kränks i väldig omfattning även i ett land som Sverige.

Jag måste få ställa en fråga till landets utrikesminister. Han sade nämligen i sitt inledningsanförande att de mänskliga rättigheterna är en självklarhet för oss. Kan vi verkligen säga att de mänskliga rättigheterna är garanterade för Sveriges folk? Över 100 000 människor går arbetslösa. Rätten till arbete är en av de grundläggande mänskliga rättigheterna enligt Internationella konventionen om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter, som riksdagen enhälligt antog den 24 november 1971.

Tiotal miljoner människor lever i elände i den amerikanska slummen. Hundratal miljoner svälter i de länder som är under kolonialt och nykolonialt välde. Miljoner sitter i fängelse, torteras i detta ögonblick av fascistiska poliser och fångknektar eller lever i ständig terror i länder som Chile, Nicaragua, Uruguay, Sydafrika, Rhodesia, Sydkorea, Indonesien etc., länder där de multinationella bolagen och USA-imperialismen förlänger livet på de mest förhålliga förtryckarregimer. På Östtimor kämpar befolkningen under ledning av FRETILIN mot indonesiska ockupationstrupper, utrustade med bl. a. vapen från Bofors. 40 % av Cypern är fortfarande under turkisk ockupation. På Nordirland torteras fångslade patrioter av den brittiska

labourregeringens soldater. I Portugal tas jorden från lantarbetarna och lämnas tillbaka till de fascistiska storgodsägarna.

I Kina hålls sedan över ett år tillbaka dagliga minnesmöten för berömda författare, operasångare, vetenskapsmän, konstnärer och andra gamla revolutionärer som torterades, misshandlades till döds eller summariskt avrättades under den s. k. kulturrevolutionen 1966–1977. Vi hörde, vad jag vet, inte ett ord om mänskliga rättigheter i de stora svenska massmedia när denna likvidering av hundratusentals, kanske miljoner, kineser pågick under den s. k. kulturrevolutionen. Tvärtom prisades den, vilket vi kan läsa även i denna riksdags protokoll, som en ädel kamp mot ”byråkrati och förstening”, och den ekonomiska efterblivenheten på landet i Kina romantiserades med den gröna vågens allra plattaste klichéer. Nu är en annan fraktion vid makten i Peking, och många av dem som var ansvariga för den s. k. kulturrevolutionen på det lokala planet släpas inför massmöten för att sedan avrättas. Och fortfarande uttrycks – som utrikesministerns tal i inledningen av denna debatt visar – en reservationslös beundran för den maoistiska politiken. Inte ett ord om de mänskliga rättigheterna.

Låt mig säga några ord också till Lars Werner, som i sitt inlägg gjorde gällande att förhållandet mellan Vietnam och Kina beror på gamla motsättningar mellan Kina och Sovjetunionen.

Erfarenheterna av maoismens barbari i Kina, särskilt under de elva åren av s. k. kulturrevolution, och under Pol Pot-regimen i Kampuchea borde vara tillräckliga för att underminera vpk-ledningens gamla kära tes om att den s. k. motsättningen mellan Sovjetunionen och Kina skulle ligga i botten även på Kinas aktuella angreppskrig. Maoisterna i Peking har sedan mer än 20 år romantiserat krig och talat om det tredje världskrigets oundviklighet. Ledarna i Peking angrep Indien militärt 1962, Sovjetunionen 1969 och Vietnam första gången 1974, då de erövrade Paracelöarna. Hejdlös militarism och angreppskrig är den logiska konsekvensen av maoismen. En logisk konsekvens är också dess allians med USA-imperialismen och all världens fascister. Att jämföra maoismens välde med den socialistiska gemenskapens länder är som att godta Hitlers nationalsocialism som en form av socialism.

Så några ord med anledning av Gösta Bohmans tolkning av folkrätten. Det är obestridligt att Vietnam angreps under en följd av år av Pol Pot-regimen i Kampuchea, försedd med vapen och 20 000 militärer från Kina. Tanzania angreps obestridligt av Idi Amins trupper. Folkrätten innefattar också rätten till självförsvar, herr Bohman. Om inte denna rätt till självförsvar godkänns av herr Bohman, måste han fortfarande känna djup förtrytelse, kanske också sorg, över att de allierade trupperna inte bara slog tillbaka Hitlers trupper i Afrika, Sovjetunionen, Polen, Ungern, Danmark, Norge osv. utan t. o. m. förföljde och krossade dessa trupper på tyskt område.

I försöken att återuppliva det kalla kriget, som vissa tidigare inlägg i denna debatt varit bidrag till, ingår den systematiska verksamheten av det internationella monopolkapitalets nyhetsbyråer och stora massmedia att avleda uppmärksamheten från kapitalismens eget ruttnande system och i

stället rikta den mot påstådda kränkningar av mänskliga rättigheter i Sovjetunionen och den socialistiska gemenskapen, också i de länder där arbetarna och bönderna nyligen och för första gången blivit herrar i eget hus.

Om man lyckas att återuppliva det kalla kriget, kan man också avleda uppmärksamheten från neutronbomben och de lysande affärer med Harrier-jaktplan, Mirageplan samt annan ultramodern militär utrustning och eventuellt också Boforskanoner som man nu planerar att göra med de maoistiska ledarna i Peking.

Vad utrikesministern och Olof Palme just sagt om situationen i Indokina och om bakgrunden till denna situation kan inte lämnas utan kommentar. Att Vietnam angreps på många ställen och i stor omfattning av Pol Pot-regimen i Kampuchea var väl känt sedan de första dagarna av 1978, då gränskriget blev offentligt genom Pol Pots deklARATION den 31 december 1977. Tusentals civila på den vietnamesiska sidan dödades under dessa angrepp på vietnamesiskt område.

Att Pol Pot-regimen var en av de grymmaste och blodigaste regimerna i modern historia blev så småningom också känt. T. o. m. president Carter karakteriserade i ett uttalande den 21 april 1978 Pol Pot-regimen som "den värsta kränkaren av mänskliga rättigheter i världen i dag". Senator George McGovern, som till skillnad från Carter var motståndare till USA-imperialismens angreppskrig i Indokina, föreslog inför USA-senatens utrikesutskott den 21 augusti 1978 att en internationell truppstyrka borde sändas till Kampuchea för att störta Pol Pot-regimen därför att den begick – som han sade – "en systematisk slakt" på sitt eget lands befolkning.

Men när Vietnam efter att ha angripits under mer än tre år av denna slakthusregims trupper gick till motangrepp och i gränskriget krossade 19 av Pol Pots 23 divisioner, och när samtidigt hela folket i Kampuchea reste sig mot folkmordsregimen, då blev det en märklig reaktion i den kapitalistiska världens kanslihus och industrier för nyhetsproduktion. Och vi har i riksdagen i dag hört samma tongångar. Pol Pot-regimen, som till bara för några månader sedan fördömdes av hela världen – naturligtvis utom av sina beskyddare och uppdragsgivare i Peking – blev med ens en legitim regim, som folket i Kampuchea inte skulle ha rätt att störta. Och Vietnams legitima självförsvar mot angriparna blev i denna historiebeteckning en "invasion i Kampuchea" och en upprörande inblandning i Kampuchegas inre angelägenheter. Denna historieskrivning är grundfalsk, och den har redan genomskådats av en stor del av det svenska folket, som omedelbart reagerade med mängder av demonstrationer och möten när Kina den 17 februari gick till angrepp *direkt* mot Vietnam.

Jag betonar ordet "direkt", därför att det redan för ett par år sedan var tydligt att ledningen i Peking planerade att genomföra ett tvåfrontskrig mot Vietnam. Med stora vapenleveranser till Kampuchea och omkring 20 000 kinesiska s. k. rådgivare i Pol Pot-regimens armé skulle man rulla upp Vietnam söderifrån och samtidigt med en halv miljon av egna trupper rulla upp Vietnam norrifrån. Genom den vietnamesiska motoffensiven i söder och

folkresningen i Kampuchea tillintetgjordes denna del av den kinesiska planen på ett tvåfrontsrig.

I Laos har regeringen protesterat mot kinesiska truppsammandragningar vid den kinesisk-laotiska gränsen och mot att Kina sedan många år har egna trupper i Laos nordligaste del.

Genom Thailand går transporter av vapen, möjligen också av militär personal, till resterna av Pol Pot-regimens trupper i gränsområdena. Hela Indokina var ett slagfält och ett enda försvarsområde både under den franska kolonialismens och USA-imperialismens angreppskrig. Det är ledarna i Peking, inte Vietnams regering och folk, som dragit in hela Indokina i det angreppskrig som Peking för mot Vietnam. Vad folken i Vietnam, Laos och Kampuchea behöver i denna situation är en förstärkt solidaritet från alla dem som står på fredens och framstegets sida. Men de kan lika litet nu som före 1954 och före 1975 acceptera att en del av dem som *borde* stå på deras sida i stället med sina uttalanden stödjer angriparna.

Från första dagen av angreppskriget har vi genom de stora massmedia fått en lika grovt förvanskad bild av detta befrielsekrig som vi fick under många år av befrielsekriget mot den franska kolonialismen och under de många åren av USA:s ockupation och krig i Sydvietnam. Bland många kommentarer vi hört av nyhetsläsarna i TV är det en som bör räddas åt historien. Det sades att de kinesiska truppers avsikt att snabbt dra sig tillbaka hindrades av att de angreps av vietnamesiska milismän och trupper. Kan man tänka sig: angriparna blev inte lämnade i fred! Hur var det Voltaire sade? – "Vilket lömskt djur! Det biter när det blir angripet!"

Vi, liksom det vietnamesiska folket, hoppas att detta angreppskrig inte blir lika långt som de franska kolonialtruppernas och USA-imperialismens angreppskrig. Men vi har inga illusioner om de maoistiska ledarnas uttalanden. Denna gång, liksom tidigare, står nämligen all världens imperalister och reaktionärer på angriparnas sida. Det *kan* bli ett långt krig också denna gång, ett krig som hotar att spridas till hela Sydostasien och bli ett uppenbart hot mot världsfreden.

Det minsta den svenska regeringen kan göra i denna situation är att säga återbud till den kinesiske vice premiärministern Geng Biaos statsbesök i Sverige och att hindra svensk vapenexport till Kina. Sverige bör givetvis också fortsätta med och öka biståndet till Vietnam och Laos och vidta åtgärder för att snabbt kunna sätta in katastrofbistånd till Kampuchea.

I praktiskt taget hela världen utvecklas nu en väldig solidaritetsrörelse för Vietnam. Det är betecknande att den extraordinära världskonferens för solidaritet med Vietnam som förra veckan hölls i Helsingfors samlade delegater från 102 länder, att president Kekkonen stod som beskyddare för konferensen och att ledande företrädare för Finlands tre största partier, socialdemokraterna, centern och kommunisterna, oreserverat och kraftfullt fördömde den kinesiska aggressionen.

Jag lyssnade med intresse till Olof Palmes ord nyss om Julius Nyerere, som så värtaligt och så länge fördömt den kapitalistiska världens exploatering och förtryck av den s. k. tredje världen. Men jag lyssnade förgäves efter någon

kommentar till det faktum att trupper från Tanzania opererar långt inne i Uganda. Om Idi Amins blodiga regim störtas, finns det förvisso inte många som begråter den. Men att det enorma intresset för Vietnams påstådda invasion i Kampuchea inte motsvaras av det allra minsta intresse för folkrätten i fallet Tanzania-Uganda, kan det möjligen bero på att Julius Nyerere är en – och med all rätt, vill jag påstå – mycket aktad medlem av Socialistiska internationalen?

Herr talman! Kinas angreppskrig mot Vietnam innebar att världen tog ett steg närmare ett tredje världskrig. Vi blev ånyo påmind om vilken katastrof ett sådant krig skulle kunna utvecklas till med tanke på den vapenarsenal som i dag finns lagrad på olika håll i världen.

Kärnvapenlagren i världen har i en FN-rapport uppskattats till 1,3 miljoner bomber av samma styrka som de som fälldes över Hiroshima och som fick så ohyggliga följder. Omräknat till vanliga sprängämnen skulle vapenlagren räckta till 15 ton per invånare på vår jord.

Att ställa frågan om jorden efter ett sådant krig skulle bli beboelig är berättigad, och den ställs av allt fler.

Herr talman! Jag är medveten om att jag har överskridit tiden, men jag vill säga att jag tycker det är en något underlig debattordning som används, där jag som företrädare för ett parti tilldelas 15 minuter medan andra tilldelas 30. Dessutom står jag väldigt långt ner på talarlistan. Men eftersom jag tydligen inte får fortsätta, ber jag att få ordet på nytt.

CARL LIDBOM (s):

Herr talman! I den utrikespolitiska deklARATIONEN snuddar regeringen vid västländernas stora oljeberoende och den sårbarhet som följer med detta.

Krisen i Iran är en påminnelse – ”om någon behöver den”, säger regeringen – om att Sveriges oljeberoende måste minskas. Piken till koalitionsbröder var fin: ”om någon behöver” en påminnelse om faran med det stora oljeberoendet! Vi får hoppas att Karin Söder lyssnade uppmärksamt på efterträdaren Hans Blix.

Påpekandet om oljeberoendet och sårbarheten är ovedersägligt, men det är anmärkningsvärt att varken den utrikespolitiska eller den handelspolitiska deklARATIONEN går närmare in på konsekvenserna för vår ekonomi av revolutionen i Iran och krisen i Mellersta Östern. Saken är dock för allvarlig för att avfärdas med en gliring till centern. Störningar i vår oljeimport och prishöjningar på olja kan komma att väsentligt förändra den glada bild av konjunkturuppgång och ekonomisk återhämtning som regeringen har utgått från i sin budget och i uppläggningsen av den ekonomiska politiken.

Herr talman! Vi har inte sett slutet på maktkampen i Iran än. Men oavsett om kommunistiska krafter kommer att få något inflytande eller inte talar det mesta för att den nya regimen kommer att bli starkt nationalistisk, antivästerländsk och USA-fientlig. Det är ganska naturligt, eftersom västvärldens medansvar är så uppenbart. Framför allt USA stödde schahens ohämmade rustningspolitik och hjälpte honom med en forcerad industrialisering av landet – en industrialisering som lämnade folkets breda lager ännu

fattigare än de var förut och som samtidigt bröt sönder gamla kulturmönster och traditioner. Korruption och våld var de metoder som schahen använde för att påtvinga det iranska folket sin politik. USA tillhandahöll vapnen, teknikerna och instruktörerna. CIA hjälpte schahen att bygga upp hans beryktade säkerhetspolis, Savak.

Tiden går fort, och man glömmer lätt. Man glömmer lätt hur såta vänner president Carter och schahen var in i det sista. För litet mer än ett år sedan prisade Carter schahen för hans engagemang för mänskliga rättigheter och överöste honom med lovord. I ett tal i Teheran på nyåret 1978 sade Carter – jag citerar nu den amerikanske presidenten ord för ord ur en så pålitlig källa som *Le Monde* – vänd till schahen: "På grund av schahens stora härskar-egenskaper är Iran en ö av stabilitet i en av världens mest oroliga regioner. Detta konstaterande är, Ers Majestät, en hyllning till Er själv och Ert sätt att leda landet och samtidigt ett erkännande av den respekt, den beundran och den kärlek som Ert folk hyser för Er." Hyllningen avslutas med orden: "Det finns ingen annan politisk ledare som jag står i en så djup tacksamhetsskuld till och som jag hyser så stor personlig vänskap för."

Kommentarer är överflödiga. Det bör dock sägas till Carters försvar att han lärt läxan från Vietnam och avstod från att ingripa aktivt på förtryckarnas sida när oroligheterna bröt ut.

Nu är schahen borta. Carterpolitikens nederlag är ett faktum. Maktbalansen i Mellersta Östern har förskjutits till USA:s och Israels nackdel. PLO har repat mod. Innan skottlossningen på Teherans gator ännu tystnat anlände Yasser Arafat till den iranska huvudstaden i spetsen för en jättelik delegation. Han togs emot som en triumfator av Irans nya härskare. Israels diplomater kastades ut ur landet, och deras lokaler i Teheran överlämnades till PLO.

Frukten för att de revolutionära stämningarna i Teheran skall sprida sig till andra länder griper omkring sig, och den har redan börjat påverka de moderata arabländernas politik. T. o. m. det utpräglade USA-orienterade Saudi-Arabien har börjat markera distans till Washington på ett sätt som var otänkbart ännu för ett par månader sedan. Ett annat tecken på den förändrade maktbalansen är att ledande företrädare för OPEC åter börjat tala om att västvärlden måste betala ett politiskt pris för den arabiska oljan.

Det har spekulerats åtskilligt dessa dagar om ett fredsavtal mellan Egypten och Israel. För ögonblicket är det mycket oklart vad som kan ha kommit ut av Carters stora fredsresa till Mellersta Östern. De senaste bulletinerna lär tala om att Israels regering, liksom tidigare Sadat, har accepterat Carters medlingsförslag, men vi vet ingenting om vad det förslaget innehåller. Det är möjligt att utrikesministern sitter inne med färskta upplysningar som jag inte har. I så fall tror jag att riksdagens ledamöter vore ganska tacksamma för att få ta del av dessa.

Det må emellertid vara hur det vill med den saken. För min del tror jag dock att man har anledning att ställa frågan om det inte har knutits högst överdrivna förhoppningar till denna resa, liksom över huvud taget till hela den förhandlingsomgång som började med Sadats resa till Jerusalem.

Med USA försvagat, Sadat alltmer isolerad i arabvärlden och en högex-

plosiv situation i olika hörn av regionen är risken påtaglig att en separatfred mellan Egypten och Israel, som i sak bara löser bilaterala problem, skulle bli ett steg på vägen mot krig i stället för ett steg på vägen mot en varaktig fred i hela regionen.

Den hårdaste knuten är det palestinska folkets öde. Vi vet alltså inte vad som kan ha sagts till Carter beträffande det palestinska folket. Men det är tyvärr svårt att tro att Israel skulle vara berett att i ett avtal med Egypten ens antyda ett kommande tillmötesgående av sådana grundläggande arabiska krav som att judiska bosättningar skall avvecklas och att palestinerna på Västbanken och i Gaza skall få rätt att själva bestämma sin framtid. Tanken på lokala val och självstyrelse för palestinerna, förenat med fortsatt israelisk överhöghet och fortsatt israelisk närvaro i de ockuperade områdena, blir mera en utmaning än ett tillmötesgående. Ett avtal mellan Egypten och Israel på de betingelserna skulle inte garantera fred.

Blod är tjockare än vatten – eller rättare: tjockare än bläcket på ett avtal. Palestinierna har från tid till annan fått erfara hur än den ena än den andra arabiska regeringen försöker sälja ut dem för sina egna nationella intressen. De minns Svarta september – blodbadet som kung Hussein ställde till med för att bli av med PLO. De minns masslakten på palestinier i libanesiska flyktingläger, som president Assad beordrade syriska armén att delta i när Libanonkriget rasade som värst. Men inom kort återställdes den arabiska brödrakarleken. Ett avtal där president Sadat offrade det palestinska folkets rätt för ett skenbart självstyre skulle inte vara trovärdigt. Utsikterna att Jordanien och Saudi-Arabien skulle ansluta sig till ett sådant avtal är försvinnande små. Och Sadat är inte stark nog att överta schahens gamla roll som USA:s fredspolis i Mellersta Östern.

Herr talman! Det kan inte uteslutas att oljan på nytt kommer att användas som ett vapen i konflikten. En av de slutsatser vi måste dra av den senaste tidens händelser är att risken för en sådan utveckling har ökat. Då skulle även Sverige drabbas, och vi är inte nämnvärt mindre sårbara nu än förra gången.

Även om det inte blir ett upprepande av oljeembargot från 1973–1974, kommer revolutionen i Iran och krisen i Mellersta Östern att få återverkningar i västvärlden, också i Sverige. Oljebrist och kraftiga prisstegringar på olja är, tyvärr, ett sannolikt perspektiv inför nästa vinter.

Optimisterna brukar ibland försöka lugna oss med att oljeresurserna är större än vi tidigare trott. Det upptäcks ständigt nya fyndigheter. I samband med händelserna i Iran har man pekat på Mexico som ett nytt oljeländ med fyndigheter som är större än Irans, kanske lika stora som Saudi-Arabiens. Mexico, sägs det, skulle med lätthet kunna kompensera en minskad oljeproduktion i Iran.

Nu är det tyvärr inte bara de fysiska resurserna som bestämmer gränserna för oljeproduktionen i världen. Det finns politiska begränsningar för produktionen som är betydligt snävare än de fysiska. Iran har – liksom tidigare f. ö. Venezuela – blivit ett skräckexempel som lärt andra länder i tredje världen vad som kan hända om man finansierar en alltför snabb industriell utveckling

*Utrikes- och
handelspolitisk
debatt*

med en maximal oljeproduktion. Mexicos president Lopez Portillo har nyligen gjort fullständigt klart för president Carter att Mexico också i fortsättningen tänker anpassa sin oljeutvinning efter sina egna utvecklingsplaner och inte efter konsumentländernas ökade behov.

Irans oljeproduktion låg på schahens tid kring 5 miljoner fat om dagen och skall, enligt den nya regeringen, dras ned till ca 2,5 miljoner. Mexico, som f. n. producerar ca 1,5 miljoner fat om dagen, skall visserligen inom ramen för löpande sexårsplan ha fördubblat sin oljeproduktion till 1982, men den oljan är redan kontrakterad. Israel kan möjligen komma att få viss ersättning från Mexico för bortfallen iransk oljeimport, men övriga länder i kön – och de är ganska många – skall nog inte göra sig några överdrivna förhoppningar.

Mot den bakgrunden förefaller tidningarna optimistiska i överkant när de apropå den svenske handelsministerns tilltänkta resa till Mexico i april antyder att han kan väntas komma hem med feta oljekontrakt på fickan. Men på den punkten kanske vi kan få närmare upplysningar av handelsministern själv här i dag. En alltför stor optimism nu om våra importmöjligheter skulle i värsta fall kunna dra på oss en annars onödigt ransonering nästa vinter.

Denna gång har oljekrisen för vår del fått ett mindre dramatiskt förlopp än vintern 1973–1974. Vi har hittills sluppit ransoneringar. Men i gengäld kan verkningarna bli så mycket långvarigare. Många internationella bedömare räknar med att restriktioner av olika slag kan bli nödvändiga i flera västländer framåt hösten. I alla händelser lär knappheten på olja komma att påverka priserna. Vi vet inte vad som kan komma ut av OPEC-mötet i slutet av mars, men det förefaller inte troligt att Saudi-Arabien i längden skall kunna hålla tillbaka högprislinjens förespråkare på samma effektiva sätt som hittills. Oron i grannländerna manar Saudi-Arabien till försiktighet.

Herr talman! Det var ursprungligen min avsikt att ta upp också ett par av de frågor som behandlas i den handelspolitiska deklarationen. Men den tid som står mig till buds skulle inte medge mycket mer än ett omnämnande av problemen. Och ibland är det viktigare att kommentera vad regeringen inte säger än vad den säger. Gösta Bohman har nyligen talat om att se verkligheten sådan den är. I detta fall skulle den uppmaningen med fog kunna riktas till regeringen med tillägget att det finns en verklighet också efter valdagen den 16 september! Det har varit tyst, mycket tyst från regeringens sida om de mörka skuggor som orosmolnen över Iran och Mellersta Östern kastar över Sveriges och västvärldens ekonomiska framtid. De uttalanden som förekommit har varit undanglidande och överslättande och andats en optimism som förefaller att vara svagt grundad.

Handelsministern HADAR CARS:

Herr talman! Ingen kunde undgå att lägga märke till de skillnader, långt mer än nyanser, som fanns mellan Olof Palmes beskrivning och Carl Lidboms beskrivning av Carteradministrationens förhållande till utvecklingen i Iran. Men bortsett från det tycker jag att det var värdefullt att vi fick tillfälle till ett meningsutbyte om hur oljesituationen i Sverige kan påverkas av det som hänt i Iran.

Först och främst tycker jag inte att Carl Lidbom har tillräckligt mycket på fötterna när han säger att den svenska regeringen inte tagit på allvar den utveckling som skett. Tvärtom följer vi utvecklingen med mycket stor noggrannhet och vi har vidtagit en hel rad åtgärder för att trygga den svenska försörjningen på oljesidan. Jag vill erinra Carl Lidbom om att vi också sökt öka det svenska folkets medvetenhet om situationen. Bl. a. är den besparingskampanj som vi satt i gång ett led i de strävandena. Den har till syfte att vi gemensamt skall dra ned vår oljeförbrukning så att vi skall slippa en ransonering till hösten, en ransonering som kan bli nödvändig om situationen skulle utvecklas på ett sätt som vi i dag ändå hoppas skall kunna undvikas.

Iran har kommit i gång med sin oljeproduktion. Det är i och för sig ett mycket lovande tecken. Vi tror att alla regimer i Iran, oberoende av politiskt förtecken, kommer att finna det angeläget att en oljeproduktion upprätthålls. Enligt de uppgifter jag har skulle Iran i dag pumpa mellan 2 miljoner och 3 miljoner fat olja om dagen. Carl Lidbom uppgav att produktionen tidigare uppgick till 5 miljoner fat. Det finns även en större siffra – 7 miljoner fat. Det är ju bara ett understrykande av allvaret om den siffra jag nämnt här skulle vara den riktiga.

De fysiska förutsättningarna för Iran att nå upp till ca 4 miljoner fat med hjälp av inhemska resurser lär finnas. Frågan är alltså om den politiska viljan att gå så långt i oljeproduktion finns.

Däremot är det väl inte sant, Carl Lidbom, att situationen när det gäller vår oljeförsörjning inte i några avscenden har blivit bättre än vid föregående tillfälle då vi hade problem med vår oljeförsörjning. I varje fall i ett par avscenden har förändring skett.

För det första har vi fått en utbyggnad av de svenska oljelagren.

För det andra har vi fått en internationell organisation, IEA, med uppgift att bland de oljekonsumerande länderna solidariskt fördela de oljetillgångar som finns.

För det tredje tror jag att det svenska folkets medvetenhet om problemet har vuxit högst avsevärt. Det är också en betydande hjälp.

Vid IEA:s styrelsemöte i mars lade vi fram beräkningar som visar att vi skulle kunna begära att fördelningssystemet träder i kraft. Man har från IEA:s sida pekat på att det normalt finns ett stort säsongmässigt bortfall för Sveriges del under första kvartalet och att man därför kan ifrågasätta om beräkningsgrunden är den riktiga. Men vi är överens med IEA om att göra en utvärdering av vad som skall betraktas som normalt. Visar det sig då att det föreligger en faktisk brist skall vi kunna tillgodoräkna oss den, i händelse av att vi senare under året kommer att finna att en bristsituation ger oss anledning begära att IEA:s fördelningsmekanism sätts i funktion.

Vi har också försökt kompensera bortfallet av Iranolja på olika sätt. Bl. a. har regeringen fört diskussioner med vissa andra exportörländer som Saudi-Arabien, Storbritannien och Mexico om leveranser av råolja. Diskussionerna om ett oljeavtal med Norge har fortsatt även efter bortfallet av Volvoavtalet. Vidare har avtal om leveranser av råolja från Irak i storleksordningen en miljon ton slutits av Svenska Petroleum AB och OK.

Vår ambassadör i Teheran har instruerats att till den nya ledningen för det iranska oljebolaget framföra vårt intresse för snara leveranser av lätt råolja och för långtidskontrakt. Svenska Petroleum har också direkt till det iranska oljebolaget framfört sitt intresse för såväl spotköp som långtidskontrakt.

Sammanfattningsvis vill jag säga att vi med mycket stor uppmärksamhet och med beaktande av alla de möjligheter som står oss till buds följer den här utvecklingen. Vi hänger oss ingalunda åt någon överoptimism utan tar tvärtom mycket allvarligt på problemet. Men i dagsläget har vi ändå förhoppningar om att vi – med gemensamma krafter – skall kunna undvika en situation som skulle framtvinga en ransonering. Vi har förhoppningen att en sådan oljebrist inte skall uppstå att verkningarna för Sverige blir sådana att de på allvar kunde skada den svenska ekonomin. Vi tror inte heller att det kommer att ske.

CARL LIDBOM (s) kort genmäle:

Herr talman! Det kan möjligen vara en rolig lek att spana efter nyanser mellan Olof Palmes och min bedömning av USA:s involvering i schahens Iran.

Olof Palme tog upp en speciell aspekt av detta, nämligen den kritik som riktats mot Carter för att Carter inte höll fast vid schahen när oroligheterna bröt ut. Kissinger och andra har sagt att därigenom undergrävs USA:s trovärdighet. Därigenom begriper Saudi-Arabien och andra att USA som allierad inte är någonting att lita på. Detta är en katastrofal politik.

Det var mot hela det resonemang som Olof Palme polemiserade. Han visade att det var omöjligt för en supermakt att rädda en regim som har ådragit sig folkets hat. Däremot sade Olof Palme inte ett ord till försvar för USA:s starka engagemang för Iran före oroligheterna, innan Carter släppte schahen helt enkelt.

Med det engagemang förhåller det sig tyvärr på det sättet att Carter fortsatte Nixons politik. Det är bedrövligt. Det är en sak som på sitt sätt naturligtvis urholkar en hel del av trovärdigheten i den profil som Carter vill skaffa sig när det gäller de mänskliga rättigheterna.

Men till det ämne vi skulle debattera! När det gäller Sverige och oljeberoendet sade jag att om det skulle bli ett avbrott i oljetillförseln är Sverige inte nämnvärt bättre rustat än det var förra gången. Totalt sett är det väl ändå på det viset? Vårt oljeberoende är tyvärr detsamma nu. Det kanske var 73 % för några år sedan. Det har sjunkit till 70 % nu. Det rör sig om skillnader av den storleksordningen. Vi har kanske fått litet större bergrum att lagra olja i, vilket ger ytterligare någon veckas uthållighet eller någonting sådant. Men totalt sett är Sverige lika sårbart nu som under mycket lång tid tidigare.

När det gäller perspektiven och bedömningen av riskerna framöver är det viktigt att Iran kan få i gång sin oljeproduktion och har fått i gång den. Hadar Cars sade att man nu producerar två, tre miljoner fat om dagen, vilket skulle vara ungefär vad Bazarganregeringen hade sagt: halva den tidigare oljeproduktionen. Det är utmärkt. Men bortfallet är ändå betydelsefullt, om man

inte vill gå över nivån två, tre miljoner fat. Det är betydelsefullt framför allt därför att det inte finns någon som tar över produktionen. Saudi-Arabien törs inte fylla ut det gapet, även om det skulle kunna. Andra länder vill inte, därför att de inte vill bestämma sin oljeproduktion med tanke på vad som passar USA och Västeuropa utan med tanke på sina egna utvecklingsbehov. Därför måste vi räkna med att möta långsiktiga svårigheter.

I det sammanhanget sade jag att det här kastar ljus över hela den ekonomiska bedömningen. Blir det en knapphetssituation, som jag tror, kommer det att påverka priserna. Det kommer även av andra skäl att bli svårare för Saudi-Arabien och andra moderata länder att hålla igen gentemot högprisländerna. Det ändrar ganska väsentligt de bedömningar som gjorts av regeringen så sent som i början av året i budgeten och vid uppläggningspolitiken, där dessa orosmoln inte antyddes och rimligen inte kunde antydvas. Men får vi se det här resonemanget speglat i kompletteringspropositionen? I så fall får vi se då vilka slutsatser regeringen drar av det.

INGRID SUNDBERG (m):

Herr talman! I dag har det inte talats mycket om nordiskt samarbete. Desto mer talades det om det här i kammaren för några veckor sedan när Nordiska rådet höll sammanträde. Särskilt betonades då den ökade betydelse som det ekonomiska nordiska samarbetet har fått.

Det är naturligt att så är fallet. Våra länder är små och vart och ett av dem fungerar i ett större ekonomiskt sammanhang, där särskilt banden länderna emellan av tradition och genom likartad social utveckling är starka.

Som handelspartner är de nordiska länderna eftertraktade. Sverige svarar för ca 5 % av världshandeln och importerar dubbelt så mycket som England från Västtyskland.

Genom handeln med länder runt om i världen är de nordiska länderna i hög grad beroende av den internationella ekonomiska utvecklingen, som också har påpekats tidigare här i dag. Beroendet är likartat genom den överensstämmelse som finns i våra ekonomiska system och de kriterier på välfärd som är gemensamma för våra länder. Denna överensstämmelse utgör i vårt förhållande gentemot omvärlden ett starkt motiv för att vi bör uppträda eniga på det internationella planet. Frihandeln mellan våra länder är traditionell, men också utåt har vi länge haft en liberal syn på handelspolitiken.

Det förstärkta ekonomiska samarbete som nu påbörjats mellan de nordiska länderna efter överenskommelse mellan stats- och finansministrarna kommer att få stor betydelse. De undersökningar som påbörjats om effekten i andra nordiska länder av åtgärder i ett nordiskt land visar tydligt värdet av ett sådant samarbete. Som exempel kan anföras den positiva verkan som den svenska trepartiregeringens devalveringar har haft också på våra grannländers ekonomi genom att vår ekonomiska tillväxt gagnat också dessa länder.

Men naturligtvis är det den ekonomiska utvecklingen utanför Nordens gränser som har störst betydelse. De nordiska länderna är kulturellt och

Onsdagen den
14 mars 1979

---

*Utrikes- och
handelspolitisk
debatt*

ekonomiskt nära förbundna med Europa som helhet. Vi är européer, och vad som händer i Europa berör oss på ett annat sätt än händelser i andra delar av världen. Därför måste vi alltid känna vårt ansvar för den europeiska utvecklingen och aktivt medverka till stabilitet i förhållandet nationerna emellan. Den säkerhetspolitiska aspekten är här viktig. Sverige får inte undervärdera betydelsen av trovärdigheten i vår alliansfrihet, uppbyggd på ett effektivt och starkt försvar och därmed en viktig faktor i den mellanstatliga maktbalansen.

På det handelspolitiska området har vi vårt avtal med den europeiska gemenskapen. Det är ett avtal som ligger fast och inom vars ram våra möjligheter att intensivifiera samarbetet med EG-länderna är goda och måste tillvaratas.

Utrikesutskottet hade för en tid sedan tillfälle att besöka EG-kommissionen i Bryssel. Vi fick gemenskapens utveckling belyst, och det är naturligt att sätta denna i relation till den vidare utvecklingen av våra egna omfattande, nära och varaktiga förbindelser med EG.

Det är nödvändigt att en sådan vidareutveckling kommer till stånd. Tullavvecklingen är i det stora hela slutförd med undantag för stål och pappersmassa, och samarbetet har redan nu sträckts ut över nya områden.

Ett nära samarbete medför emellertid att EG:s svårigheter också blir våra svårigheter. De stora problemen för EG-staterna utgörs av att oljepriserna har fyrdubblats på sju år, att råvarupriserna har stigit starkt och att konkurrensen från lågprisländerna har mångfaldigats. Inom EG räknar man med att exporten till industriländerna från tredje världens länder år 2000 kommer att uppgå till ca 100 miljarder dollar per år. Industriländernas möjligheter att bemöta denna export fordrar en intensiv satsning på förändring av i-ländernas produktion mot högteknologiska produkter och avancerad forskning och utveckling. Det gäller också vårt land och bör sätta spår i vår utvecklings- och forskningspolitik, vilket Staffan Burenstam Linder tidigare här i dag har påtalat.

I Sverige upplever vi den ökade konkurrensen särskilt på stålmarknaden. Vi har tvingats acceptera EG:s prisstabiliseringssystem, och England och Frankrike har riktat klagomål mot oss för en alltför stor export av tackjärn och stål. Vi måste enligt vårt avtal rätta oss efter vad andra bestämmer. Frånsett avtalet om fiske och vår associering med Euratoms fusionsforskning rör det sig för oss om utbyte av informationer och synpunkter. Någon reell möjlighet till påverkan på beslut har vi i allmänhet inte och kan vi knappast få med nuvarande form för samarbete. Detta får dock inte hindra oss från att noga undersöka våra möjligheter att delta i det europeiska monetära samarbetet, om vars ikraftträdande beslut fattades nu i veckan. EMS är en realitet, och såsom ett kuriosum kan nämnas att på Bryssels flygplats priserna på sprit och tobak redan nu finns angivna i den nya europeiska monetära enheten ECU.

Av betydelse är vår möjlighet att ta del av den utveckling som äger rum i samarbetet mellan EG-staterna och världen i övrigt. Varje förändring i dessa

förhållanden har effekt också på vårt land.

Närmast i tur att bli medlemmar i EG står nu Portugal, Spanien och Grekland. Givetvis betraktar vi utvidgningen av EG med tillfredsställelse. Varje lands anslutning till gemenskapen innebär en förstärkning av organisationen som sådan och ökar därmed underlaget för en växande frihandel och tillväxt i världsekonomin. För vår delegation i Bryssel kommer emellertid arbetsbelastningen att öka. Ju större EG blir, desto svårare och mer betydelsefullt blir det att följa vad som händer.

EG har utsträckt sitt samarbete, inte bara i form av att nya medlemsansökningar behandlas. EG har också gjort nya överenskommelser på handelsområdet med USA och Japan, vilka kommer att få betydelse också för vårt land.

Även östländernas intresse av den ekonomiska gemenskapen har ökat. Grundinställningen från dessa länder till EG var från början ett klart avståndstagande. EG ansågs medföra en förstärkning av NATO och monopolkapitalismen. En förändring har emellertid skett, och Comecon har gått med på att förhandla med EG på politisk nivå. EG har därmed nått ytterligare ett stycke på vägen att från alla håll accepteras såsom en ekonomiskt och politiskt viktig faktor. Utökade förbindelser med bl. a. Rumänien visar att den tidigare hårda Moskvalinjen har mjukats upp bland vissa stater. Den s. k. utrikesministern i EG:s planläggande och utövande organ, herr Haferkamp, besökte Moskva förra året, och detta besök kommer att följas upp av nya kontakter för ett handelspolitiskt närmande mellan EG och Comecon. Kanske kan detta medföra att vissa vänsterkrafter i vårt land vågar betrakta EG såsom en rumsren realitet.

Det finns orsak anta att det ökade öststatsintresset för EG bl. a. beror på de kontakter som har tagits mellan EG och Kina. Mellan dem slöts ett formellt avtal i maj förra året innebärande ett accepterande av principen om mest gynnad nation och en uttalad vilja från Kinas sida att öka handeln med EG-länderna så att denna når samma omfattning som handeln med Kinas nu viktigaste handelspartner, Japan.

Intressant i det sammanhanget kan kanske vara att herr Haferkamp i samband med undertecknandet av avtalet påpekade att Kina har godtagit integrationen av de europeiska staterna och ser denna integration såsom en viktig faktor i stärkandet av världsfreden.

Det är emellertid inte bara österut som EG har vidgat sin intressesfär. Av stor betydelse för vårt land kommer att bli uppföljningen av Lomékonventionen mellan EG och de s. k. ACP-länderna, de 55 u-länderna i Afrika, Karibien och Stilla havet. Här rör det sig inte om bistånd i traditionell svensk mening. Lomékonventionen syftar till en omfattande utveckling av industriellt samarbete mellan EG- och ACP-staterna på alla tillhörande områden såsom handel, teknologisk utveckling, forskning, utbildning, marknadsföring och satsning på industriell uppbyggnad.

Assar Lindbeck har i årets första nummer av Ekonomisk debatt en artikel kallad "Den bästa u-hjälpen", i vilken han belyser värdet av sådana insatser. Han betonar där att en snabb ekonomisk tillväxt i u-länderna är det enda

alternativet till en mer rättvis global inkomstfördelning. Att undan för undan höja produktiviteten i u-länderna och därmed skapa inhemska förutsättningar för höjda realinkomster är i-ländernas viktigaste uppgift. Vi måste med andra ord hjälpa tredje världens länder att växa.

Det var glädjande att utrikesministern i sin deklaration tryckte på den positiva roll u-länderna spelar i världens produktion och att resursöverföringar till u-länderna i form av bistånd, lån, investeringar eller betalning för varor kommer åter till i-länderna i form av upphandling. Assar Lindbeck påpekar att en exportorienterad tillväxt aldrig tidigare i historien har varit så lovande som nu – naturligtvis under förutsättning att inte omvärlden genom diverse protektionistiska manövrer förhindrar en sådan utveckling, dvs. i-länderna får inte sätta upp några handelshinder. Innebörden i Loméavtalet är just att så inte skall ske.

Här finns det ändå skäl att varna för att Sverige kan komma på efterkälken som leverantör av produkter till u-länderna. Utrikesministern vill öka vårt obundna bistånd i ett ekonomiskt läge när detta inte kan ha annat än negativ effekt på svensk ekonomi.

Herr talman! Jag har här velat belysa vår nära anknytning till Europapolitiken och vårt beroende av densamma också när det gäller våra relationer gentemot länder utanför Europa. I beslutet om nära, varaktiga och omfattande förbindelser från svensk sida med EG ligger en uppmaning till oss att följa med i utvecklingen på alla områden.

Samarbetet inom EG har utvidgats mycket utöver frihandeln – jag har nämnt fiske, teknik och vetenskap. Aktuell är nu frågan om samordning av de europeiska datanäten, och det är betydelsefullt att Sverige här får vara med. En lösning av internationella miljövärdproblem eftersträvas och är föremål för omfattande förhandlingar, i vilka vi bör delta med all kraft. EG-samarbetet har också utsträckt till det juridisk-kommersiella området, och förhandlingar förs om harmonisering av lagar på handelsrättens område. Arbetet inom Euratom rymmer naturligtvis stora utvecklingsmöjligheter.

På område efter område växer gemenskapen mellan de europeiska länderna allt fastare. Moderata samlingspartiet har inte frångått sitt "Ja till Europa" och i det budskapet ligger en strävan till att inom avtalets ram bli än mer delaktiga i den gemenskapen och att aktivt arbeta för att förstärka den.

MATS HELLSTRÖM (s):

Herr talman! Det är självfallet alltid väsentligt för ett neutralt land som Sverige att uppträda konsekvent i utrikespolitiken. Samstämmigheten mellan mål och medel, mellan värderingar och argumentation blir desto viktigare i ett läge där stora förändringar sker i det världspolitiska läget, när nya internationella konstellationer växer fram och osäkerheten om skilda länders bevekelsegrunder ökar, såsom under den period vi nu upplever, det 1970-tal som präglats av en djup ekonomisk kris i hela världen.

På två områden har tyvärr de borgerliga regeringarna lämnat såväl den svenska politiska debatten som internationella iakttagare i sticket när det gäller

att skapa klarhet om bevekelsegrunderna för politiken.

Det ena gäller IDB-medlemskapet, där argumenten svängt från en rent handelspolitisk motivering till ett krystat försvar för enskilda projekt som sägs stå i överensstämmelse med målen för vår biståndspolitik. Ett av de mer egendomliga exemplen stod handelsministern för när han för någon tid sedan diskuterade ett stort latinamerikanskt prestigeprojekt, som han menade hade den speciella karaktären att gynna fattiga människor.

Jag tänker på IDB:s finansiering av Argentinas stora dammprojekt i Paranáfloden, där Brasilien och Argentina i en sann "geopolitisk" maktkamp tävlar om ekonomiskt och politiskt inflytande i ett tredje land, Paraguay, med konkurrerande investeringsprojekt. Den svenska folkpartiregeringen har aningslöst, enligt min mening, låtit förstå att just detta projekt skulle ha en särskild betydelse för de fattiga människorna – ett projekt som f. ö. bidrar till den argentiska industrins omställning till det multinationella kapitalets intressen i konflikt delvis med inhemska argentiska industrier.

I en frågedebatt här i riksdagen nyligen illustrerade regeringen ytterligare den principlöshet som ligger bakom principerna om omröstningar i IDB från svensk sida. I fråga om Chile har man en konsekvent princip, i fråga om Argentina – det land som många bedömare är överens om är det land där förtrycket av mänskliga rättigheter f. n. är hårdast och grymmast i hela Latinamerika – är det vid ett tillfälle angeläget att markera i en omröstning i IDB att man protesterar mot förtrycket. Sedan svänger man, slutar demonstrera och accepterar alla lån och ger därmed militärjuntan i Argentina möjlighet att kamma hem en svensk förändring som en poäng för sig. För några veckor sedan hävdade utrikesministern enligt en artikel i Svenska Dagbladet att han hade uppgifter som visade att förtrycket i Argentina skulle ha lättat. Ett par veckor därefter hävdade regeringen i FN:s kommission för de mänskliga rättigheterna helt riktigt att förtrycket i Argentina är lika hårt som tidigare.

Den principlöshet som regeringen visat härrör såvitt jag kan förstå från en överargumentation för en orimlig sak. Man har inte hållbara skäl för att visa att IDB-medlemskapet ligger i linje med riksdagens uttalanden om målen för svensk utrikespolitik, utan man söker skapa dimridåer med tillfällig argumentation för varje enskild fråga, när IDB kommer upp.

Något liknande gäller vapenexporten, där man ger tillstånd till vapenexport till Indonesien under en tid då landet för krig i Östtimor. Utrikesministern har i uttalanden ifrågasatt om inte stridigheterna på Östtimor kan betraktas som inre oroligheter – alltså i ett territorium där Sverige samtidigt i FN fördömer den indonesiska invasionen och kräver att territoriet skall få självbestämmanderätt för befolkningen. Innebär då regeringens uttalande om "inre oroligheter" att man nu erkänner Indonesiens överhöghet över Timor? Det är i så fall helt uppseendeväckande, eftersom Sverige, ungefär samtidigt som utrikesministern gjorde sitt uttalande, i FN tog avstånd från Indonesiens suveränitet. Också i fråga om vapenexporten ger regeringsargumentationen intryck av att den tillkommit för att i efterhand täcka upp svaga ståndpunkter.

De tvära kasten i argumentationen i fråga om både IDB och vapenexporten ger tyvärr upphov till frågan om i folkpartiets Sverige kommersiella intressen får påverka utrikespolitiken. Än så länge är de här två frågorna dess bättre undantag snarare än regel i folkpartiregeringens utrikespolitik. På flera andra områden – Sydafrika, vissa delar av biståndspolitiken – finns det inte skäl för kritik, men tendensen till principlöshet i de två fall jag refererat är ändå allvarlig, och det är angeläget att regeringen skapar klarhet här.

Herr talman! Detta är desto mer väsentligt som 1970-talets ekonomiska kris medfört en ökad osäkerhet om den internationella utvecklingen i industriländer och u-länder och förändrat en del mönster som präglat olika länders utrikespolitik. Det finns klara tendenser till en uppluckring av de blockbildningar där två supermakter tidigare dominerat. Man kan i stället möjligen tala om tendenser till en *regionalisering* av relationerna mellan stater, såväl i fråga om handel som när det gäller politiska konstellationer. En sådan utveckling innebär både faror och möjligheter. Först skall sägas att tendensen inte skall överdrivas. I många fall rör det sig om utvecklingslinjer som funnits under lång tid men som blivit tydligare och fått ökad tyngd och blivit blottlagda genom den ekonomiska krisen.

Det gäller bl. a. Västeuropas minskade beroende av och ökade konflikter med USA t. ex. beträffande intressena i den tredje världen, framför allt i Afrika. I själva verket är det så att EG-staternas handel med den tredje världen är större än EG:s totala handel med USA och Sovjetunionen sammanlagt. Dessa handelsmönster förstärks ytterligare av att det enda forum, såvitt jag vet, där realpolitiska förhandlingar förs om de frågor som behandlas i nord-syddialogen – diskussionen om den nya ekonomiska världsordningen – är de förhandlingar som EG-staterna för med ett 50-tal länder i den tredje världen, tillhörande den s. k. Lomékonventionen, även om dessa förhandlingar inte i första hand berör de mål som vi sätter främst i fråga om en ny ekonomisk världsordning. Delvis är dessa gamla handelsmönster från kolonialtiden. Men det innebär också väsentliga utvidgningar och en vidareutveckling på en rad områden.

Kriget i Mellersta Östern mellan Israel och arabstaterna 1973 blev en brytningspunkt, där EG:s och USA:s intressen kom i motsats till varandra. Alltsedan oljekrisens tid har EG:s och USA:s olikartade intressen i arabvärlden understrukits. Ett exempel må vara Frankrikes relationer till Iran – där USA:s kollaps inte är helt oförenlig med en del europeiska ekonomisk-politiska intressen. Återigen: detta är inte nytt. Särskilt Frankrike och Storbritannien har under mycket lång tid sedan kolonialmaktsdagarna utvecklat speciella relationer med arabstaterna. Men konflikten har blivit tydligare, delvis som en följd av den ekonomiska krisen under 1970-talet.

Utvecklingen i Iran är ju – som diskuterats tidigare här i dag – också på ett annat sätt ett exempel på bräckligheten i USA:s allianssystem, där man i olika delar av världen sökt bygga upp vad som ibland kallas regionala "submakter" eller, med ett kanske rårare uttryck, politiska underleverantörer. Flera av dessa USA:s allierade rör sig nu mot en ökad självständighet.

En faktor som särat Västeuropas och USA:s ekonomiska intressen är

självfallet dollarns ras under 1970-talet och EG:s annorlunda valutapolitiska intressen, som jag av tidsskäl här inte närmare kan gå in på men som givetvis har mycket stor betydelse för Europas strävan till ökat oberoende av USA – samtidigt som EG här hämmas av sin inåterpolitiska svaghet till följd av oförmågan att i medlemsländerna föra en stabil fullsyssetsättningspolitik.

Carters mer hårda linje mot Sovjetunionen under de allra senaste åren kan ge upphov till ytterligare konfliktpunkter. Denna politik ligger knappast helt i linje med Västtysklands intresse av avspänning i Europa och en vidareutveckling och uppföljning av östpolitiken.

Den handelspolitiska regionaliseringen – om jag skall använda detta kanske litet för hårda uttryck – har i Asien lett Japan till initiativ, om än i blygsam skala, som påminner om EG:s förhandlingar med de u-länder som deltar i Lomékonventionen. Med någon överdrift kan man möjligen tala om att Japan påbörjar något som kan utvecklas till ett handelspolitiskt block – på vissa områden. När det gäller Japans avtal med Kina nyligen har en del bedömare påpekat att detta troligen är det första viktiga avtal mellan två stater i modern tid, där varken USA, Sovjetunionen eller Västeuropa är deltagare som den ena parten. Det är två asiatiska stormakter som utanför de gamla industriländernas sfär har slutit avtal kring gemensamma framtida intressen.

I fråga om Latinamerika är tendenserna till en regionalisering av handel och politiska mönster självfallet ingenting nytt utan har präglat kontinenten under lång tid – alltsedan det engelska handelspolitiska inflytandet fick ge vika för Förenta staternas. Kampen om strategiska råvaror, särskilt olja men även andra varor, har under den senaste tiden fört in Karibien i ett alltmär konfliktladdat politiskt spänningsfält, där en rad nord- och latinamerikanska stater manövrerar för ett ökat inflytande. Det är viktigt att vi i Sverige understödjer den strävan till nationellt och ekonomiskt oberoende och demokrati som nu utvecklas – men under ständigt ökade svårigheter och hot utifrån – i bl. a. länder som Jamaica och Dominikanska republiken.

Tendenserna till vad som sålunda med en viss överdrift skulle kunna karakteriseras som en regionalisering av handelsmönster och politiska konstellationer i världen innebär faror, men kanske också vissa positiva möjligheter – faror, självfallet, om regionaliseringen innebär att handelsprotektionistiska block ställs mot varandra, faror också om en ökad regionalisering leder till dålig politisk stabilitet genom att många politiska aktörer uppträder på världsarenan med osäkerhet som följd.

Men det kan också finnas positiva drag i utvecklingen. Den värld där två supermakter spänner sitt paraply över var sitt block är ju byggd på föreställningen om ömsesidiga hot. Även under tider av avspänning, s. k. détente, har USA:s intressen i Västeuropa för att få trovärdighet måst backas upp av en mycket stark militär närvaro. Detsamma gäller Sovjet i Östeuropa. Tvåblockspolitiken har en konkurrerande militär upprustning som en förutsättning.

Den ekonomiska utvecklingen blir troligen avgörande för om tendenserna till regionalisering blir en belastning eller en tillgång i arbetet på avspänning.

Onsdagen den
14 mars 1979

---

*Utrikes- och
handelspolitisk
debatt*

Handelsprotektionism och dåliga tider förstärker varandra i en ond cirkel. Avgörande för en positiv utveckling torde då i stället bli om de olika regionala intressena kan förmås att förhandla inom ramen för *multilaterala* organisationer och avtal såväl i fråga om handel och ekonomisk tillväxtpolitik som på det säkerhetspolitiska planet.

För Sveriges del måste det givetvis vara ett förstahandsintresse att i alla de organ där vi är aktiva – OECD, FN, FN:s Europakommission, ESK:s uppföljning, m. fl. – arbeta för att de multilaterala organen förstärks och vidareutvecklas på ett *sådant* sätt att de kan utgöra forum också för förhandlingar mellan regionala intressen. Vårt viktigaste argument härför är att detta också kan bli en förutsättning för en världsomfattande ekonomisk tillväxt, som nu i den ekonomiska krisens spår måste framstå som ett egenintresse för de flesta av världens stater.

På förslag av tredje vice talmannen beslöts att kammarens förhandlingar skulle fortsättas kl. 19.30.

§ 8 Anmäldes och bordlades

Proposition

1978/79:91 om ändring i lagen (1971:176) om vissa internationella sanktioner, m. m.

§ 9 Anmäldes och bordlades

Förslag

1978/79:19 Fullmäktiges i riksbanken förslag till ändring av 8 § lagen (1934:437) för Sveriges riksbank i syfte att möjliggöra införande av en 500-kronorssedel

§ 10 Anmäldes och bordlades

Motioner

1978/79:2204 av *Johan Olsson m. fl.*

1978/79:2205 av *Sven-Olov Träff m. fl.*

1978/79:2206 av *Lars Werner m. fl.*

med anledning av propositionen 1978/79:89 om lokalhyra

1978/79:2207 av *Lennart Andersson m. fl.*

med anledning av propositionen 1978/79:105 med förslag till ändring i konkurslagen (1921:225), m. m.

§ 11 Anmälan av interpellation

Nr 102

Onsdagen den
14 mars 1979

Anmäldes och bordlades följande interpellation som ingivits till kammarkansliet

den 13 mars

Anmälan av interpellation

1978/79:164 av *Arne Nygren* (s) till arbetsmarknadsministern om sysselsättningen i Västerbotten:

Västerbottens län har hårt drabbats av de senaste årens nedgång i sysselsättning. Åren 1977 och 1978 förlorade länet ca 2 500 arbetstillfällen i gruv- och tillverkningsindustrin. Samtidigt har arbetslösheten ökat kraftigt. Särskilt oroande är ungdomsarbetslösheten. Ca 3 500 ungdomar är helt arbetslösa eller tillfälligt engagerade i praktik- eller beredskapsarbeten.

Denna situation blir särskilt allvarlig då många företag i länet den senaste tiden varslat om nedläggning eller inskränkning i sysselsättningen. Algots Nord, Norrlands Ytong, Umeå Mekaniska, Scharins Söner och Norrlands Skogsägares Cellulosa AB:s fabrik i Hörnefors är några av de större krisföretagen f. n. Totalt känner nära 2 000 anställda vid företag i Västerbotten akuta hot om friställning, om inte åtgärder sätts in för att rädda sysselsättningen.

Vid två av dessa företag, Norrlands Ytong i Skelleftehamn och Umeå Mekaniska i Umeå, är anledningen till nedlägningshoten att ägarna vill koncentrera produktionen till företagens fabriker i Kumla resp. Eskilstuna. Båda företagen i Västerbotten har köpts upp med produktion och kundkrets för att bli en del i moderföretagen. Efter några års verksamhet läggs produktionen ned i Västerbotten och arbetstillfällen upphör. Verksamheten koncentreras söderut. Flera exempel på hur företagsverksamhet flyttas från Västerbotten söderut kan redovisas åren 1977 och 1978.

På arbetsförmedlingarna i Västerbotten uppträder nu arbetskraftsvärvare från industrier i Syd- och Mellansverige och försöker få arbetslös ungdom att flytta söderut. Några lediga arbeten för dem finns inte i Västerbotten. Anställda vid "krisföretag" har inte heller förutsättningar att få arbete i länet om deras företag läggs ned.

Med hänvisning till det anförda vill jag till arbetsmarknadsministern ställa följande frågor:

Avser regeringen att vidtaga särskilda åtgärder för att skapa sysselsättning för de många arbetslösa ungdomarna i Västerbotten?

Vilka åtgärder planerar regeringen att vidtaga för att trygga sysselsättningen för de anställda vid de många "krisföretagen" i Västerbotten?

Hur tänker regeringen agera för att förhindra att företag i Syd- och Mellansverige, som köpt upp Norrlandsföretag, i strid med regionalpolitiska målsättningar flyttar sysselsättning söderut?

Onsdagen den
14 mars 1979

Meddelades att följande frågor framställdes

*Meddelande om
frågor*

den 14 mars

1978/79:427 av *Wivi-Anne Cederqvist* (s) till industriministern om åtgärder för bibehållande av sysselsättningen i Gästrike-Hammarby:

Tisdagen den 13 mars 1979 offentliggjorde Kopparfors AB att man skall inleda MBL-förhandlingar om nedläggning av massafabriken i Gästrike-Hammarby. Fabriken sysselsätter i dag 255 människor och är Gästrike-Hammarbys dominerande arbetsplats.

Kopparfors ser denna nedläggning som ett led i sin strukturrationalisering.

Jag vill därför fråga industriministern:

Vilka insatser är regeringen beredd att vidtaga för att sysselsättningen i Gästrike-Hammarby skall kunna bibehållas?

1978/79:428 av *Anton Fågelsbo* (c) till arbetsmarknadsministern om åtgärder för att finna arbetskraft till vissa lediga platser:

Enligt uppgift i massmedia har ett varv i sydöstra Sverige anmält ett behov av att anställa ett 50-tal personer. Trots att denna anmälan gått ut till flera tiotal arbetsförmedlingar och trots att över 90 000 arbetslösa finns anmälda, har inte någon arbetskraft för ifrågavarande varv funnits. Liknande förhållanden rapporteras från olika håll.

Vill arbetsmarknadsministern redogöra för vilka initiativ regeringen är beredd att vidta för att lediga platser skall tillsättas?

1978/79:429 av *Curt Boström* (s) till justitieministern om borttagande av flottledsanordningar i tidigare flottled, m. m.:

Flottningen i Kalix älv upphörde med 1977 års flottningssäsong. Älven har inte avlysts som allmän flottled, varför länsstyrelsen i Norrbottens län på begäran av flottningsintressenterna förordnat sysslomän med samma befogenhet som tillkom styrelsen att företräda föreningen eller flottleden i de ärenden som kan ifrågakomma.

Arbetet med att tillvarata flottledsanordningar i älven har utförts under 1978 och pågår alltjämt. Detta har i huvudsak gällt sådana flottledsanordningar som betingat visst värde och således kunnat försäljas. Beträffande vissa flottledsanordningar (stenkistor, s. k. pållare, moringar etc.) har – med åberopande av flottningsslagen – gjorts gällande att det inte föreligger skyldighet för flottningsintressenterna att borttaga sådana anordningar. Ifrågavarande anordningar saknar egentligt värde och borttagandet innebär således enbart kostnader.

I framtiden kommer dessa anordningar inte att tillses eller underhållas och

utgör en uppenbar risk för skada på annans egendom. Samma är förhållandet med i älven kvarlämnat virke.

Med hänvisning till det anförda vill jag ställa följande frågor:

Medger flottningslagen undantag från skyldighet att borttaga vissa flottledsanordningar i en flottled där flottningen upphört?

Vem är ansvarig för skada som kvarlämnade flottledsanordningar och kvarlämnat virke kan medföra på annans egendom så länge älven inte är avlyst som allmän flottled?

Vem har motsvarande ansvar sedan älven avlysts som allmän flottled?

1978/79:430 av *Jörn Svensson* (vpk) till utrikesministern om åtgärder med anledning av diskriminering av kvinnor i Iran, m. m.:

Demokratiska och progressiva krafter världen över har hälsat schahregimens störtande i Iran med tillfredsställelse. Emellertid har också farhågorna för de extrema religiösa inslagen i den iranska befrielsefronten delvis besannats och det på ett oroväckande sätt. Vid sidan av genuina nationella och progressiva inslag har djupt reaktionära och inhumana krafter i vissa fall fått överhand. Bl. a. har mänskliga rättigheter grovt kränkts i två väsentliga hänscenden. Irans kvinnor har fått sina rättigheter grovt angripna genom att ett flertal diskriminerande och barbariska åtgärder förespråkats av de religiösa ledarna. De homosexuella har utsatts för omfattande förföljelse med bl. a. avrättningar som följd.

Mot denna bakgrund vill jag ställa följande fråga till utrikesministern:

Vad avser regeringen göra med anledning av återupplivandet av barbariska kvinnofientliga åtgärder i Iran och med anledning av avrättningarna av homosexuella i landet?

1978/79:431 av *Lennart Bladh* (s) till industriministern om den fortsatta driften vid Broby Industrier AB:

Krisen vid Broby Industrier AB i Östra Göinge har varit långvarig och påfrestande för både kommunen och alla de anställda inom företaget.

Med anledning av den nu pågående försäljningen jämte ansökan från Novopan AB Broby (under bildande) om förvärv av företaget, därmed garanterande sysselsättning för de anställda, ber jag att få ställa följande frågor:

Har Novopan AB i ärendet redovisat någon plan för att få full råvarutillgång för den fortsatta driften?

Kommer statsrådet att begära en bindande garanti att råvaruleverans sker så att driften och därmed sysselsättningen verkligen kommer att bestå?

§ 13 Kammaren åtskildes kl. 17.57.

In fidem

SUNE K. JOHANSSON

/Solveig Gemert